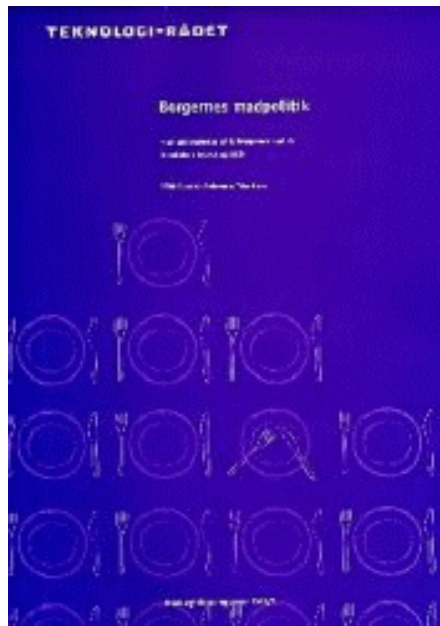

Borgernes madpolitik

- en undersøgelse af forbrugernes bud på fremtidens fødevarerpolitik.

Forord

Fødevarerproduktion har altid været vigtigt i Danmark. I mere end hundrede år har landbrug og fødevarerindustri været af afgørende betydning for det danske samfunds økonomiske og sociale udvikling. Og danskerne har været i stand til at producere langt flere fødevarer end vi selv kan forbruge, således går omkring 70% af landbrugsproduktionen til eksport.

Fra midten af sidste århundrede har den teknologiske udvikling i landbrug og fødevarerfremstilling medvirket til at sikre høj kvalitet og god hygiejne, som er meget væsentlig, netop når det gælder fødevarerproduktion. Den teknologiske udvikling har medvirket til at stadig færre mennesker, beskæftiget i landbrug og industri, har kunnet frembringe stadig større mængder af fødevarer.

Vi importerer også fødevarer og kan hver dag året rundt få mad og frugt, som vi ikke kendte for bare 30-40 år siden. Fødevarerindustrien har overtaget meget af det arbejde som tidligere foregik i den enkelte husholdning. Vi kan købe mad som er rensat og grydeklar, og færdigretter som blot skal varmes. Altsammen noget som er af stor betydning for mange mennesker i en travl hverdag.

.....men fødevarerproduktionen giver også problemer for miljø og sundhed

De senere år har der været mange problemer, som har givet anledning til bekymring blandt politikere, producenter og forbrugere:

- forurening af grundvand og vandløb med sprøjtemidler og gødning
- stigende forekomst af sygdomstilfælde, som skyldes salmonella og andre bakterier i maden
- øget energiforbrug til produktion og transport
- arbejdsmiljøproblemer i industri og landbrug

- dårligere dyrevelfærd
- flere tilfælde af overfølsomhed og allergi
- brug af vækstfremmere
- brug af genteknologi til fødevarer

Disse og andre problemer får for tiden stor omtale i medierne, fordi de optager mange mennesker. Også detailhandlen mærker forbrugernes bekymring, blandt andet ved at salget af økologiske produkter, især mælk og æg, er stigende. Og ved at mange forbrugere ønsker bedre information om fødevarerne, så de ved, hvad varerne indeholder og hvordan de er produceret.

Danske forbrugere er optaget af deres egen og deres børns sundhed. Men det er svært at få et generelt overblik over forbrugernes holdninger, og dette kan i sig selv udgøre en barriere for, at politikerne griber ind overfor usunde og miljøskadelige fødevarer.

Det er baggrunden for, at Teknologirådet i efteråret 1997 startede projektet Borgernes Madpolitik. Rådet ønskede en undersøgelse, der søger at komme bag om de forskellige forbrugerønsker og belyse, hvilke mål der prioriteres højt, og hvilke midler der kan bringes i anvendelse for at opnå dem.

Undersøgelsen er gennemført som en interviewundersøgelse i januar 1998 i samarbejde med ACNielsen AIM A/S.

Til undersøgelsen har Teknologirådet valgt at bruge et særligt, udvidet spørgeskemadesign, som kaldes "Choice Questionnaire". De adspurgte skal ikke alene tilkendegive deres holdning til forskellige fødevarerpolitiske alternativer, men også tage stilling til forventede fordele og ulemper, som kan være konsekvenserne af de forskellige politiske alternativer. På den måde bliver konflikter synlige - for eksempel mellem ønsker om øgede miljøhensyn på den ene side, og krav til varenes pris på den anden side.

En planlægningsgruppe har givet råd og vejledning under hele projektets planlægning og gennemførelse, men Teknologirådet har alene ansvaret for tolkningen og præsentationen af resultaterne.

Planlægningsgruppen har følgende medlemmer:

Informationschef, redaktør Poul Dines, Samvirke, FDB

Fuldmægtig, cand.brom. Bent Egebjerg Mikkelsen, Veterinær- og Fødevedirektoratet

Lektor, mag.scient.soc. Lotte Holm, Inst. for human ernæring, KVL

Miljøkonsulent, cand.tech.soc. Carsten Elert, Dansk Nærings- og Nydelsesmiddelarbejderforbund

Forskningschef, mag.scient.soc. Henrik Dahl, ACNielsen AIM A/S

Direktør, civ. ing. Jørgen Højmark Jensen, Levnedsmiddelkontrollen i København

Lektor, civ.ing. Michael Søgaard Jørgensen, Danmarks Tekniske Universitet

Forsknings- og levnedsmiddelchef, cand.scient.pol. Anette Toft, Landbrugsrådet

Teknologirådet takker alle som har medvirket ved undersøgelsen. Ikke mindst planlægningsgruppen, de næsten 500 forbrugere som har brugt tid på at svare på spørgsmålene, og de politikere, eksperter og interessenter på fødevarerområdet, som har bidraget med forslag og kommentarer.

Teknologirådet, april 1998

Ida-Elisabeth Andersen, projektleder

Indhold

[Forord](#)

[Læsevejledning](#)

[Resumé](#)

[Summary in English](#)

[Kapitel 1. Mål og midler i borgernes madpolitik](#)

[1.1 Prioritering af 8 forslag til fødevarepolitik](#)

[1.2 Hvordan skal fødevareområdet styres?](#)

[1.3 Forbrugernes vurderinger af indgrebenes konsekvenser](#)

[1.4 Vigtige fordele ved de foreslåede indgreb](#)

[1.5 Vigtige ulemper ved de foreslåede indgreb](#)

[1.6 Forbrugernes omkostningsvillighed](#)

[1.7 De særligt omkostningsvillige forbrugere](#)

[1.8 Oplysninger fra undersøgelsens baggrundsinterviews](#)

[Kapitel 2. Forslag til fødevarepolitiske indgreb](#)

[2.1 Fuldstændig vareinformation](#)

- Præsentation af indgrebet

- Undersøgelsens resultater

- Tolkning af resultater

- Handlemuligheder

(Samme underafsnit findes i hvert af de følgende afsnit)

[2.2 Fødevarsikkerhed](#)

[2.3 Et mærke så forbrugerne kan vælge høj kvalitet](#)

[2.4 Kostvejledning om sundere spisevaner](#)

[2.5 Forbud mod brug af farvestoffer](#)

[2.6 Økologiske indkøb i det offentlige](#)

[2.7 Miljøafgifter, grønne priser](#)

[Kapitel 3. Regeringens fødevarepolitiske redegørelse](#)

[Kapitel 4. Undersøgelsens metode](#)

[Kapitel 5. Afrunding: Elementer til borgernes madpolitik](#)

Bilag

[Bilag 1: Invitation til 914 tilfældigt udvalgte forbrugere](#)

[Bilag 2: Baggrundsskema - spørgeskema 1](#)

[Bilag 3: Indgrebsskema - spørgeskema 2](#)

Bilag 4: Liste over konsekvenser med de højeste fordels- og ulempevurderinger

[Bilag 5: Om undersøgelsens metode og gennemførelse](#)

[Bilag 6: Projektets organisering](#)

[Bilag 7: Eksperter og politikere som har bidraget](#)

[Stort spørgeskema fra ACNielsen AIM A/S](#)

Oversigt og læsevejledning

I kapitel 1 bringes undersøgelsens hovedresultater: mere generelle og tværgående resultater til belysning af mål og midler i fødevarepolitikken. Resultaterne her stammer fra begge de to spørgeskemaer, som er blevet anvendt i undersøgelsen. De to spørgeskemaer findes som bilag. Bilag 2: baggrundsskemaet eller skema 1 omfatter spørgsmål nr. 1-9. Bilag 3: indgrebsskemaet eller skema 2 omfatter spørgsmål 10-20.

I kapitel 2 redegøres for resultaterne af den centrale del af undersøgelsen. I indledningen til kapitlet gøres rede for, hvordan resultaterne er fremlagt og fortolket, og hvordan resultaterne læses. Kapitlet er bygget op som 7 afsnit, der drejer sig om de vurderede indgreb. Hvert af disse afsnit slutes med en kort liste over handlingsmuligheder til inspiration for politikere og andre, som ønsker at følge op på undersøgelsens resultater.

Det grundlæggende mønster i besvarelsen af indgrebsskemaet er, at forbrugerne for hvert af de 8 fødevarepolitiske indgreb, først har vurderet en række konsekvenser, som blev præsenteret sammen med hvert indgreb. De skulle her angive: 1) om de opfattede pågældende konsekvens som en fordel eller en ulempe - 2) hvor stor en fordel eller ulempe, der efter deres opfattelse var tale om. Her blev brugt en skala fra 1 til 5, hvor 1 er en meget lille fordel/ulempe, 3 en fordel/ulempe af almindelig størrelse og 5 en meget stor fordel/ulempe. Efter vurdering af alle 8 indgreb blev forbrugerne bedt om - med tre forskellige metoder - at angive deres holdning til og prioritering af de 8 indgreb.

I kapitel 3 findes en gennemgang af regeringens fødevarepolitiske redegørelse fra januar 1998, med kommentarer til de punkter, hvor undersøgelsens resultater gør det relevant. Kapitel 4 er et metodeafsnit, med en diskussion af muligheder og begrænsninger i det valgte spørgeskemadesign. Kapitel 5 er en kort afrunding med afsæt i de fremlagte handlingsmuligheder. Selve rapporten findes ligeledes på internet.

Henvisninger i materialet er hovedsageligt to typer af henvisninger. Der henvises til de ovennævnte tabeller, som præsenteres sammen med hvert indgreb og altså findes i pågældende afsnit i kapitel 2. Herudover henvises der til det tilgrundliggende datamateriale. Det sker typisk ved en henvisning til en tabelside, f.eks. "t.s. 169".

Teknologirådet stiller hele datamaterialet til rådighed for interesserede på rådets hjemmeside på internettet: www.tekno.dk. Det drejer sig om 328 sider med grundfordelinger og krydstabuleringer. Selve rapporten findes ligeledes på internettet.

Borgernes madpolitik

- et kort resumé

Forbrugerne skal have mere og bedre information om fødevarer for at kunne påvirke markedet, i den retning de ønsker. Den offentlige fødevarepolitik skal sikre, at der tages hensyn til fødevarerens sikkerhed, kvalitet, miljø og dyreetik.

Det er nogle af resultaterne i Teknologirådets udvidede interviewundersøgelse af befolkningens ønsker til fremtidens fødevarepolitik.

Et flertal af forbrugerne er bevidste om deres ansvar for at påvirke udviklingen på markedet for fødevarer. Forbrugernes vigtigste middel hertil er bedre information i form af bedre varedeklarerationer og særlige mærker. Der skal bl.a. informeres om alle vares ingredienser. Og om vares miljøbelastning og etiske forhold i produktionen.

De fleste forbrugere er parate til at betale højere priser, hvis de er sikre på at få fødevarerens sikkerhed og kvalitet for pengene. Mange er også villige til at betale mere for miljøvenlige produktion og dyrevelfærd. Forbrugerne er indstillet på at der skal tages hensyn til erhvervenes betingelser, men det må ikke gå ud over fødevarerens sikkerhed. Fødevareteknologi skal anvendes med forsigtighed og i nogle tilfælde går forbrugerne ind for forbud.

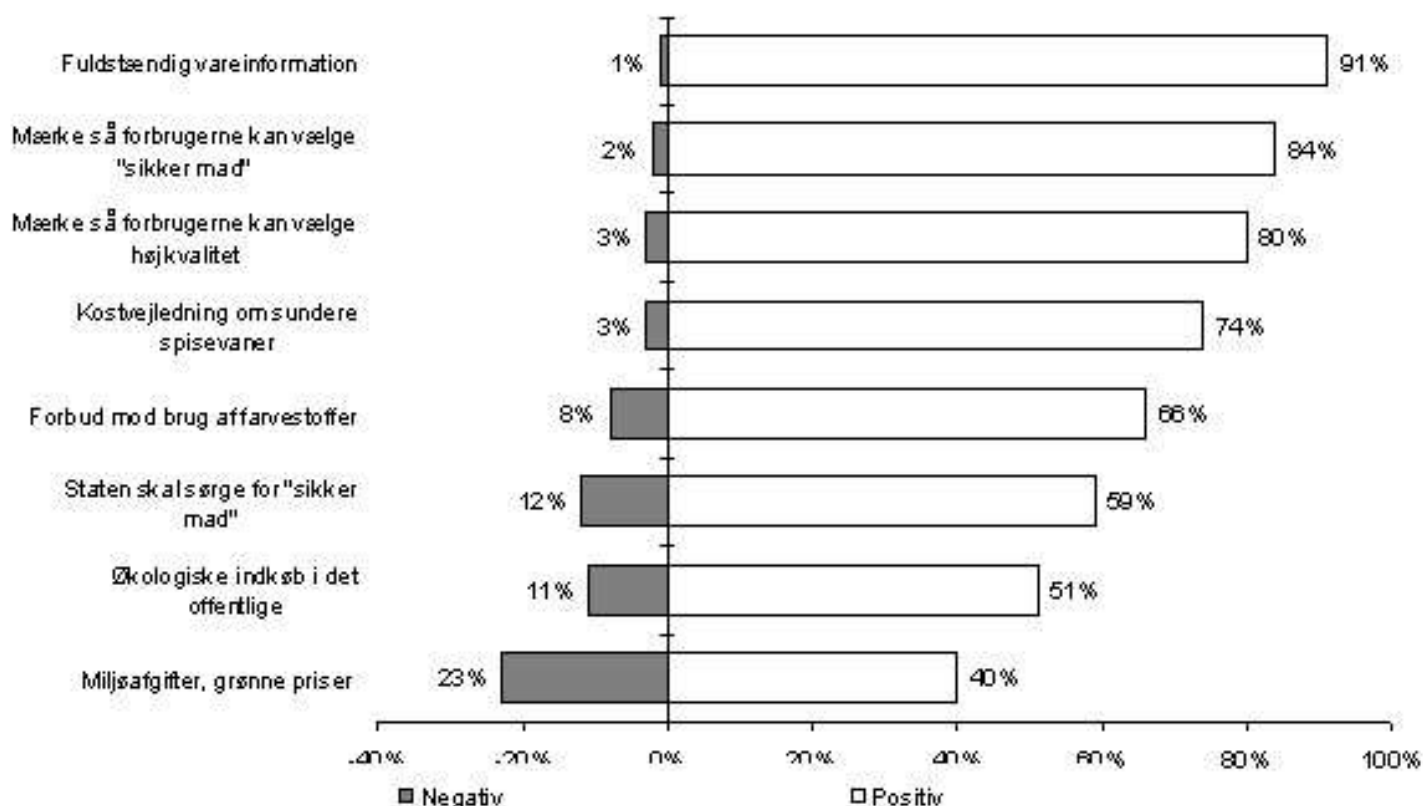
Forslag til fødevarepolitiske indgreb:

Formålet med Teknologirådets undersøgelse var at komme med nogle bud på fødevarepolitiske indgreb, og undersøge forbrugernes holdninger til disse indgreb. Og at belyse hvilke omkostninger forbrugerne vil være villige til at betale for at opnå en ønsket udvikling - og undgå en uønsket.

I undersøgelsen blev de adspurgte forbrugere præsenteret for otte mulige fødevarepolitiske indgreb, udfra et overordnet mål om sunde og miljørigtige fødevarer. For hvert af de forskellige indgreb var der opstillet en række sandsynlige konsekvenser, som forbrugerne skulle vurdere som enten en fordel eller en ulempe. Samt angive hvor stor en fordel eller ulempe, der efter deres opfattelse er tale om. For hvert af de otte indgreb skulle forbrugerne herefter angive deres indstilling til at gennemføre det enkelte indgreb - positiv, negativ eller neutralt indstillet. Disse svar ses i figuren.

Figur 1

Holdning til de enkelte indgreb

Fuldstændig vareinformation

- Alle oplysninger om fødevarers produktion og indhold skal gøres lettilgængelige for forbrugeren.
- Vareinformation skal omfatte alle ingredienser og angive deres mængde.
- Informationen skal også indeholde bl.a. produktionsdato, oprindelsesland, miljøbelastning og etiske hensyn.

Dette mulige fødevarepolitiske indgreb vurderes positivt af 9 ud 10 forbrugere. Kun 1 procent er imod, mens 8 procent ikke tager stilling.

I følge forbrugernes vurdering er der mange fordele ved dette indgreb. Den der vurderes som vigtigst er, at fødevareallergikere får lettere ved at undgå de stoffer, som de ikke kan tåle.

Forbrugerne finder, at der også er ulemper ved indgrebet. For eksempel at flere oplysninger kan gøre det vanskeligere at gennemskue vareudbuddet. Og at fuldstændig vareinformation kan medføre mere besvær og højere omkostninger for industrien.

Et mærke, så forbrugerne kan vælge "sikker mad".

- Der indføres et mærke for "sikker mad"
- Mærket fortæller forbrugeren, at der er gjort mest muligt for at sikre, at den mad, der sælges ikke indeholder sygdomsfremkaldende bakterier.

84 procent af forbrugerne er positivt indstillede overfor dette politiske indgreb. 2 procent er imod, mens 14 procent ikke tager stilling.

Et mærke, så forbrugerne kan vælge høj kvalitet

- Et nyt, statskontrolleret mærke skal sætte standarden for fødevarer af høj kvalitet.

- Mærket skal være frivilligt.
- Kravene til kvalitet skal være høje, og kontrollen skal være effektiv.
- Mærket skal vise, at fødevaren overholder høje krav til råvarekvalitet og forarbejdning.

8 ud af 10 forbrugere er positive overfor at gennemføre dette indgreb. 3 procent er negative og 17 procent tager ikke stilling.

Kostvejledning om sundere spisevaner

- Læger skal kunne henvise patienter til kostvejledning som et supplement til medicinsk behandling.
- Der bør gøres en indsats for at forbedre befolkningens kostvaner ved hjælp af kostvejledning.

3/4 af forbrugerne tilslutter sig dette mulige fødevarepolitiske indgreb. 3 procent er imod, mens 23 procent ikke tager stilling. De adspurgte vurderer det som en stor fordel ved indgrebet, at målrettet kostvejledning kan medføre reduceret behov for medicinsk behandling. De fleste er positive overfor, at indgrebet kan få konsekvenser ikke alene for de berørte patienter, men også kan medvirke til sundere kostvaner i patientens familie.

Forbud mod brug af farvestoffer

- Det skal ikke være tilladt at bruge farvestoffer i levnedsmidler.

2/3 af forbrugerne går ind for at gennemføre dette indgreb om et forbud mod brugen af farvestoffer i alle levnedsmidler. 8 procent er imod, mens 26 procent afholder sig fra at tage stilling. De fleste af de adspurgte mener, at den største fordel ved at gennemføre et forbud, vil være, at tvivlen om, hvorvidt farvestoffer er sundhedsskadelige, vil komme forbrugernes helbred til gode. Den ulempe, der vurderes at være størst er, at et forbud ikke kan omfatte importerede fødevarer.

Staten skal sørge for "sikker mad"

- Staten skal sikre, at der ikke sælges mad med for højt indhold af bakterier i Danmark.
- Producenter som markedsfører fødevarer, der ikke overholder de fastsatte grænser, skal retsforfølges og straffes med bøder og erstatningskrav.

Dette politiske indgreb får tilslutning fra 59 procent af de adspurgte. 12 procent er imod, mens 29 procent ikke tager stilling.

Økologiske indkøb i det offentlige

- Det offentlige skal købe økologiske fødevarer.
- Der skal ske en gradvis omlægning til økologisk mad i alle offentlige institutioner, virksomheder og storkøkkener.

Godt halvdelen af forbrugerne bakker op omkring dette indgreb. 11 procent er imod, mens 38 procent ikke tager stilling. 3 ud af 4 vurderer det som en fordel, hvis økologiske indkøb i det offentlige kan medvirke til en mærkbar stigning i den samlede efterspørgsel efter økologiske fødevarer. Mens 4 ud af 5 vurderer det som en ulempe, hvis en omlægning til økologiske indkøb medfører øgede offentlige udgifter.

Miljøafgifter, grønne priser

- En fødevares pris skal afspejle de miljømæssige omkostninger ved dens produktion og transport.
- Der skal ske en gradvis udbygning af miljøafgifterne. For eksempel på energi og vand, gødning og sprøjtemidler.
- Miljøafgiftens andel af prisen skal tydeligt kunne ses på varen.

Et politisk indgreb med miljøafgifter får tilslutning hos 40 procent af forbrugerne. 23 procent er imod, mens 37 procent ikke tager stilling. Mere end 90 procent mener, at det er en stor fordel, hvis dette indgreb kan medvirke til at fødevareproduktionen bliver mere miljøvenlig. Og hvis det kan medføre at mere miljøvenligt producerede fødevarer bliver billigere.

Men næsten lige så mange ser også store ulemper i, at indgrebet kan betyde, at virksomheder med højt energi- og transportforbrug kan få problemer med konkurrenceevnen. At miljøafgifter kan have social slagside, at de medfører at visse fødevarer bliver dyrere, og at det er forbrugeren, der kommer til at betale for fødevarernes miljøbelastning.

Handlemuligheder

Fuldstændig vareinformation vil betyde at de eksisterende regler om varemærkning skal skærpes.

Selv om danske fødevarer i international sammenligning anses for at have en høj standard med hensyn til fødevarerens sikkerhed, tyder vurderingerne på, at forbrugerne ønsker at kunne have mere tillid til, at man ikke bliver syg af maden. Også selv om der er omkostninger forbundet med højere sikkerhed. Undersøgelsen giver ikke svar på, hvilket niveau for fødevarerens sikkerhed forbrugerne ønsker, og måler heller ikke deres aktuelle viden om fødevarerens sikkerhed.

Hvis der indføres et mærke for sikker mad, tyder undersøgelsen på, at en mulig fremgangsmåde kunne være at inddrage forbrugere, producenter og detailhandel i arbejdet med at fastlægge de krav, som producenterne skal leve op til. I den forbindelse bliver det vigtigt at afklare, hvilket niveau for sikkerhed som er opnåeligt, og som samtidig er acceptabelt for forbrugerne.

Indførelse af et mærke for høj kvalitet indebærer at myndighederne udbygger det igangværende arbejde med kvalitetsmærkning af fødevarer. Desuden bør forbrugernes reaktioner på de eksisterende mærker følges.

Vurderingerne i forhold til et indgreb overfor farvestoffer tyder på, at forbrugerne er skeptiske overfor ekspertudsagn, der afviser risici i forbindelse med brugen af tilladte farvestoffer. Derfor bør fødevarermyndighederne overveje, hvorledes man i de politiske beslutninger generelt forholder sig til det dilemma. Nemlig at forbrugere og eksperter på flere områder har ganske forskellig opfattelse af, hvad risiko er og hvordan samfundet skal håndtere den.

Set i lyset af undersøgelsens resultater, anbefales det, at brugerne af den offentlige forplejning i høj grad inddrages i diskussionen af, hvorledes og i hvilket omfang og tempo, der ønskes økologisk forplejning.

Hvis politikerne ønsker at omlægge skattepolitikken, så miljøafgifter i højere grad kommer til at spille en rolle, kan det anbefales at gennemføre en bred folkelig debat, med henblik på afklaring af reguleringens formål og effekt.

Om undersøgelsens metode

Undersøgelsen er gennemført som en særlig udvidet interviewundersøgelse i januar 1998 i samarbejde med ACNielsen AIM A/S. Et repræsentativt udsnit af befolkningen på næsten 500 personer har medvirket. Deltagerne har besvaret to skemaer, som belyser deres holdninger og adfærd på fødevarerområdet, samt deres vurdering af otte forskellige fødevarerpolitiske indgreb og konsekvenser af indgrebene. Besvarelserne blev udarbejdet på baggrund af både en personlig og en skriftlig kontakt til deltagerne.

Til undersøgelsen har Teknologirådet valgt at bruge et særligt, udvidet spørgeskemadesign, som kaldes "Choice Questionnaire". De adspurgte skal ikke alene tilkendegive deres holdning til forskellige fødevarerpolitiske indgreb. De skal også tage stilling til sandsynlige konsekvenser og vurdere disse som henholdsvis fordele eller ulemper. På den måde synliggøres eventuelle modsætninger - for eksempel mellem ønsker om øgede

miljøhensyn på den ene side, og krav til varerne pris på den anden side.

Undersøgelsen belyser forbrugernes holdninger til fødevarepolitikens mål og midler på grundlag af forbrugernes egne opfattelser af begreber som for eksempel risiko, sikkerhed og kvalitet. Denne undersøgelse kan således ikke belyse det præcise indhold af kvalitet, eller det præcise niveau for fødevaresikkerhed, som forbrugerne ønsker. Men den kan give nogle signaler om, hvorvidt forbrugerne er tilfredse eller utilfredse med disse forhold, sådan som de opleves som forbrugere.

Spørgeskemaets indhold er udformet på baggrund af interviews med Folketingets fødevarepolitiske ordførere, fødevareeksperter og interessenter på fødevareområdet. Spørgeskemaets forskellige muligheder for indgreb, og argumenter for hvilke følger disse kan få, er udformet med henblik på at afspejle forskellige holdninger i den fødevarepolitiske debat.

Teknologirådet har gennemført projektet i samarbejde med en planlægningsgruppe. Gruppen har givet råd og vejledning under hele projektets planlægning og gennemførelse, men Teknologirådet har alene ansvaret for tolkningen og præsentationen af resultaterne. Planlægningsgruppen medlemmer var:

Informationschef, redaktør Poul Dines, Samvirke, FDB
Fuldmægtig, cand.brom. Bent Egebjerg Mikkelsen, Veterinær- og Fødevaredirektoratet
Lektor, mag.scient.soc. Lotte Holm, Inst. for Human Ernæring, Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole
Miljøkonsulent, cand.tech.soc. Carsten Elert, Dansk Nærings- og Nydelsesmiddelarbejderforbund
Forskningschef, mag.scient.soc. Henrik Dahl, ACNielsen-AIM A/S
Direktør, civ.ing. Jørgen Højmark Jensen, Levnedsmiddelkontrollen i København
Lektor, civ.ing. Michael Søegaard Jørgensen, Danmarks Tekniske Universitet
Forsknings- og levnedsmiddelchef, cand.scient.pol. Anette Toft, Landbrugsrådet

Teknologirådets projekt er formidlet i rapporten "Borgernes madpolitik", som er udarbejdet af projektleder Ida-Elisabeth Andersen og Trine Iversen. Stud.scient.pol. Peter Bjerg har medvirket ved projektets gennemførelse og analysen af resultaterne.

Rapporten fremlægger og tolker undersøgelsens hovedresultater, som også sammenholdes med Den Fødevarepolitiske Redegørelse. I rapportens kapitel 2 findes en gennemgang for hvert indgreb, i 7 afsnit. Hvert afsnit sluttet med en liste over handlemuligheder, som kan medvirke til at realisere forbrugernes krav og ønsker fra undersøgelsen. Rapportens indhold og hele datamaterialet fra undersøgelsen kan ses på - og hentes fra - Teknologirådets hjemmeside www.tekno.dk

Citizens' food policy

- a short summary

Consumers need more and better information on foods if they are to influence the market in the direction they want. Public food policy must ensure that attention is focused on food safety, quality, the environment and animal ethics.

These are some of the results revealed in the danish Board of Technology comprehensive interview survey on the population's wishes for the food policy of the future.

A majority of consumers are conscious of their responsibility to influence the development of the food market. Consumers' key to fulfilling this responsibility lies in better information, such as more complete declarations of contents and special eco-labels. Information must be available on all the ingredients in products, as well as on the environmental load and ethical conditions associated with their production.

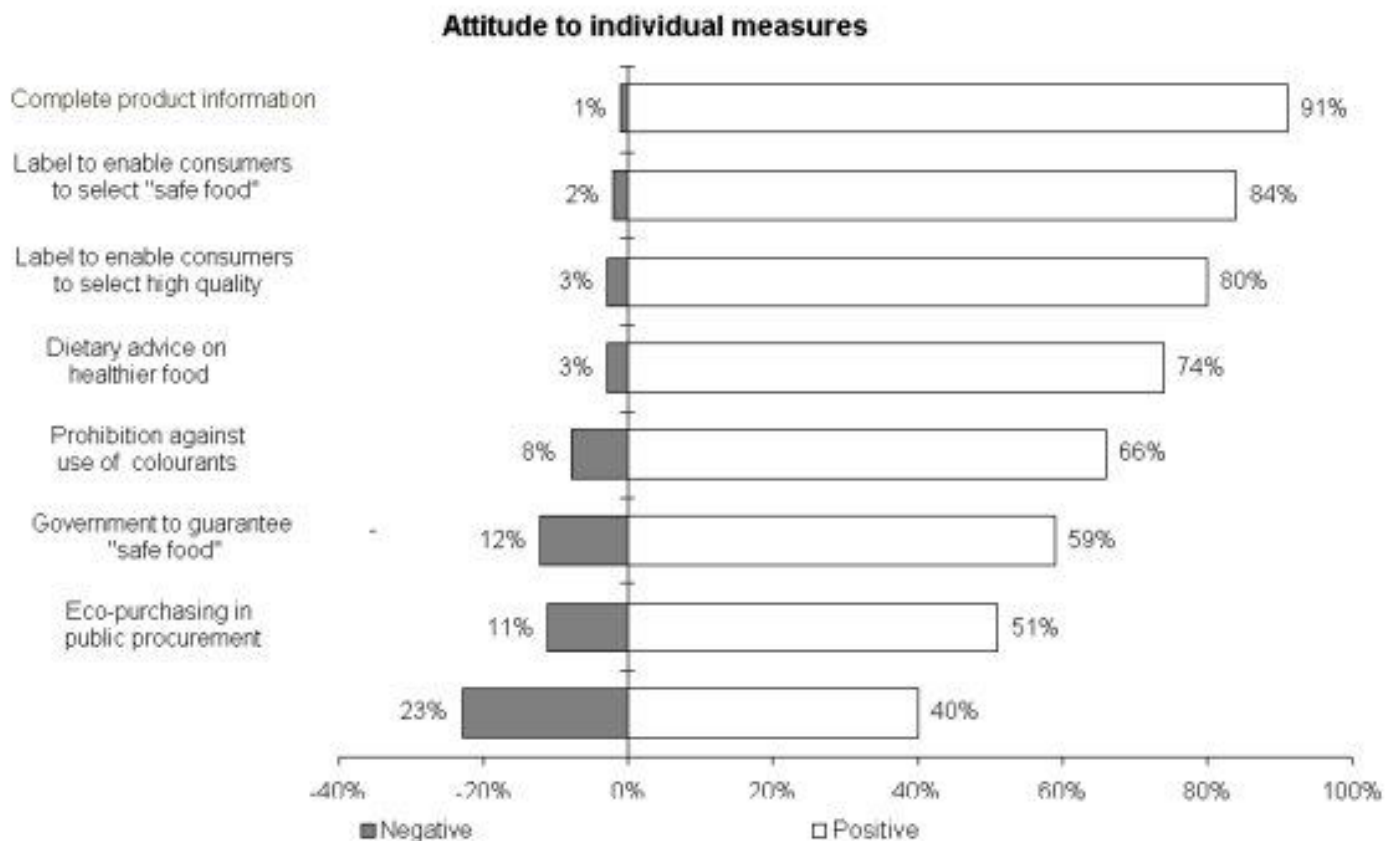
Most consumers are prepared to pay higher prices if that means greater food safety and quality for

money. Many consumers are also ready to pay more for environment-friendly production and animal welfare. Consumers are willing to make allowances for the industry's situation, but not at the cost of food safety. Food technology must be used cautiously, and, in some instances, consumers favour prohibitions.

Proposals for food policy measures

The objective of the Board of Technology survey was to come up with some proposals for food policy measures and study consumer attitudes to such measures. In addition, the Board wants to determine the costs, which consumers are willing to pay to ensure the desired development - and avoid an unwanted one.

The survey presented eight different food policy measures to the respondents, measures based on an overall objective of healthy and environmentally-sound foods. Several probable consequences were listed for each of the different measures, which the consumers were asked to rate as either advantageous or disadvantageous. Additionally, consumers were to state their opinion as to the extent of the advantage or disadvantage. For each of the eight measures, consumers were asked to state their attitude to the implementation of each measure - positive, negative or neutral. The replies appear from the figure.

Complete product information

All information on food production and content must be readily accessible to consumers. Product information must cover all ingredients and state volumes. The information must also contain production date, country of origin, the environmental load and ethical considerations.

9 out of 10 consumers assess this food policy positively. Only 1 per cent oppose it whereas 8 per cent are undecided.

Consumers assess this measure as offering many advantages. The chief advantage is that it becomes easier for

people with food allergies to avoid the substances they are allergic to.

Consumers also see some disadvantages to the measure. For example, more data might make it more difficult to obtain an overview of the products on offer, and complete product information may entail more difficulties and higher costs to the industry.

A label to ensure that consumers can select "safe food".

A label for "safe food" is introducedThe label tells the consumers that everything possible has been done to ensure that the food being sold contains no pathogenic bacteria.

84 per cent of consumers favour this political measure. 2 per cent oppose it, while 14 per cent are undecided.

A label to enable consumers to select high quality

A new, state-controlled label to set the standard for high-quality foods.

Use of the label must be voluntary. The quality requirements must be high and the control efficient. The label must show that the food meets high requirements as to raw material quality and processing.

8 out of 10 consumers are in favour of implementing this measure. 3 per cent are against and 17 per cent are undecided.

Dietary advice on healthier food habits

Doctors should be able to refer patients to dieticians as a supplement to medical treatment. An effort should be made to improve the population's food habits through dietary advice.

75% per cent of consumers are in favour of this food policy option. 3 per cent are against, whereas 23 per cent are undecided. The respondents believe that a major advantage of the measure is that targeted dietary advice can reduce the need for medical treatment. Most believe it to be an advantage that the measure may not only impact on specific patients, but may also give patients' families healthier food habits.

Prohibition against use of colourants

Use of colourants in foods must be prohibited.

66% of consumers are in favour of implementing a prohibition against the use of colourants in all foods. 8 per cent are against, whereas 26 per cent are undecided. Most of the respondents believe that the biggest advantage of implementing a prohibition would be that the question of whether colourants are harmful would be decided in favour of consumers' health. The most significant disadvantage is believed to be that a prohibition cannot cover imported foods.

The government must guarantee "safe food"

The government must make sure that food containing too many bacteria is not sold in Denmark.

Producers marketing foods that fail to meet the established threshold values must be taken to court and penalised with fines and claims for damages.

59 per cent of the respondents are in favour of this political measure. 12 per cent are against, whereas 29 per cent are undecided.

Eco-purchasing in public procurement

The public sector must purchase organically produced foods.

All public institutions, enterprises and catering kitchens must gradually transfer to organically produced foods.

About 50 per cent of consumers support this measure. 11 per cent are against, whereas 38 per cent are undecided. 3 out of 4 believe it would be an advantage if eco-purchasing in the public sector significantly increased the total demand for organically produced foods. Whereas 4 out of 5 would find it disadvantageous if the transfer to organically produced foods entailed an increase in public expenditure.

Environment taxes, green prices

The price of foods must reflect the environmental costs of their production and transport. Environmental taxes must be increased gradually on, e.g., energy and water, fertilisers and pesticides. The environmental tax share of prices must appear clearly from the product.

40 per cent of consumers are in favour of political measures involving environmental taxes. 23 per cent are against, whereas 37 per cent are undecided. More than 90 per cent believe that it would be a great advantage if this measure could help make food production more environment-friendly and if it meant that environmentally soundly produced foods cost less.

But roughly the same percentage see major disadvantages if the measure means that companies with high energy and transport consumption will encounter competitive problems. They also believe that environmental taxes may involve a social imbalance, since some foods would be more expensive and because the consumer pays for the environmental load of the foods.

Possible actions

Complete product information would mean that existing regulations on product labelling would have to be sharpened.

Even though Danish foods are internationally seen as having a high food safety standard, assessments indicate that consumers would like to be more certain that foods will not make them ill. Even though higher safety entails higher costs. The survey does not state the level of food safety desired by consumers, nor does it test their actual knowledge of food safety.

If a label for safe food is introduced, the survey indicates that a possible procedure would be to involve consumers, producers and retailers in the work of establishing the requirements which producers will have to meet. In this connection, it becomes important to clarify which level of safety is both feasible and acceptable to consumers.

The introduction of a high-quality label would mean that the authorities would have to enhance the current work on quality-labels for foods. In addition, consumers' reactions to the existing labels should be monitored.

The assessments of a measure on colourants indicate that consumers are sceptical of expert opinions that deny the risks associated with the use of permissible colourants. This is why the food authorities should consider how political decisions should generally deal with this dilemma, i.e. that in several aspects consumers and experts have diverging definitions of risks and how society should handle them.

In view of the outcome of this survey, we recommend that users of public food provisions should be deeply involved in the discussions of how, to which extent and at which pace ecological food is desired.

If politicians want to change today's tax policy and allow environmental taxes to play a more important role, we recommend the launch of a broad public debate aimed at clarifying the objective and effect of the regulations.

On the survey method

The survey was conducted as a special, enhanced interview survey in January 1998 in cooperation with the

survey institute ACNielsen AIM A/S. A representative sample of the population, almost 500 respondents, participated. The respondents filled in two forms elucidating their attitudes and behaviour in the food area and their assessment of eight different food policy measures and their impacts. The replies were processed on the basis of both personal and written contact with the respondents.

In this survey, the Board of Technology elected to use a special, enhanced questionnaire called "Choice Questionnaire". The respondents must not only state their attitudes to different food policy measures, they must also decide on possible consequences and rate them as advantages or disadvantages. This procedure highlights any inconsistencies - for example between a wish for greater environmental consideration, on the one hand, and requirements to product prices, on the other.

The survey underlines consumer attitudes to food policy means and objectives, on the basis of consumers' own perception of concepts such as risk, safety and quality. Thus, this survey cannot elucidate the exact content of quality or the exact level of food safety desired by consumers. But it can indicate whether consumers are satisfied or dissatisfied with such aspects, as they perceive them.

The contents of the questionnaire are designed on the basis of interviews with the food policy spokespersons of the Danish parliament, food experts and stakeholders in the food area. The different measures stated in the questionnaire and the arguments for what impacts they might have were formulated to reflect different attitudes in the food policy debate.

The Board of Technology carried out the project in cooperation with a planning group. The group provided advice and guidance throughout the project planning and implementation, but the Board of Technology holds the sole responsibility for interpreting and presenting the results. Members of the planning group were:

Communication manager and editor Poul Dines, Samvirke, the Cooperative Retail and Wholesale Society of Denmark

Head of section, M.Sc. Bent Egebjerg Mikkelsen, Veterinary and Food Service

Assistant professor, M.Sc. Lotte Holm, Inst. for Human Nutrition, Royal and Veterinary Agricultural University

Environment consultant, M.Sc. Carsten Elert, Danish Food and Allied Workers Union

Head of Research, M.Sc. Henrik Dahl, ACNielsen-AIM A/S

President, M.Sc. Jørgen Højmark Jensen, Food Control of Copenhagen

Assistant professor, M.Sc. Michael Søgaard Jørgensen, Technical University of Denmark

Research and Food Manager, M.Sc. Anette Toft, Agricultural Council of Denmark

The Board of Technology project is described in the report "Borgernes madpolitik" (available in Danish), prepared by project manager Ida-Elisabeth Andersen and Trine Iversen. The report presents and interprets the main results of the survey while also comparing them with the Food Policy Statement. In chapter 2, the paragraphs on each political measure are completed with a list of possible actions to be taken, if authorities want to follow the results of this study. The report contents and the complete data material from the survey are available at - and may be copied from - the Board of Technology homepage at www.tekno.dk

Kapitel 1

Mål og midler i borgernes madpolitik

Denne undersøgelse belyser forbrugernes vurdering af nogle bud på fødevarepolitiske tiltag. Den belyser, hvilke overordnede krav til fremtidens fødevarepolitik, som et repræsentativt udvalg af danske forbrugere bakker op om, og hvilke omkostninger forbrugerne er parate til at betale for at opnå en ønsket udvikling og undgå en uønsket.

Den centrale del af undersøgelsen drejer sig om de adspurgtes indstilling til 8 forskellige fødevarepolitiske indgreb. Indgrebene er blevet præsenteret for respondenterne i spørgeskemaform sammen med en liste over mulige konsekvenser - positive såvel som negative. Om en konsekvens er det ene eller det andet, har det været op til de adspurgte at afgøre.

Spørgeskemaets indhold er udformet på baggrund af interviews med Folketingets fødevarepolitiske ordførere, fødevareeksperter og interessenter på fødevareområdet. Spørgeskemaets forskellige muligheder for indgreb, og argumenter for hvilke følger disse kan få, er udvalgt med henblik på at afspejle forskellige holdninger i den fødevarepolitiske debat.

Der har været anvendt to forskellige spørgeskemaer i undersøgelsen. Udover ovennævnte skema til vurdering af de 8 indgreb (se bilag 3), har forbrugerne i et baggrundsskema (se bilag 2) svaret på spørgsmål om deres adfærd og holdninger på fødevareområdet, samt givet baggrundsoplysninger om køn, alder, uddannelse, indkomst, politisk tilhørsforhold m.v. Udover henvisning til de to skemaer henvises der til datamaterialet på internet, "t.s. 289" betyder således at man kan finde datamaterialet bag de præsenterede oplysninger på tabelside 289 i datamaterialet på Teknologirådets hjemmeside <http://www.tekno.dk>.

Kapitel 2 i denne rapport gennemgår forbrugernes vurderinger af de enkelte indgreb og deres konsekvenser. I det indledende resume findes ligeledes en gennemgang af de enkelte indgreb.

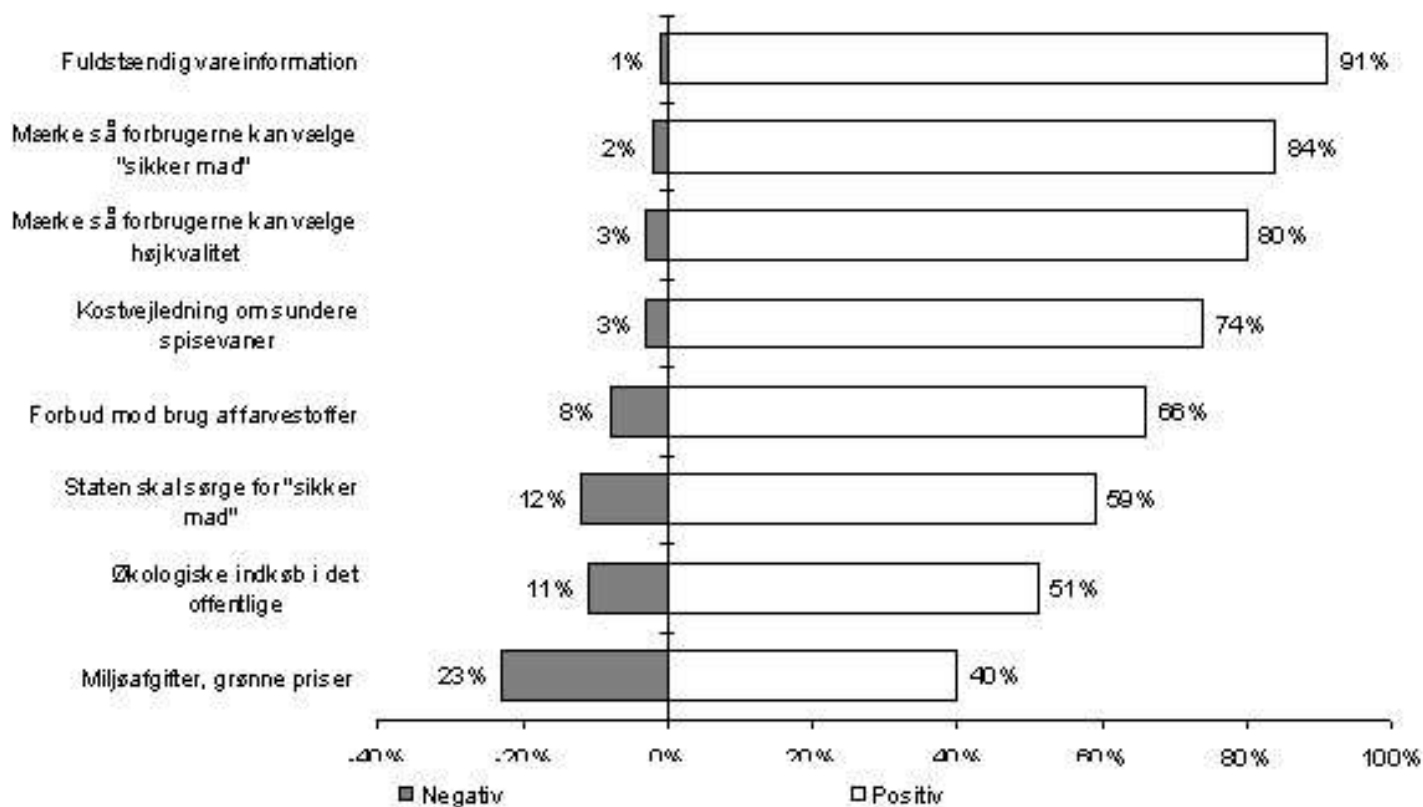
I dette indledende kapitel præsenteres mere generelle og tværgående resultater til belysning af mål og midler i fødevarepolitikken, som de er kommet til udtryk gennem forbrugernes svar på undersøgelsens spørgsmål.

1.1 Prioriteringen af 8 forslag til fødevarepolitik

På undersøgelsens afsluttende spørgsmål (spm. 20 i bilag 2, t.s.289), der er en graderet stillingtagen til, om man er positivt eller negativt indstillet til hvert af de 8 indgreb, får vi følgende resultat (den neutrale gruppe er ikke vist i figuren):

Figur 1

Holdning til de enkelte indgreb

Det ses, at der på 7 af de 8 indgreb findes en absolut majoritet af positivt indstillede, og også på det sidste indgreb findes der flere positivt end negativt indstillede.

Den holdningsmæssige stillingtagen til indgrebene er i det store og hele identisk med to andre målinger, som vi har. Nemlig de adspurgtes egen rangordning af, i hvilken rækkefølge, de bedst kan acceptere indgrebene i spm. 18 (t.s. 260), og deres prioritering af deres vigtighed i spm. 19 (t.s. 279).

En overordnet konklusion på denne prioritering er således, at befolkningen har en positiv indstilling til, at det offentlige på forskellige måde griber ind og stiller krav, både til fødevarerne og til den information om fødevarerne, som forbrugerne ønsker at have til rådighed.

Fire af indgrebene er der så godt som ingen, der er direkte negativt indstillede overfor. Disse indgreb drejer sig om:

- Fuldstændig vareinformation.
- Et mærke så forbrugerne kan vælge "sikker mad".
- Et mærke så forbrugerne kan vælge høj kvalitet.
- Kostvejledning om sundere spisevaner til udsatte patientgrupper.

Disse indgreb vil kunne gennemføres med tilslutning fra 74-91% af forbrugerne, og med kun 1-3% af forbrugerne imod. Vurderingen af indgrevene viser, at forbrugerne ønsker bedre information, højere fødevarsikkerhed, højere kvalitet og bedre muligheder for professionel kostvejledning til patienter.

De fire indgreb nederst i prioriteringen, møder lidt mindre tilslutning, lidt mere modstand, og der er flere

neutrale:

- Forbud mod brug af farvestoffer
- Staten skal sørge for "sikker mad"
- Økologiske indkøb i det offentlige
- Miljøafgifter, grønne priser

Tilslutningen er her på 40-66% af forbrugerne, 8-23% er imod og 26-37% er neutrale. For disse forslag gælder, at der gemmer sig en noget større uenighed i vurderingerne. Den gruppe, som går ind for disse forslag, er dog, også for alle disse 4 indgreb, større, end den gruppe, som er imod.

1.2 Hvordan skal fødevareområdet styres?

De 8 foreslåede indgreb er i sig selv politiske tiltag, som repræsenterer forskellige måder, hvorpå politikerne kan styre fødevarerforbrug og -produktion. Vurderingen af indgrebene kan derfor også forstås som udtryk for forbrugernes præferencer med hensyn til, hvilke midler politikerne bør anvende til styring af fødevareområdet.

De fire topprioriterede indgreb omhandler en stat, som informerer om og stiller krav til fødevarerne samt kontrollerer, at kravene overholdes. Her definerer staten, gennem fødevarepolitikken, nogle rammer for forbrug og produktion af fødevarer.

I de lavere prioriterede indgreb er statens rolle mere styrende. Der er ikke tvivl om, at et flertal ønsker at realisere de mål, som disse fire indgreb sigter mod. Men der er ikke ubetinget tilslutning til, at alle de foreslåede indgreb er den rigtige måde at gøre det på.

Denne forskel anfægter ikke, at alle 8 indgreb har mødt mere tilslutning end de har mødt modstand. Men måske kan den forsigtigt tolkes som et signal fra forbrugerne om, hvordan politikerne skal udøve deres ansvar for fødevarepolitikken i fremtiden.

Bedre information til forbrugerne blev topprioriteret af næsten alle de adspurgte forbrugere. Bedre information er en forudsætning for, at forbrugerne gennem efterspørgslen har mulighed for at påvirke udbuddet og dermed produktionen af fødevarer.

Forbrugerne ønsker, at det offentlige skal have ansvaret for, at forbrugerne får præcis og fuldstændig information. Dette kan ske både i form af varedeklARATIONER og

-mærkning, hvor de nugældende regler ønskes skærpet og i form af særlige mærker, hvor staten sætter kravene og kontrollerer, at de overholdes. Det højt prioriterede forslag om kostvejledning til relevante patienter kan også opfattes som ønske om bedre information, dog her med henblik på en udvalgt målgruppe.

Forbrugerne går ind for at anvende forbud mod visse forhold i fødevarerproduktionen. To trediedele af forbrugerne er tilsyneladende så skeptiske overfor eksperterens vurdering af, at de tilladte farvestoffer ikke er sundhedsskadelige, at de ønsker et forbud mod alle farvestoffer i alle fødevarer.

Godt halvdelen af forbrugerne ser gode muligheder i at øge forbrug og produktion af økologiske fødevarer gennem indgrebet økologiske indkøb i det offentlige. 40% går ind for at bruge miljøafgifter som middel til at gøre forbrug og produktion af fødevarer mere miljøvenlig. Vurderingen af disse to forslag skal ses i lyset af, at det store flertal (60-88% af forbrugerne) samtidig vurderer, at der er store ulemper i form af økonomiske omkostninger forbundet med de to forslag.

I baggrundsskemaet spørgsmål 9 spørges der, om udviklingen på fødevareområdet, på nogle bestemte områder,

fremover skal styres af forbrugernes efterspørgsel eller af lovgiverne.

Tabel 1.1 Holdninger til styringsvej for udvalgte fødevarepolitiske hensyn

"Går De ind for, at udviklingen fremover skal sikres med yderligere lovgivning, eller skal udviklingen følge forbrugernes efterspørgsel, når det gælder...."

Styringsvej hensyn	Via yderligere lovgivning	Via forbrugernes efterspørgsel	Ved ikke
Fødevarer der er ernæringsrigtige	24%	73%	3%
Fødevarer uden farve, konserveringsmidler og andre tilsætningsstoffer	54%	43%	2%
Fødevareproduktionens miljøpåvirkninger	63%	33%	5%
Hensynet til dyrenes velfærd	69%	28%	3%
En præcis og fuldstændig mærkning	80%	18%	2%

Basis: 494

Det fremgår, at bortset fra fødevarer, der er ernæringsrigtige, mener 54-80% af forbrugerne at de udvalgte områder fremover skal styres af lovgiverne, (se t.s. 49)

Krydstabuleringer viser endvidere, at jo mere man går op i, at udviklingen på fødevareområdet skal tage hensyn til særlige forhold som forbrugerinformation, fødevarer sikkerhed, miljøvenlig produktion og dyrenes velfærd, jo mere synes man også, at det er lovgivernes ansvar, at der bliver taget hensyn til disse forhold. (se t.s. 310. 314. 316. 327)

1.3 Forbrugernes vurderinger af indgrebenes konsekvenser

En gennemgang af forbrugernes vurdering af indgrebenes konsekvenser giver et mere nuanceret billede af:

- hvilke krav og ønsker til fødevarepolitikken, som mange forbrugere kan blive enige om
- hvilke omkostninger, som de er parate til at betale, og hvor langt omkostningsvilligheden strækker for flertallet af forbrugerne
- denne gruppe af forbrugere, som stiller særlige krav og er ekstra omkostningsvillige

I undersøgelsen har vi bedt forbrugerne om at vurdere konsekvenser af de enkelte indgreb positivt eller negativt, uafhængigt af deres indstilling til det pågældende indgreb. Det er dog logisk at antage, at store fordele og små ulemper i forbrugernes vurdering har medvirket til, at et indgreb prioriteres højt - mens omvendt store ulemper og små fordele har medvirket til, at et indgreb prioriteres lavt. Det er jo netop på den måde, de fleste mennesker hver dag vælger mellem alternative handlemuligheder.

Derfor er forbrugernes vurdering af konsekvenserne det bedste bud på en forklaring på, hvorfor de 8 indgreb har fået den prioriteringsrækkefølge, som de har. Den er resultat af, at et flertal af forbrugerne har været enige om, hvad der vurderes som en fordel, og hvad der vurderes som en ulempe, og også i vurderingen af størrelsen af disse fordele eller ulemper.

Der er dog også tilfælde, hvor den overordnede holdning til et indgreb ikke følger dette mønster. Og tilfælde hvor forbrugerne er uenige om, hvorvidt en konsekvens er en fordel eller en ulempe. Disse tilfælde er interessante, fordi de signalerer, at forbrugerne har forskellige værdier og interesser, som grundlag for deres fødevarepolitiske holdninger.

1.4 Vigtige fordele ved de foreslåede indgreb

Hensynet til helbred, til fødevareresikkerheden og kvalitet er helt i forgrunden for det store flertal af forbrugerne. Det fremgår, når man ser på, hvordan de har vurderet de konsekvenser, som er præsenteret sammen med indgrebene. (se bilag 4, liste med de vigtigste fordele og ulemper)

Den mest positive vurdering i hele materialet tilfalder således den konsekvens af fuldstændig vareinformation, at allergikere vil få lettere ved at undgå de stoffer, som de ikke kan tåle.

Konsekvenser som drejer sig om færre sygdomstilfælde på grund af for mange bakterier i maden (indgreb, fødevareresikkerhed), om sundere kostvaner som alternativ til medicinsk behandling (indgreb, kostvejledning) og om at undgå farvestoffer i maden (indgreb, forbud mod farvestoffer) scorer også meget højt på forbrugernes liste over positive konsekvenser af indgrebene.

De fleste vurderer det, som en stor fordel, hvis et mærke for høj kvalitet kan medvirke til et kvalitetsløft for danske fødevarer og dermed også øge opmærksomheden om danske fødevarer på eksportmarkederne.

Der er positive vurderinger af konsekvenser, som drejer sig om at styre produktionen, så der tages mere hensyn til sikkerhed, høj kvalitet og miljø.

Så godt som alle mener, at det vil være en stor fordel, hvis et indgreb for at forbedre fødevareresikkerheden kan medvirke til, at producenterne i højere grad bliver sig deres ansvar bevidst og bekæmper årsagerne til de uønskede bakterier i fødevarerne.

Der er ligeledes fuld enighed om, at det vil være en stor fordel, hvis fuldstændig vareinformation kan føre til, at efterspørgslen efter de ringeste fødevarer falder så meget, at disse produkter helt forsvinder fra markedet.

1.5 Vigtige ulemper ved de foreslåede indgreb

Den højeste ulempevurdering i materialet tilfalder den konsekvens, at et forbud mod farvestoffer ikke kan omfatte importerede fødevarer.

I toppen af listen over ulemper ligger desuden belastninger af erhvervslivet i form af højere omkostninger og vanskeligere konkurrencevilkår. Desuden økonomiske konsekvenser, som især går ud over mindre velstillede forbrugere. Så følger ulemper forbundet med øgede offentlige udgifter, som skal betales af borgerne.

Først herefter kommer ulemper i forbindelse med højere fødevarerpriser, mulige tab for virksomheder samt mulig mangel på visse fødevarer i perioder.

Økonomiske omkostninger for forbrugere og for producenter vurderes helt overvejende som en ulempe. At de to indgreb, som skal medvirke til at fremme produktion og afsætning af økologiske fødevarer ligger lavest i prioriteringen af de 8 indgreb, kan vanskeligt fortolkes anderledes, end at de forventede pris- og skattestigninger for mange mennesker er for høj en omkostning i forhold til gevinsten.

Vurderingerne viser, at forbrugerne er opmærksomme på producenternes vilkår. Således er der stor enighed om, at det er en ulempe, hvis miljøafgifter eller farveforbud medfører at dansk erhvervsliv får problemer med at konkurrere på eksportmarkederne.

Forbrugernes omkostningsvilje kommer til udtryk ved at et stort antal har en positiv holdning til at gennemføre indgreb, hvor nogle af konsekvenserne samtidig har fået høje ulempevurderinger. Det må ses som udtryk for, at et flertal af forbrugerne accepterer de skitserede omkostninger, hvis der er et tilstrækkeligt stort ønske om at gennemføre indgrebet. Det vil sige, at de, stillet overfor et dilemma mellem for eksempel prisforhøjelser og bedre

fødevarer sikkerhed, har foretaget en afvejning af, hvilke hensyn der betyder mest for dem.

Omvendt kan forbrugerne vurdere at omkostningerne ved et indgreb er for høje i forhold til det positive udbytte af det. Det kommer typisk til udtryk ved at indgrebet bliver lavere prioriteret i den samlede prioritering af indgrebene.

1.6 Forbrugernes omkostningsvillighed

Ulempevurderinger i forbindelse med de højest prioriterede indgreb giver et signal om, hvilke omkostninger forbrugerne er villige til at acceptere for at opnå et bestemt mål i fødevarepolitikken.

Højere fødevarepriser betragter de fleste forbrugere som en ulempe. Men udsigten til højere priser i forbindelse med indgreb for bedre fødevarer sikkerhed og for højere kvalitet har ikke forhindret, at disse indgreb får meget stor tilslutning blandt forbrugerne.

Det er nærliggende at tolke dette som udtryk for at bedre fødevarer sikkerhed og højere kvalitet er så højt prioriteret, at forbrugerne accepterer de højere priser som en nødvendig omkostning.

For megen information, både i form af flere og flere mærker og i form af flere oplysninger om den enkelte fødevarer, betragtes som en ulempe af 62-68% af forbrugerne. Alligevel viser undersøgelsen, at der er meget stor tilslutning til forslag, som indebærer, at varerne skal forsynes med endnu mere information og at det offentlige skal udarbejde flere mærkeordninger. Tilslutningen er næsten lige så stor fra den gruppe, som har vurderet flere vareoplysninger som en ulempe, som den er fra forbrugerne som helhed.

Forbrugerne accepterer tilsyneladende den omkostning, det kan være at skulle forholde sig til mere og mere information, hvis de derved opnår præcis og fuldstændig information om fødevarerne, som er et højt vurderet ønske.

Strengere krav til fødevarer sikkerhed kan medfører højere produktionsomkostninger og økonomiske tab for nogle producenter. 57% af forbrugerne vurderer dette som en ulempe, men accepterer også at sådanne omkostninger kan være prisen for at opnå bedre fødevarer sikkerhed.

I forbindelse med forslaget om forbud mod brugen af farvestoffer vurderer 91% det som en stor ulempe at forbuddet ikke kan omfatte importerede fødevarer, 82% vurderer det som en ulempe, at danske fødevarer kan få konkurrenceproblemer, fordi de er mindre farvestrålende end de udenlandske. Alligevel er ønsket om at undgå farvestoffer i fødevarer så stort, at 66% af forbrugerne går ind for et forbud.

Forslaget om miljøafgifter når ikke op på så stor en tilslutning. Men det er tankevækkende, at 40% har en positiv indstilling til at gennemføre miljøafgifter, samtidig med at det store flertal af forbrugere har givet høje ulempevurderinger til indgrebet. Igen viser det sig, at der ikke er forskel i indstillingen til forslaget mellem gruppen med ulempevurderinger og forbrugerne som helhed.

Disse vurderinger, hvor et stort flertal af forbrugerne, giver høj prioritet til at et indgreb bør gennemføres, selvom det er forbundet med ulemper, viser, at forbrugernes accept af omkostninger kan være ganske stor, hvis de til gengæld får bedre information, mere hensyntagen til helbred, større fødevarer sikkerhed og højere kvalitet.

Vurderingerne viser også, at selvom de fleste forbrugere ønsker, at fødevarepolitikken tager hensyn til producenternes vilkår, så er der grænser for, hvor meget hensyn der skal tages hertil. Sådanne hensyn må ikke gå ud over hensynet til forbrugernes helbred eller til fødevarer sikkerheden.

Der er således flere eksempler i materialet på, at et flertal af forbrugerne har givet høje ulempevurderinger til konsekvenser som indebærer forringede vilkår for nogle producenter, men et flertal af forbrugerne har alligevel

tilsluttet sig at gennemføre pågældende indgreb. Se f.eks. vurderingerne i kapitel 2 af indgrebene: fuldstændig vareinformation og de to indgreb vedrørende fødevarer sikkerhed.

1.7 De særligt omkostningsvillige forbrugere

De økonomiske omkostninger vejer tungt. Det er de færreste, der betragter det som en fordel, at priser og skatter stiger. Men nogle forbrugere gør det faktisk alligevel, vel ud fra en overvejelse om, at de, som forbrugere eller (skatte)borgere, må betale hvad det koster, hvis kravet er, at der i højere grad skal tages hensyn til kvalitet, fødevarer sikkerhed og miljø.

Det er derfor også interessant at se på de tilfælde, hvor det viser sig at forbrugerne er uenige i vurderingen af, om en konsekvens er en fordel eller en ulempe. Her kan vi få et indtryk af de afvejninger, som karakteriserer de særligt omkostningsvillige forbrugere.

Det er der flere eksempler på i materialet; de kan findes i kapitel 2. De følgende eksempler drejer sig om afvejninger, hvor hensynet til miljø, fødevarer sikkerhed eller kvalitet vinder over hensynet til fødevarer pris.

I forslaget om miljøafgifter anføres det som en konsekvens, at fødevarer, hvis produktion og transport belaster miljøet vil blive dyrere. Det gælder for eksempel for kød og importeret frugt og delikatesser. Mens 66% vurderer dette som en ulempe, er der 28%, som er parate til at se det som fordel, måske ud fra en overvejelse om, at et mindre forbrug af sådanne varer er en fordel, hvis fødevarerforbruget skal ændres og blive mindre miljøbelastende.

I samme indgreb lyder en anden konsekvens, at det bliver forbrugerne som kommer til at betale for fødevarerens miljøbelastning: 60% anser dette som en ulempe, mens 29% ser det som en fordel. Her kunne overvejsen igen være, at sådan må det være: Hvis forureneren skal betale omkostningerne ved miljøbelastningerne, må dette også gælde fødevarerforbruget.

I forslaget om et mærke for fødevarer af høj kvalitet, anføres det som konsekvens, at fødevarer med dette kvalitetsmærke vil blive dyrere. Mens 61% anser dette som en ulempe, er der 28% som mener, det vil være en fordel. Her kan overvejsen være, at hvis mærket giver sikkerhed for højere kvalitet, så er det en fordel, at forbrugerne selv kan vælge efter, hvad de synes de har råd til.

Gruppen af særligt omkostningsvillige forbrugere bliver mindre, når de forøgede omkostninger skal betales over skatten i stedet for som højere priser. Der er således kun 9% som synes det er en fordel, hvis økologiske indkøb i det offentlige medfører øgede offentlige udgifter, som borgerne skal betale over skatten.

Ser man nøjere på, hvordan indgrebet om miljøafgifter er blevet prioriteret ved den strengere prioritering og rangordning i spm. 18 og 19 (t.s.260 og t.s. 279) viser det sig, at 12% har rangordnet dette indgreb som nummer 1 eller 2, når de skulle rangordne alle 8 indgreb efter vigtighed. Når forbrugerne i spm. 19 skulle give 150 point til højst tre af alle de 8 indgreb, viser det sig, at 11% af forbrugerne har givet 50 point og derover til indgrebet om miljøafgifter.

Resultaterne af undersøgelsen viser, at der findes en gruppe særligt omkostningsvillige forbrugere, på mellem 10 og 30%, som er villige til at påtage sig større omkostninger, hvis det kan medvirke til at ændre fødevarerforbrug og -produktion i retning af højere kvalitet og mere hensyntagen til miljøet.

1.8 Oplysninger fra undersøgelsens baggrundsinterviews

I det følgende bringes oplysninger fra den del af undersøgelsen, hvor forbrugernes adfærd og holdninger blev belyst med det såkaldte baggrundsskema (se bilag 2). Disse oplysninger er velegnede til at supplere og uddybe dele af hovedresultaterne.

Hvad tager forbrugerne hensyn til, når de selv køber ind?

Forbrugernes ønsker til fødevarerpolitikken viser sig ikke at være meget forskellig fra de ønsker, som de siger, at de forfølger, når de selv køber ind. I baggrundsskemaet spm. 8, (se t.s.40) spørger vi respondenterne, hvor meget de går op i en række udvalgte forhold, som man kan tage hensyn til, når man køber ind. Besvarelsene giver grundlag for følgende prioritering:

Prioritering af hensyn, når forbrugerne køber ind:

1. Råvarekvaliteten
2. Et produkt, som man kan indtage uden risiko, f.eks. uden "E-numre" eller "Garanteret salmonellafri".
3. Den ernæringsmæssige sundhed, f.eks. fedtprocent eller fiberindhold
4. Om der er taget særlige hensyn til dyrevelfærd ved produktets fremstilling
5. Om produktet har en god og oplysende varedeklaration.
6. En lav pris/et godt tilbud.
7. Om der er taget særlige hensyn til miljø ved produktets fremstilling.
8. Om produktet er økologisk eller ej.

Hverken prisen eller miljøet er topscorer i denne prioritering. Kvalitet, sikkerhed, sundhed, dyreetik og information prioriteres højere af de fleste.

I spørgsmål 7 spørges der, om og i givet fald hvor meget, forbrugerne er villige til at betale for fødevarer, hvor der er stillet ekstra krav i forhold til de gængse fremstillingsmetoder (se t.s. 35).

Det store flertal siger, at de er parate til at betale i gennemsnit 20-27% mere for fødevarer, som lever op til de anførte, ekstra krav. 10-15% ønsker ikke at betale mere for fødevarerne. Også her kan vi få en prioritering af, hvilke hensyn forbrugerne siger, at de er villige til at betale mere for.

Forbrugerne er villige til at betale 20-27% højere priser for at få:

1. Fødevarer af en mærkbar højere kvalitet
2. Fødevarer der er produceret uden brug af sprøjtemidler, medicin, vækstfremmere og andre kemikalier
3. Kød, mælk og æg, hvor der er taget særlige hensyn til dyrenes velfærd
4. Fødevarer, der er fremstillet så miljøvenligt som muligt

Igen er det kvalitet (uspecificeret) samt hensynet til forbrugernes helbred der vejer tungest. Forbrugernes modvilje mod brug af kemikalier opfattes, som begrundet i helbredshensyn. Denne modvilje kan naturligvis lige så vel være begrundet i miljøhensyn, da brugen af kemikalier spiller en stor rolle også i miljødebatten.

Politiske forbrugere?

Opfører forbrugerne sig som det, som man i medierne ofte omtaler som politiske forbrugere? Det har vi spurgt om i baggrundsskemaet spm. 5 og 6 (se t.s. 27-34), hvor der spørges til etiske eller moralske forholds betydning ved fødevarerindkøb. På spørgsmål 5 svarer 44% ja og 51% nej til, at de indenfor det seneste års tid har undladt at købe et produkt, fordi de ikke kunne lide oprindelseslandet, producenten, eller den måde varen var produceres på.

Blandt ja-sigerne er der flere kvinder end mænd, flere med stigende alder, flere med stigende husstandsstørrelse,

flere med stigende uddannelse, flere i by end på land, flere fra højre- og især venstrefløj end fra borgere, som støtter den siddende regering.

Og hvad var det for forhold som fik denne del af forbrugerne til at undlade at købe det pågældende produkt? Det var i prioriteret rækkefølge: dyrevelfærd, menneskerettigheder/usympatisk styre, landets miljøpolitik, børnearbejde, virksomhedens miljøpolitik og arbejdsmiljø/personalepolitik.

Forsigtig anvendelse af teknologi

I baggrundsskemaet spørgsmål 3 bliver forbrugerne bedt om at forholde sig til en lang række meninger og synspunkter, som drejer sig om økologiske fødevarer, gensplejsede fødevarer, kemikalier, tilsætningsstoffer og farver i fødevarer, fødevarernes kvalitet, fødevarerens sikkerhed, information, kostvaner med videre.

Svarene på disse spørgsmål tyder på, at der er meget stor interesse for, hvordan fødevarerne bliver produceret, og at mange forbrugere er kritiske og bekymrede i forhold til nogle af produktionsmetoderne i konventionel fødevarerproduktion.

Tabel 1.2 Holdninger til gensplejsning

Spørgsmål og svarfordeling	Total	Helt uenig/ ret uenig	Hverken/ eller	Ret enig / helt enig	Ved ikke	Gns (1-5)*
Jeg vil gerne acceptere gensplejsede fødevarer, hvis det begrænser brugen af sprøjtemidler	100%	46,6%	20,0%	28,1%	5,5%	2,58
Det er farligt for miljøet at anvende gensplejsede produkter, da man ikke kender de langsigtede konsekvenser	100%	7,5%	13,0%	73,3%	6,5%	4,21
Jeg vil gerne acceptere gensplejsning i nogle fødevarer, hvis det betyder, at de bliver billigere	100%	79,4%	9,5%	7,9%	3,2%	1,68
Det bør forbydes at producere og sælge gensplejsede fødevarer i Danmark	100%	16,2%	16,8%	62,3%	24,7%	3,93

Basis: 494

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelserne på en skala hvor 1 = "helt uenig", 2 = "ret uenig", 3 = "hverken/eller", 4 = "ret enig", og 5 = "helt enig".

Undersøgelsens resultater vedrørende forbrugernes holdninger til gensplejsede fødevarer er i overensstemmelse med andre danske og udenlandske undersøgelser (fx. Eurobarometer sommeren 1997), der viser, at befolkningen er bange for de mulige konsekvenser for miljøet og har svært ved at se nytten af at anvende gensplejsning i fødevarerproduktion.

Tabel 1.3 Holdninger til Økologi

Spørgsmål og svarfordeling	Total	Helt uenig/ ret uenig	Hverken/ eller	Ret enig/ helt enig	Ved ikke	Gns (1-5)*
Jeg er ofte ude for, at butikken har udsolgt af de økologiske varer, som jeg ellers gerne ville have købt	100%	39,7%	27,5%	19,6%	13,2%	2,58
Jeg køber flere økologiske fødevarer til børnene end til resten af familien	100%	46,0%	26,7%	11,9%	15,6%	2,2
Jeg har fuld tiltro til at fødevarer med mærket "Statskontrolleret økologisk" også er økologiske	100%	31,4%	12,3%	54,3%	2,0%	3,39
Jeg mener at flere landmænd bør lægge om til økologisk- også selvom det betyder, at forbrugerne skal betale mere for fødevarerne	100%	13,0%	14,2%	70,9%	2,0%	3,97

Basis: 494

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelsene på en skala hvor 1 = "helt uenig", 2 = "ret uenig", 3 = "hverken/eller", 4 = "ret enig", og 5 = "helt enig".

71% af de adspurgte synes, at flere landmænd skal lægge om til økologisk drift, også selvom det betyder, at forbrugerne skal betale mere for fødevarerne. Også dette resultat bekræfter tidligere undersøgelser, f.eks. Teknologirådets meningsmåling fra 1996 (se Fra Rådet til Tinget, Teknologirådet feb. 1997).

Tabel 1.4 Holdninger til dyrevelfærd

Spørgsmål og svarfordeling	Total	Helt uenig /ret uenig	Hverken/ eller	Ret enig / helt enig	Ved ikke	Gns (1-5)*
Det bør forbydes at give medicin, f.eks. vækstfremmere, til dyr, der ikke er syge	100%	4,7%	2,8%	92,3%	0,2%	4,67
Det bør forbydes at sælge æg fra burhøns i Danmark	100%	17,4%	13,8%	67,6%	1,2%	3,94

Basis: 494

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelsene på en skala hvor 1 = "helt uenig", 2 = "ret uenig", 3 = "hverken/eller", 4 = "ret enig", og 5 = "helt enig".

Tabel 1.5 Holdninger til tilsætningsstoffer og farvestoffer

Spørgsmål og svarfordeling	total	helt uenig /ret uenig	hverken/ eller	ret enig / helt enig	ved ikke	Gns (1-5)*
Jeg synes at der er for mange unødvendige tilsætningsstoffer i det meste af den mad, man kan købe nu til dags	100%	6,3%	12,8%	78,5%	2,4%	4,23
Jeg fortrækker mad udenfarvestoffer, også selv om det betyder at maden ser lidt kedelig ud	100%	18,2%	16,4%	65,2%	0,4%	3,86

Basis: 494

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelsene på en skala hvor 1 = "helt uenig", 2 = "ret uenig", 3 = "hverken/eller", 4 = "ret enig", og 5 = "helt enig".

Også den kemiske fødevareteknologi eller fremmedstoffer, som medicin, vækstfremmere, sprøjtemidler, tilsætnings- og farvestoffer synes forbrugerne at være skeptisk indstillede overfor.

Og på et par områder (medicin til dyr som ikke er syge - samt salg af æg fra burhøns) er et stort flertal af forbrugerne parate til at gå ind med et forbud. Hermed sender de et signal, som danske myndigheder kan tage med til de internationale forhandlinger om regulering på disse områder. Datagrundlaget for ovenstående tabeller findes på t.s. 9-10.

Disse resultater fra baggrundsskemaet har ikke samme status, som oplysningerne fra den centrale del af undersøgelsen om vurderingerne af de 8 indgreb, da de ikke er underbygget på samme måde med vurderinger af ulemper og fordele.

Men de understøtter undersøgelsens resultater om, hvad det er for ønsker og krav til fødevarerne, som er vigtige for forbrugerne. Og de tyder på, at mange forbrugere generelt er skeptiske overfor flere af de produktionsmetoder, som bruges i dagens fødevarerproduktion.

Kapitel 2

Forslag til fødevarepolitiske indgreb

Indledning

I dette kapitel gennemgås de enkelte fødevarepolitiske indgreb i den rækkefølge, hvori forbrugerne har prioriteret dem.

Gennemgangen starter med en præsentation af det enkelte indgreb og nogle bemærkninger om baggrunden for at foreslå det. Derefter følger en gennemgang af forbrugernes vurderinger af indgrebet og af de konsekvenser, som det blev præsenteret sammen med det i spørgeskemaet. Herefter følger en tolkning af resultaterne, og til slut følger en kort liste med handlingsmuligheder. Her er tale om ideer og forslag til, hvad politikere og myndigheder kan gøre, hvis de vil følge op på de forbrugerønsker, som kommer til udtryk i undersøgelsen.

En tabel for hvert indgreb viser hvor stor en procentdel af forbrugerne, som har vurderet den pågældende konsekvens som enten en fordel eller en ulempe. Tabellen viser også tal for gennemsnitsscore, som er et vejet gennemsnit af forbrugernes vurdering af pågældende konsekvens. Her bruges en skala fra 1-5. På denne skala er 1 en meget lille fordel/ulempe og 5 en meget stor fordel/ulempe, 3 er således en fordel/ulempe af gennemsnitsstørrelse. Scoretal er angivet med to decimaler, f.eks. 2,69 eller 4,07.

Summen af procentandelen af forbrugerne, som har vurderet indgrebet, giver ikke 100, da der har været mulighed for at svare både/og, hverken/eller og ved ikke.

Teknologirådet stiller hele datamaterialet for undersøgelsen til rådighed for interesserede på rådets hjemmeside på internettet. For hver af tabellerne vil der derfor være en henvisning til, hvor man kan finde de basistal, som tabellen er bygget op på. Henvisninger til datamaterialet anføres som nummeret på tabsiden, f.eks. "t.s. 169".

Under læsningen bør man endvidere være opmærksom på, at tildelingen af fordele- og ulempepoint i forbindelse med indgrebene er afhængige af, hvilke konsekvenser der bliver nævnt. Nogle konsekvenser fremkalder næsten automatisk en ulempevurdering, mens andre næsten lige så automatisk fremkalder en fordelsvurdering. En tredje gruppe af konsekvenser er interessant ved, at meningene blandt forbrugerne tydeligvis er delte; det viser sig ved at der er et forholdsvis stort mindretal, som vurderer anderledes end flertallet.

Vurderinger af fordele og ulemper er i undersøgelsen blevet tolket først og fremmest som signaler om, i hvor høj grad forbrugerne ønsker at et indgreb vil medføre en given konsekvens, f.eks. højere kvalitet eller fødevarer sikkerhed. Eller betragter en konsekvens som en uønsket udvikling, f.eks. prisstigninger eller forringet konkurrenceevne for fødevareerhvervene. I nogle tilfælde er selve indgrebet blevet højt prioriteret i den samlede vurdering af alle 8 indgreb, samtidig med at nogle af indgrebets konsekvenser er vurderet som store ulemper. Det er blevet tolket som et signal om, at pågældende indgreb er så vigtigt for forbrugerne, at de er villige til at bære nogle omkostninger for at få det gennemført. De tilfælde, hvor der er uenigheder i vurderingen, er ligeledes signaler om, at her ligger et område, som bør gøres til genstand for ydeligere undersøgelser eller debat med forbrugerne. Herved kan man nærmere belyse baggrunden for og indholdet i uenighederne.

Endelig bør det bemærkes, at konsekvensvurderingerne ikke kan sammenlignes på tværs af indgreb. I bilag 5 i rapporten findes en liste med de konsekvenser, som har høstet de højeste fordele- og ulempevurderinger med angivelse af, hvilket indgreb de hører til. I rapportens metodeafsnit, kapitel 4, er en nærmere redegørelse for udvælgelsen af både indgreb og konsekvenser.

2.1 Fuldstændig vareinformation

Tabel 2.1 Konsekvensvurdering af indgrebet "Fuldstændig vareinformation"

ALLE OPLYSNINGER VEDRØRENDE FØDEVARERS PRODUKTION OG INDHOLD SKAL GØRES LET TILGÆNGELIGE FOR FORBRUGEREN. Varedeklarationen skal omfatte alle ingredienser og angive deres mængder. Yderligere oplysninger om

blandt andet produktionsdato, oprindelsesland, miljøbelastning og etiske hensyn skal også være tilgængelige for forbrugeren i butikken.

Konsekvensvurdering	Andel, der ser kon-sekven-sen som en fordel	Gns. fordels-størrelse (1-5)*	Andel, der ser kon-sekven-sen som en ulempe	Gns. ulempe-størrelse (1-5)*
Forbrugeren får bedre mulighed for at vurdere, hvordan fødevaren er produceret, og præcis hvad der er i den.	99%	4,26	5%	2,09
Når forbrugerne får bedre information om fødevarerne, kan det hævdes, at de har ansvaret for, hvilke fødevarer der findes på markedet.	73%	3,70	19%	2,74
Fødevareallergikere vil få lettere ved at undgå de stoffer de ikke kan tåle, fordi alle ingredienserne vil være deklareret.	99%	4,74	4%	1,65
Kravet om fuldstændig varedeklaration vil begrænse industriens mulighed for at erstatte en ingrediens med en anden, uden at ændre varedeklarationen. Dette kan medføre mere besvær og højere omkostninger.	44%	3,68	52%	2,37
Når der følger flere oplysninger med varen, får forbrugerne mere besvær med at finde netop de oplysninger, de er interesserede i.	15%	2,84	68%	2,20
De ringeste produkter bliver muligvis mindre efterspurgt og vil eventuelt helt forsvinde fra markedet.	90%	4,04	4%	2,41

Basis: 437 besvarelser

Bem.: Summen af procentandelen, der ser indgrebet som en fordel og som en ulempe, giver ikke 100, da der har været mulighed for at svare både/og og hverken/eller og ved ikke.

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelserne på en skala, hvor 1 = en meget lille fordel/ulempe, og 5 = en meget stor fordel/ulempe. Skalaens gennemsnit er 3,00.

Gennemsnittet er alene beregnet på de personer, der mener, at konsekvensen er en fordel/en ulempe.

** Tabellen bygger på t.s. 78-97.

Holdninger til indgrebet bygger på t.s. 289-307, hvis ikke andet er anført i teksten.

Præsentation af indgrebet:

Kravet om fuldstændig vareinformation er en skærpelse i forhold til nugældende regler blandt andet vedrørende fuld ingrediensmærkning, mængdeangivelse af alle ingredienser, oprindelsesland og produktionsdato. Hertil kommer oplysninger om miljøbelastning og etiske hensyn i forbindelse med produktionen. Oplysninger skal være let tilgængelige for forbrugeren i butikken.

Gennemførelse af forslaget indebærer ændrede bestemmelser samt indhentning af viden om fødevarernes miljøbelastning og andre forhold i forbindelse med produktionen.

Undersøgelsens resultater:

91% af de adspurgte er positive overfor at gennemføre indgrebet, mens kun 1 % er negative. 2% svare ikke/ved

ikke. Vurderingen af forslaget og de anførte konsekvenser fremgår af tabel 2.1.

Bedre og mere fuldstændig information om fødevarerne er et udbredt ønske i befolkningen. Vurderingen af indgrebet varierer kun ubetydeligt, afhængig af køn, alder, deltagelse i husstandens indkøb, husstandsindkomst, politisk ståsted og de øvrige baggrundsvARIABLE.

De interesserede og flittige brugere af varedeklARATIONER er lidt mere positive overfor forslaget, end de som ikke går op i, om fødevarerne er forsynet med deklARATION, og som stort set heller aldrig læser dem. Men forskellen mellem de to grupper er meget lille. (t.s. 308-309)

Vurderinger af konsekvenser:

At allergikere får lettere ved at undgå de stoffer, de ikke kan tåle, fordi alle ingredienser vil være deklareret, vurderer 99% af forbrugerne som en meget stor fordel (score: 4,74). Her er tale om den største fordelsscore i hele materialet. Forbrugernes ønske om, at fødevarepolitikken skal lægge stor vægt på hensynet til forbrugernes helbred, fremstår tydeligt.

Tilsvarende vurderer 99% det som en stor fordel, at indgrebet giver forbrugerne bedre mulighed for at vurdere, hvordan fødevarerne er produceret, og præcis hvad der er i den (score: 4,26). Det er ikke overraskende, at denne konsekvens vurderes positivt, men den massive tilslutning er et tegn på, at bedre og mere præcis information er efterspurgt, selv i vort informationsmættede samfund.

Det er værd at hæfte sig ved, at det store flertal (90%) ser det som en stor fordel, at det kan blive en konsekvens af indgrebet, at de ringeste produkter eventuelt helt forsvinder fra markedet på grund af mindre efterspørgsel (score: 4,04). Der er en svag tendens til at dem, der køber mere ind anser dette for en større fordel (t.s. 284). Vurderingerne af denne konsekvens peger måske på en generel opfattelse af, at fødevaremarkedet indeholder for mange underlødige produkter.

Den konsekvens, som de fleste (68%) vurderer som den største ulempe, er at forbrugerne får svært ved at overskue informationerne (score: 2,20). Ulempen er dog ikke så stor i gennemsnit (score: 2,20).

Der er tilsyneladende en modsætning i de adspurgtes vurderinger: på den ene side ønskes fuldstændig vareinformation, defineret som alle ingredienser og oplysninger om produktionsforhold, oprindelsesland, mm. - og på den anden side peger besvarelsenerne på at de adspurgte oplever, at det er svært at finde rundt i oplysningerne.

En konsekvens af indgrebet er, at det vil begrænse industriens muligheder for at erstatte en ingrediens med en anden, uden at ændre varedeklARATIONEN. Her er forbrugernes vurderinger delte. 52% anser det som en ulempe, måske under henvisning til oplysningen om, at indgrebet vil medføre mere besvær og højere omkostninger for industrien (score: 2,37). En næsten lige så stor gruppe på 44% anser det for en fordel (score: 3,68). Det kan skyldes, at denne gruppe mener, at industrien ikke skal have adgang til at udskifte ingredienser i fødevarerne uden at deklarerer det.

73% af de adspurgte ser det som en fordel, at forbrugerne med bedre information i højere grad kan påtage sig ansvaret for at styre, hvilke fødevarer der findes på markedet (score: 3,74). Der er dog ikke tale om, at man ønsker at overlade ansvaret for styringen til markedet alene. 80% af de adspurgte tilkendegiver et andet sted i undersøgelsen, at ansvaret, for at fødevarer er forsynet med præcis og fuldstændig mærkning, skal ligge hos de offentlige myndigheder og sikres med yderligere lovgivning. (se baggrundsskema spm.9, t.s. 310)

Tolkning af resultater:

Bedre information, som forudsætning for, at forbrugerne har reel valgfrihed, er således det vigtigste element i borgernes madpolitik.

Og det er de flestes opfattelse, at politikere og myndigheder skal have ansvaret, for at forbrugerne får de oplysninger, de skal bruge, for at kunne påvirke udviklingen på fødevaremarkedet.

At så mange forbrugere udtrykker ønske om bedre vareinformation, kan være udtryk for generel manglende tillid til fødevarerne og til de informationer, som forbrugerne får i øjeblikket.

Det er værd at bemærke, at forslaget om fuld vareinformation også omfatter oplysninger om miljøbelastninger og etiske forhold i forbindelse med produktionen. Det er oplysninger, som ikke er obligatoriske i den gældende varedeklaration, og som derfor skal tilvejebringes.

Hermed kan man sige, at forbrugerne i denne undersøgelse bakker helt op om bestræbelserne i Fødevareministeriet på at genoprette tilliden mellem forbrugere, producenter og myndigheder. Fuld information og åbenhed giver mulighed for bedre kontrol, og det styrker tilliden.

Bestemmelser om mærkning og varedeklaration er løbende genstand for debat. Hvordan kan man imødekomme kravet (også i denne undersøgelse) om let tilgængelig og forståelig information, samtidig med stigende krav til fuldstændig information om hvordan, hvor og hvornår varen er produceret og præcist, hvad der er i den? Der er brug for mere viden, f.eks. om hvordan ønsket om at kunne gennemskue produktionsdatoen bedst kan imødekommes for forskellige typer af fødevarer.

Forbrugerne er som tidligere nævnt opmærksomme på den ulempe ved fuld vareinformation, at man kan miste overskueligheden og drukne i information. Alligevel ønsker de mere information, end de får i øjeblikket. Eller også ønsker de bedre og mere gennemskuelig information?

Det er en udfordring til myndighederne på fødevareområdet at undersøge, hvad forbrugerne anser som relevant, forståelig og brugbar information. Og også hvad baggrunden er for de stigende krav til mere og bedre information.

Mere viden på disse områder er forudsætningen for at kunne tilvejebringe den nødvendige information og at kunne formidle den, således at den også bliver lettilgængelig for forbrugerne. Informationsteknologien giver nye muligheder for bedre formidling, og der er forsøg i gang i detailhandelen, som bør følges.

Handlemuligheder:

Her skitseres handlingsanvisninger, som kan medvirke til at realisere forbrugernes ønsker og krav fra undersøgelsen. Der er tale om ideer og forslag, ikke om en udtømmende liste.

- regler og retningslinier for varedeklarationer og varemærkning ændres, således at det bliver let for forbrugerne at få information
- mere viden om fødevarernes miljøbelastning fra landbrug til forbruger, d.v.s. i livscyklusperspektiv
- mere viden om etiske forhold i forbindelse med produktionen
- udvikling af systematik for information om produktionsdatoen på fødevarer, så fødevarens alder er gennemskuelig for forbrugeren
- mere viden om forbrugernes behov for mere information og hvordan den bedst formidles
- forsøg med bedre formidling af vareinformation: bedre deklarerationer, forsøg med scannere i butikker m.v.
- forbrugernes erfaringer med udvidet vareinformation bør følges

2.2 Fødevarerikkerhed

Tabel 2.2.a Konsekvensvurdering af indgrebe "Mærke så forbrugerne kan vælge 'sikker mad'"

DER INDFØRES ET STATSKONTROLLERET MÆRKE FOR "SIKKER MAD".

Mærket fortæller forbrugeren, at der er gjort mest muligt for at sikre, at den mad, der sælges, ikke indeholder sygdomsfremkaldende bakterier.

Konsekvensvurdering	Andel, der ser kon-sekven-sen som en fordel	Gns. fordels-størrelse (1-5)*	Andel, der ser kon-sekven-sen som en ulempe	Gns. ulempe-størrelse (1-5)*
Mærkningen kan medføre, at færre danskere bliver syge af bakterier i maden.	97%	4,50	5%	2,26
Mærkningen kan medføre, at fødevarer, der ikke lever op til mærkets krav, efterhånden vil forsvinde fra butikkerne.	89%	4,14	11%	2,24
Mærkningen vil kunne motivere kød-, æg- og fjerkræproducenter til at producere fødevarer, der i højere grad er fri for uønskede bakterier.	96%	4,52	4%	1,68
Indgrebet bygger på, at det er forbrugeren, som tager ansvaret for at købe anderledes ind og dermed påvirke udviklingen på fødevaremarkedet.	73%	3,78	20%	2,70
Fødevarer, som skal leve op til mærkets krav, bliver dyrere, på grund af højere produktionsomkostninger	15%	2,78	77%	2,66
Indgrebet medfører, at vi som forbrugere skal tage stilling til endnu et mærke, når vi køber ind.	16%	3,00	63%	2,45

Basis: 437 besvarelser

Bem.: Summen af procentandelen, der ser indgrebet som en fordel og som en ulempe, giver ikke 100, da der har været mulighed for at svare både/og og hverken/eller og ved ikke.

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelsene på en skala, hvor 1 = en meget lille fordel/ulempe, og 5 = en meget stor fordel/ulempe. Skalaens gennemsnit er 3,00.

Gennemsnittet er alene beregnet på de personer, der mener, at konsekvensen er en fordel/en ulempe.

** Tabellen bygger på t.s. 207-228.

Holdninger til indgrebet bygger på t.s. 289-307, hvis ikke andet er anført i teksten.

Tabel 2.2.b Konsekvensvurdering af indgrebet "Staten skal sørge for 'sikker mad'"

STATEN SKAL SIKRE, AT DER IKKE SÆLGES MAD MED FOR HØJT INDHOLD AF BAKTERIER I DANMARK.

Producenter, som markedsfører fødevarer, der ikke overholder de fastsatte grænser, skal retsforfølges og straffes med bøder og erstatningskrav.

Konsekvensvurdering	Andel, der ser kon-sekven-sen som en fordel	Gns. fordels-størrelse (1-5)*	Andel, der ser kon-sekven-sen som en ulempe	Gns. ulempe-størrelse (1-5)*
Indgrebet vil medføre, at der vil være færre sygdomstilfælde, der skyldes bakterier i mad.	97%	4,45	4%	1,84

Indgrebet pålægger fødevareproducenterne at bekæmpe årsagerne til bakterier i fødevareproduktionen.	95%	4,37	7%	2,45
Indgrebet bygger på, at det er staten som tager ansvaret og griber ind for at sikre at markedet lever op til de fastsatte krav.	77%	3,94	17%	2,86
Indgrebet kan medføre prisstigninger.	13%	2,59	78%	2,74
Indgrebet kan betyde, at der bliver midlertidig mangel på visse fødevarer, indtil sikkerhedskravene er opfyldt.	11%	2,73	77%	2,74
Hvis producenter tvinges til ikke at producere og sælge fødevarer, hvor der er en sundhedsrisiko, så vil producenterne lide økonomiske tab.	24%	3,54	57%	2,85

Basis: 437 besvarelser

Bem.: Summen af procentandelen, der ser indgrebet som en fordel og som en ulempe, giver ikke 100, da der har været mulighed for at svare både/og og hverken/eller og ved ikke.

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelserne på en skala, hvor 1 = en meget lille fordel/ulempe, og 5 = en meget stor fordel/ulempe. Skalaens gennemsnit er 3,00.

Gennemsnittet er alene beregnet på de personer, der mener, at konsekvensen er en fordel/en ulempe

** Tabellen bygger på t.s. 229-250.

Holdninger til indgrebet bygger på t.s. 289-307, hvis ikke andet er anført i teksten.

Præsentation af indgrebet:

Selvom danske fødevarer i internationale sammenligninger anses for at have en høj standard med hensyn til sikkerhed, har sygdomstilfælde på grund af bakterieinficeret mad i længere tid været et af hovedtemaerne i dansk fødevarerebat. Antallet af sygdomstilfælde er steget, og der kan være tale om meget alvorlige tilfælde.

Den engelske kogalskabssag var med til at ryste befolkningens tillid til både myndigheder, eksperter og producenter. Pressen og forbrugerne er på vagt overfor svigt i kontrolsystemer og indberetningspligt.

Der udfoldes store anstrengelser for at klarlægge de nøjagtige smitteveje, og dermed blive i stand til at bekæmpe årsagerne og komme af med, eller i hvert fald reducere, denne trussel mod forbrugernes helbred.

En statslig salmonellahandlingsplan for æg fra 1996 blev stoppet i efteråret 1997. En opstramning i februar 1998 har indført skærpet kontrol med æg.

I undersøgelsen har vi valgt at lade svarpersonerne vurdere to indgreb med stort set samme sigte og har listet en række konsekvenser, som er næsten identiske. Baggrunden herfor er et ønske om at få nogle markeringer på, hvordan samfundet skal løse de store problemer i forbindelse med for mange bakterier i maden:

Ønsker forbrugerne, at styringen skal foregå over marked og efterspørgsel, så det er op til forbrugerne at vælge "sikker mad" ved hjælp af et statskontrolleret mærke? Eller ønsker de, at staten skal sætte kraftigere ind for at sikre, at fødevarer med for mange bakterier slet ikke kommer på markedet, og skærpe kontrol og indgreb i forhold til producenterne?

Centrale punkter i den eksisterende lovgivning er, at det er forbudt at sælge mad, som "ved sædvanlig brug udgør en risiko for forbrugeren", og at producenter af fødevarer har ansvaret for at bekæmpe årsagerne til infektion. Begge indgreb omhandler altså opfølgning på gældende lovgivning.

Undersøgelsens resultater:

84% af svarpersonerne er positive overfor forslaget om et mærke for sikker mad, mens 2% er negative og 14% afholder sig fra at tage stilling for og imod. (Se t.s. 289)

Indgrebet vurderes positivt i alle dele af befolkningen. Men kvinder vurderer det lidt højere end mænd, og tilhængere af den Socialdemokratisk ledede regering vurderer det lidt højere end vælgere både til højre og venstre for regeringen. (Se t.s. 291, 297)

Indgrebet "staten skal sørge for sikker mad" er i undersøgelsen blevet vurderet positivt af 59% af svarpersonerne. 12% er negative, mens 29% afholder sig fra at tage stilling for og imod. (Se t.s. 289)

Kvinder vurderer indgrebet lidt mere positivt end mænd; de yngste er mere skeptiske end de ældre; folk fra større byer er mere positive end folk fra landet og fra småbyer; funktionærer er lidt mere positive end arbejdere, og offentligt ansatte lidt mere positive end privat ansatte. Tilhængerne af den siddende regering er lidt mere positive overfor forslaget end de borgerlige vælgere. (Se t.s. 290-297)

De, der går ind for forbud: mod brug af medicin, herunder vækstfremmere, til raske dyr, (92% af alle svarpersoner) og mod salg af buræg (68% af alle svarpersoner), er mere positivt indstillet overfor dette indgreb end de øvrige forbrugere. (Se t.s. 325-326)

Vurderinger af konsekvenser:

Konsekvensvurderingerne viser overordnet, at forbrugerne vurderer, at der er flere fordele og færre ulemper ved mærkeordning end ved ordningen: Staten skal sørge for sikker mad.

Færre sygdomme på grund af bakterieinficeret mad vurderes i begge indgrebsvurderinger, som en meget stor fordel af så godt som alle de adspurgte forbrugere (score; 4,5/4,45). Dette understøttes af besvarelsen på spørgsmål 8 (i baggrundsskemaet), hvor 3/4 af forbrugerne siger, at de tager meget hensyn til fødevarerens sikkerhed, når de køber ind. (Se t.s. 40)

Hvis indgrebet kan medvirke til at fødevarerproducenterne i højere grad bekæmper årsagerne til bakterieinficerede fødevarer i produktion, mener 95-96%, at det er en meget stor fordel (score: 4,37/4,52).

De fødevarer, som ikke lever op til sikkerhedsmærkets krav, kan forsvinde fra markedet på grund af svigtende efterspørgsel; det mener 89% af forbrugerne vil være en stor fordel.

Og hvem bør have ansvaret? I forbindelse med mærkeordningen vurderer 73% af forbrugerne, at det er en fordel, at forbrugerne styrer udviklingen gennem efterspørgslen. I forbindelse med statsordningen vurderer 77% at det er en fordel, at staten tager ansvaret for udvikling ved at gribe ind og sætte krav. I begge tilfælde er der en ret stor gruppe, der er uenige i flertallets vurdering.

Følgende konsekvenser vurderes overvejende som en ulempe:

Prisstigninger, som følge af begge ordninger, er en middelstor ulempe (score: 2,66/2,74) iflg. 77-78% af forbrugerne. Indstillingen til de to indgreb er lige så positiv for denne prisbevidste gruppe, som for svarpersonerne som helhed.

En eventuel mangel på visse fødevarer og økonomiske tab hos producenterne, vurderes ligeledes overvejende som en ulempe af de fleste (57%). 24% er dog af den opfattelse, at det er en fordel, hvis producenterne kan mærke indgrebet økonomisk.

Af de 57%, som anser det for en ulempe at producenterne kan lide økonomiske tab, er flertallet (58%) alligevel positivt indstillet til forslaget om, at staten skal sørge for sikker mad og afviger således ikke fra svarpersonerne

som helhed. (Se t.s. 250)

Endelig er 63% bekymrede ved udsigten til endnu et mærke at tage stilling til, i forbindelse med mærkeordningen. I denne gruppe er flertallet (82%) alligevel positivt indstillet overfor at gennemføre mærkeordningen. (Se t.s. 228)

Mange forbrugere er således kritiske overfor de mulige økonomiske og andre konsekvenser af de vurderede indgreb. Men tilslutningen til de to forslag er lige så positiv for de kritiske grupper, som for dem, der ikke anser de nævnte konsekvenser som en ulempe.

Resultaterne tyder på, at flertallet af forbrugerne er villige til at bære de omkostninger, som kan være forbundet med at forbedre fødevarer sikkerheden.

Tolkning af resultater:

Det fremgår, at spørgsmålet om sikker mad er så vigtigt for så mange mennesker, at ulemperne spiller en mindre rolle. Forbrugerne ønsker at kunne have tillid til, at man ikke bliver syg af maden, også selvom der er omkostninger forbundet med det.

Der er større positiv tilslutning - og mindre negativ afvisning - til et mærke for sikker mad end til, at staten skal sørge for sikker mad. Forskellen i vurdering viser, at kravet om en skærpet statslig indsats opfattes som mere kontroversielt end kravet om mærkning.

Overordnet har staten ansvar i begge de vurderede indgreb, og sådan ønsker forbrugerne, at det skal være.

Det er således i begge tilfælde staten, der stiller krav og kontrollerer. Måske opfatter svarpersonerne ikke de to forslag som alternativer, men snarere som to ordninger der supplerer hinanden. Det tyder følgende konsekvensvurdering på:

Der er nogenlunde lige stor tilslutning til, at det er en fordel, at det bliver forbrugernes ansvar at ændre markedet - og at det er staten, som tager ansvaret.

At mærkeordningen vinder og kommer ind på andenpladsen i prioriteringen af alle de foreslåede indgreb, kan være udtryk for, at forbrugerne mener, at hvis forbrugerne med et mærke for sikker mad får reel information om fødevarer sikkerhed, så vil de ikke købe de fødevarer, som ikke har mærket; disse vil efterhånden glide ud af markedet. Forudsætningen for, at strategien kan lykkes er dog, at staten fastsætter de krav, som producenterne skal leve op til, og kontrollerer, at de overholdes. (Forbrugerne er ikke blevet spurgt, hvilken struktur for levnedsmiddelkontrol, som de foretrækker.)

Det er vigtigt at notere sig, at forbrugerne har tilkendegivet en vis omkostningsvillighed for at opnå større fødevarer sikkerhed. Det forhold, at nogle af de præsenterede konsekvenser vurderes som ulemper af en stor gruppe forbrugere, er således ikke nok til at rokke den overordnede tilslutning på henholdsvis 84% og 59% til de to indgreb.

Dette tyder på, at forslag om reelle forbedringer på dette område ikke kan afvises med, at når det kommer til stykket vil forbrugerne ikke betale prisen for den større fødevarer sikkerhed.

Mens det klart fremgår, at forbrugerne ønsker højere fødevarer sikkerhed og mindre sundhedsrisiko end det eksisterende niveau, kan denne undersøgelse ikke sige noget om, hvilket niveau for sikkerhed og risiko forbrugerne finder acceptabelt.

Handlemuligheder:

Her skitseres handlingsanvisninger, som kan medvirke til at realisere forbrugernes ønsker og krav fra undersøgelsen. Listen er ideer og forslag og gør ikke krav på at være udtømmende.

- fastlæggelse af risikoniveau i dialog mellem myndigheder, virksomheder, forbrugere og forskere: hvad er opnåeligt? med hvilke omkostninger? hvad vil forbrugerne acceptere?
- udformning af krav, som producenter skal leve op til for at blive certificeret til et mærke for sikker mad
- øget indsats (forskning) for at finde årsagerne til sundhedsskadelige bakterier i mad: mere viden om betydningen af produktionsstrukturen, indretning af produktionen, producentviden, transport, forbrugerviden m.v.
- øget indsat for at der sker en målrettet anvendelse af viden om årsager
- opstramning af regler for overvågning og kontrol - også hvad angår importerede fødevarer.
- bedre opfølgning på den gældende lovgivning
- alle personer, der arbejder med fødevarer, skal sikres tidssvarende viden om fødevarer sikkerhed med udgangspunkt i de principper, der ligger til grund for styring af hele fødevarerproduktionen
- uddannelsesmæssigt løft i hele kontrolsystemet, både virksomhedernes egenkontrol og det offentlige kontrol.

2.3 Et mærke så forbrugerne kan vælge høj kvalitet.

Tabel 2.3 Konsekvensvurdering af indgrebet "Et mærke så forbrugerne kan vælge høj kvalitet"

ET NYT STATSKONTOLERET MÆRKE SKAL SÆTTE STANDARDEN FOR FØDEVARER AF HØJ KVALITET. Mærket skal være frivilligt. Kravene til kvalitet skal være høje, og kontrollen skal være effektiv. Mærket viser, at fødevarer overholder høje krav til råvarekvalitet og forarbejdning.

Konsekvensvurdering	Andel, der ser kon-sekven-sen som en fordel	Gns. fordels-størrelse (1-5)*	Andel, der ser kon-sekven-sen som en ulempe	Gns. ulempe-størrelse (1-5)*
Fødevarer med dette kvalitetsmærke vil være dyrere end andre.	28%	3,26	61%	2,66
Kvalitetsmærket kan virke som lokomotiv for en forbedring af alle fødevarers kvalitet.	94%	3,93	4%	2,01
Kvalitetsmærket kan skabe opmærksomhed omkring danske fødevarer af høj kvalitet på eksport markederne.	97%	4,27	4%	1,96
Indførelsen af kvalitetsmærket betyder, at der kommer endnu et mærke, som forbrugerne skal forholde sig til.	19%	3,34	62%	2,36
Kvalitetsmærket er til fordel for den økonomisk velstillede forbruger, mens det har mindre betydning for forbrugere med mere stram økonomi.	13%	3,12	65%	3,23

Basis: 437 besvarelser

Bem.: Summen af procentandelen, der ser indgrebet som en fordel og som en ulempe, giver ikke 100, da der har været mulighed for at svare både/og og hverken/eller og ved ikke.

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelserne på en skala, hvor 1 = en meget lille fordel/ulempe, og 5 = en meget stor fordel/ulempe. Skalaens gennemsnit er 3,00. Gennemsnittet er alene beregnet på de personer, der mener, at konsekvensen er en fordel/en ulempe.

** Tabellen bygger på t.s. 163-184.

Holdninger til indgrebet bygger på t.s. 289-307, hvis ikke andet er anført i teksten.

Præsentation af indgrebet:

Et statskontrolleret kvalitetsmærke for kød er efter alt at dømmes på vej til markedet. Det er hensigten, at følge kødkvalitetsmærket op med mærker for grøntsager og fisk.

I forvejen har vi det statskontrollerede Ø-mærke, som garanterer, at visse miljøkrav er overholdt i forbindelse med fødevarernes produktion. Desuden har producenter og detailhandlere selv indført flere forskellige kvalitetsmærker for kød, som garanterer overholdelsen af visse produktionsstandarder, især i forbindelse med dyrevelfærd.

Ideen med et statskontrolleret mærke for høj kvalitet er at give kvalitetsbevidste forbrugere i ind- og udland et entydigt signal om at varen overholder høje krav til råvarekvalitet og forarbejdning. Og at give kvalitetsbevidste producenter en yderligere motivation til at satse på høj kvalitet, fordi mærket formodes at stimulere efterspørgslen. Hvis mærket slår an, kan det muligvis fungere som løftestang for en generel højnelse af fødevarekvaliteten.

Mærket skulle således være til gavn for alle aktører på fødevaremarkedet. Hvis det statskontrollerede mærke er i stand til at "udkonkurrere" de eksisterende private mærker, kan det desuden medvirke til at rydde op i "mærkeskoven", så forbrugerne ikke skal informere sig om, og forholde sig til mange forskellige mærker, når de køber ind.

Undersøgelsens resultater:

Indgrebet er blevet modtaget meget positivt. 80% er positive overfor at gennemføre det, 3% er negative, mens 17% ikke tager stilling til indgrebet. (Se t.s. 289)

Den positive holdning til indgrebet kommer fra alle dele af befolkningen; men accepten er stigende med stigende alder på svarpersonen. Husstandsindkomsten har ikke nogen nævneværdig indflydelse på accepten; men folk der lægger stor vægt på at købe fødevarer af høj kvalitet - også selv om de koster lidt mere - synes bedre om ideen end de, der lægger knap så stor vægt herpå. (Se t.s. 320)

Forbrugerne er også blevet spurgt mere generelt om kvalitetsbevidstheden i indkøbssituation. 64% siger, at de tager meget hensyn til råvarekvaliteten når de køber ind, 26% tager noget hensyn. Høj råvarekvalitet er i det hele taget det hensyn, som vægter højst, når forbrugerne i undersøgelsen bliver spurgt om, hvor meget de går op i forskellige hensyn i indkøbssituationen. (Se t.s. 40)

De fleste er også prisbevidst i den forstand, at de lægger vægt på, at de kan få et godt tilbud til en lav pris. Men hele 12% siger, at det tager de slet ikke hensyn til, og 19% at det tager de kun lidt hensyn til. (Se t.s. 40)

Er forbrugerne villige til at betale mere for høj kvalitet? Det store flertal af forbrugerne i denne undersøgelse siger ja, og fødevarer af en mærkbar højere kvalitet er det kriterium, som flest forbrugere er villige til at betale mest for, nemlig 27% prisforhøjelse som gennemsnit. Det dækker over, at 42% er villige til at betale 5-20% mere, 40% vil betale 20-50% mere, og 5% vil betale hele 50-100% mere. 9% vil ikke betale mere for at få højere kvalitet. (Se t.s. 35)

Jo mere positiv man er overfor at indføre et mærke for høj kvalitet, jo mere villig er til at betale højere priser. (Se t.s. 7)

Vurderinger af konsekvenserne:

De vigtigste fordele ved indgrebet er iflg. 97% (score: 4,27), at mærket kan skabe opmærksomhed omkring danske høj-kvalitetsfødevarer på eksportmarkederne, samt iflg. 94% (score 3,93), at det kan virke som lokomotiv for alle fødevarers kvalitet.

Der er, i følge 60-65% af de adspurgte, tre vigtige ulemper ved indgrebet: 1) De økonomisk velstillede forbrugere får mere gavn af det end de, der ikke har så mange penge på fødevarebudgettet (ulempescore: 3,23). 2) Indgrebet betyder, at der kommer endnu et mærke, som forbrugerne skal tage stilling til (ulempescore: 2,36). 3) Fødevarer med dette kvalitetsmærke vil være dyrere end andre fødevarer (ulempescore: 2,36).

Uenigheder om vurdering af konsekvenserne optræder især i forbindelse med tre konsekvenser ("prisstigninger", "endnu et mærke" og "fordel for de velstillede forbrugere").

Hovedtendensen her er, at vurdere disse konsekvenser negativt, men der er et betydeligt mindretal, som omvendt mener at f.eks. prisstigning ikke er en ulempe, men en fordel. Denne gruppe kan betegnes som særlig omkostningsvillige.

Tolkning af resultater:

Generelt giver besvarelsen grund til at tro, at langt de fleste forbrugere ønsker et statskontrolleret kvalitetsmærke, på trods af de vurderede ulemper.

Hvis forbrugerne i fremtiden vil handle i overensstemmelse med de holdninger, som kommer til udtryk i undersøgelsen, er der endvidere grund til at tro, at efterspørgslen efter kvalitetsfødevarer vil stige. Og at forbrugerne accepterer højere priser, hvis de har tillid til, at de køber fødevarer af mærkbar højere kvalitet.

Den angivelige villighed til at betale højere priser, kan være båret af en vis normativ indflydelse: danskerne bliver ofte skældt ud for, at vi ikke vil betale, hvad det koster at få fødevarer af høj kvalitet.

Forbrugerne ser det som en fordel, hvis kvalitetsmærket kan medvirke til at skabe opmærksomhed omkring danske høj kvalitetsfødevarer på eksportmarkederne. Næsten alle de adspurgte peger således på, at kvalitetsmærkets mulige reklame- og lokomotivfunktion vil være en stor fordel.

Selv om de fleste af de adspurgte vurderer de højere priser som en ulempe, vurderer de samtidig at fordelene ved indgrebet er nok til, at kvalitetsmærket for højere kvalitet kommer ind som det trediemest populære af de foreslåede indgreb.

De højere priser, der er tale om i dette tilfælde, er, når det kommer til stykket en frivillig sag, som forbrugerne må forholde sig til på markedet. Højere priser accepteres lettere når forbrugerne har et frit valg.

De adspurgtes stillingtagen til dette indgreb støtter således undersøgelsens hovedkonklusion vedrørende styring af fødevaremarkedet: forbrugerne skal kunne vælge selv på grundlag af reel information. Staten skal tage sig af de overordnede rammer, herunder tilvejebringe information og kontrollere, at regler og standarder overholdes.

Højere kvalitet er et stort ønske, selv om denne undersøgelse ikke kan svare på, hvilke kvalitetsegenskaber forbrugerne konkret ønsker.

Handlemuligheder:

Her skitseres handlingsanvisninger, som kan medvirke til at realisere forbrugernes ønsker og krav fra undersøgelsen. Her er tale om ideer og forslag, ikke om en udtømmende liste.

- fortsættelse og udbygning af det igangværende arbejde med kvalitetsmærkning af fødevarer
- mere viden om, hvad forbrugerne forstår ved fødevarer kvalitet og hvad baggrunden er for ønsket om højere kvalitet
- fastlæggelse af krav til kvalitet i mærkningsordninger i samarbejde mellem forbrugere, producenter, detailhandlere og myndigheder

- forbrugernes reaktioner på nuværende og fremtidige mærkeordninger og ordningernes betydning for udbuddet af fødevarer bør følges
- forbrugerne bør tages med på råd, med henblik på at undgå at markedet oversvømmes med mærker.

2.4 Kostvejledning om sundere spisevaner

Tabel 2.4 Konsekvensvurdering af indgrebet "Kostvejledning om sundere spisevaner"

LÆGER SKAL KUNNE HENVISE PATIENTER TIL KOSTVEJLEDNING SOM ET SUPPLEMENT TIL MEDICINSK BEHANDLING. Forskning viser, at dårlige kostvaner medvirker til udvikling af hjerte-kar-sygdomme, kræft og knogleskørhed. Der bør gøres en indsats for at forbedre befolkningens kostvaner ved hjælp af kostvejledning.

Konsekvensvurdering	Andel, der ser kon-sequen-sen som en fordel	Gns. fordels-størrelse (1-5)*	Andel, der ser kon-sequen-sen som en ulempe	Gns. ulempe-størrelse (1-5)*
Kostændringer kan gøre behovet for medicinsk behandling mindre, for eksempel ved hjerte-kar-sygdomme.	98%	4,44	5%	2,18
Patienter vil få et større ansvar for deres egen sundhed, fordi de selv skal sørge for at efterleve de sundere kostvaner i hverdagen.	81%	3,87	14%	2,38
Sundere kostvaner betyder, at de fleste skal spise mere frugt og grønt og mindre kød og mindre fedt	82%	4,00	9%	2,27
Omlægning af ét familiemedlems kostvaner kan påvirke resten af familiens kostvaner.	68%	3,73	28%	2,40
Indgrebets succes står og falder med om folk er villige til at ændre deres spisevaner.	32%	3,33	45%	3,05

Basis: 437 besvarelser

Bem.: Summen af procentandelen, der ser indgrebet som en fordel og som en ulempe, giver ikke 100, da der har været mulighed for at svare både/og og hverken/eller og ved ikke.

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelserne på en skala, hvor 1 = en meget lille fordel/ulempe, og 5 = en meget stor fordel/ulempe. Skalaens gennemsnit er 3,00.

Gennemsnittet er alene beregnet på de personer, der mener, at konsekvensen er en fordel/en ulempe.

** Tabellen bygger på t.s. 141-162.

Holdninger til indgrebet bygger på t.s. 289-307, hvis ikke andet er anført i teksten.

Præsentation af indgrebet:

Det centrale spørgsmål er, om sundhedsvæsenet skal gøre en mere aktiv indsats for at forbedre befolkningens kostvaner ved hjælp af kostvejledning til udsatte patienter, som supplement til medicinsk behandling?

Dette indgreb drejer sig ikke om styring af udbuddet på fødevaremarkedet. Det bevæger sig helt ind i privatsfæren og til den enkeltes kostvaner og vurderingen af, hvad der er en fornuftig ernærings sammensætning.

Mange eksperter fremhæver, at bedre kostvaner er den vigtigste vej til en samlet forbedring af befolkningens sundhedstilstand og nedbringelsen af dødelighed på grund af udbredte sygdomme som hjerte/kar-sygdomme, kræft og knogleskørhed.

I de senere år har der været udfoldet store bestræbelser for at oplyse om disse sammenhænge. Og der er

tilsyneladende stor viden i befolkningen om kostens betydning for helbredet.

Men viden er ikke nok, hvis viljen til ændringer ikke er til stede. Eksperter vurderer, at der sker for lidt. De fleste danskere spiser stadig for meget kød og fedt og for lidt frugt og grønt. Dette indgreb præsenteres derfor som en mulighed for at gribe mere radikalt ind og tilbyde hjælp i form af konkret vejledning til patienter.

På den ene side er dette indgreb udtryk for, at det offentlige griber ind på et område, som traditionelt tilhører privatlivet. På den anden side kan indgrebet ikke føre til målet, uden patientens bevidste og konkrete medvirken i form af en ændring af kostvanerne. Her er i høj grad tale om et indgreb, der giver hjælp til selvhjælp.

Undersøgelsens resultater:

74% er positive overfor forslaget, 3% synes det er en dårlig ide, mens 23% ikke tager stilling. Vurderingen af forslaget og de enkelte konsekvenser fremgår af tabel 2.4.

Der er ikke de store forskelle mellem befolkningsgrupperne i indstillingen til forslaget. Borgerlige vælgere er noget mere forbeholdne over for det end vælgere af socialdemokratisk/socialistisk observans. Kvinder og ældre mennesker ser ud til at være en anelse mere positive end mænd og yngre mennesker. Men disse forskelle er detaljer.

(Se t.s. 289-307)

Men hvordan er indstillingen, når det gælder den almindelige befolknings kostvaner? 54% er enige i udsagnet: "jeg følger med i ernæringsrådene og prøver at rette mig nogenlunde efter dem", 25% er uenige, mens 20% svarer hverken/eller. De, som følger ernæringsrådene, er lidt mere positive overfor forslaget end de øvrige. (Se t.s. 318)

Af svarene på spørgsmål 8 fremgår, at 47% mener, at de tager meget hensyn til den ernæringsmæssige sundhed, når de køber fødevarer. Kun 5% siger, at det slet ikke er vigtigt. (Se t.s. 40)

Et par af spørgsmålene belyser kostvanerne hos forbrugerne i undersøgelsen. I spm. 4 bliver de bedt om at svare på, hvor ofte de spiser aftensmad, der slet ikke indeholder kød. 25% siger, at det gør de en gang om måneden, sjældnere eller aldrig (flere mænd end kvinder, flere unge end ældre, flere med høj end med lav indkomst). 13% siger, at det gør de hver dag hhv. 3-5 gange om ugen, og det gælder så flere kvinder end mænd, flere ældre end unge og flere med lav end med høj indkomst. (Se t.s. 23-26)

Med hensyn til hvem der har ansvaret for, at de fødevarer vi køber, er ernæringsrigtige, mener langt de fleste, at det skal forbrugerne selv have. 73% går således ind for, at udviklingen på dette området fremover skal styres af forbrugerne selv, mens kun 24% mener, at området skal styres med yderligere lovgivning. (Se t.s. 49)

Dette område er det eneste af de undersøgte områder, hvor et flertal ikke ønsker styring ved yderligere lovgivning.

Vurderinger af konsekvenser:

98% ser det som en meget stor fordel (score: 4,44), at patienternes kostændring kan gøre behovet for medicinsk behandling mindre, og 82% ser en stor fordel i at indgrebet kan medvirke til sundere kostvaner (score: 4,00). At patienter, hvis indgrebet gennemføres får et større ansvar for at de bliver raske, idet de får vejledning og kostråd, som de så selv skal sørge for at efterleve i hverdagen, mener 81% er en fordel, score 3,87.

At patientens familie kan blive påvirket til også at få sundere kostvaner, ser 68% af de adspurgte som en fordel (score: 3,73), mens 28% vurderer dette som en ulempe (score: 2,20).

Den største og næsten eneste ulempe ved dette forslag er, i følge 45% (score: 3,05), at dets succes står og falder med, om folk er villige til at ændre kostvaner.

Tolkning af resultater:

Resultaterne viser, at der er stor tilslutning til, at sundhedsvæsenet påtager sig en mere aktiv rolle, når det gælder kostvejledning til patienter, hvis sygdom kan skyldes usunde kostvaner.

De adspurgte lægger især vægt på, at gennemførelsen af dette forslag kan medføre reduceret behov for medicinsk behandling. De fleste er åbne overfor, at indgrebet kan betyde noget ikke alene for de berørte patienter, men også kan medvirke til sundere kostvaner i patientens familie.

Når det gælder befolkningen i almindelighed, er der derimod ikke tilslutning til at anvende lovgivning til at sikre, at vi køber ernæringsrigtige fødevarer. Det skal forbrugerne selv styre.

Vurderingen af indgrebet har et normativt element: de adspurgte ved godt, at det er bedre, sundere, at spise mere frugt og grønt og at spise mindre kød og mindre fedt. Det har de senere års oplysningskampagner belært os alle om.

Men de ved også, at det kan være svært at omsætte viden og holdning til handling. Det kommer til udtryk, når 45% vurderer det som en ulempe ved indgrebet, at det kun kan realiseres, hvis folk er villige til at ændre kostvaner.

Selv om vurderingen af indgrebet er positiv, er der således også en skeptisk vurdering af, hvor realistisk det vil være at gennemføre indgrebet, fordi det ikke er nok med kostvejledning alene. Der skal også en aktiv medvirken til, fra patienter og deres familier.

Den positive tilslutning til at give kostvejledning til patienter sammenholdt med, at de fleste mener, at området ernæringsrigtige fødevarer styres bedst af forbrugerne selv, kan måske tolkes som et signal om, at folk er trætte af de store, brede kampagner for at vi skal spise sundere. Men at de godt kan se behovet for en professionel og målrettet indsats overfor relevante grupper - i dette tilfælde truede patienter.

Hvis denne tolkning er rigtig, er der grund til at overveje endnu engang, hvordan kommunikationen mellem befolkning og eksperter om kostvaner skal foregå for at flest muligt kan bringes til at omsætte deres viden og holdninger til handling. En grundlæggende og langvarig omlægning af kostvaner er et personligt anliggende, som kan kræve store ændringer i den enkeltes og familiens livsførelse.

Handlemuligheder:

Her skitseres handlingsanvisninger, som kan medvirke til at realisere forbrugernes ønsker og krav fra undersøgelsen. Her er tale om ideer og forslag, ikke en udtømmende liste.

- højere prioritering af forebyggende kostvejledning i sundhedsvæsenet gennem allokering af flere ressourcer
- læger skal kunne tilbyde patienter gratis kostvejledning hos en diætist
- uddannelse af flere diætister til at give kostvejledning
- kostvejledning formidles i højere grad, så den retter sig mod de forskellige relevante målgrupper
- opfølgning af erfaringer med tilbud om forebyggende kostvejledning, med henblik på at få viden om hvordan forebyggende kostvejledning "klarer sig i konkurrencen" med mediernes formidling af viden om kost og sundhed og med industriens anprisninger af fødevarers ernæringsmæssige fordele

2.5 Forbud mod brug af farvestoffer

Tabel 2.5 Konsekvensvurdering af indgrebet" Forbud mod brug af farvestoffer"

DET SKAL IKKE VÆRE TILLADT AT BRUGE FARVESTOFFER I LEVNEDSMIDLER.

I dag er det ikke tilladt at bruge farvestoffer i de vigtigste fødevarer, men de må gerne bruges i drikkevarer, slik, is og lignende. Eksperter mener ikke, at der er nogen risiko forbundet med at bruge de tilladte farvestoffer, men andre stiller spørgsmål ved, om de nu også er helt ufarlige.

Konsekvensvurdering	Andel, der ser kon- sekven- sen som en fordel	Gns. fordels- størrelse (1-5)*	Andel, der ser kon- sekven- sen som en ulempe	Gns. ulempe- størrelse (1-5)*
Nogle fødevarer vil se anderledes ud end de gør i dag. De vil typisk blive mindre farvestrålende.	35%	3,36	46%	2,25
Forbudet kan ikke omfatte importerede fødevarer	7%	2,77	91%	4,16
Danske fødevarer vil adskille sig i udseende fra andre landes produkter, hvilket kan give konkurrenceproblemer for danske fødevarerproducenter.	14%	2,95	82%	3,60
Forbudet betyder at den tvivl der er, om hvorvidt farvestoffer er sundhedsskadelige, kommer forbrugernes helbred til gode.	89%	4,14	8%	2,94

Basis: 437 besvarelser

Bem.: Summen af procentandelen, der ser indgrebet som en fordel og som en ulempe, giver ikke 100, da der har været mulighed for at svare både/og og hverken/eller og ved ikke.

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelserne på en skala, hvor 1 = en meget lille fordel/ulempe, og 5 = en meget stor fordel/ulempe. Skalaens gennemsnit er 3,00.

Gennemsnittet er alene beregnet på de personer, der mener, at konsekvensen er en fordel/en ulempe.

** Tabellen bygger på t.s. 98-118.

Holdninger til indgrebet bygger på t.s. 289-307, hvis ikke andet er anført i teksten.

Præsentation af indgrebet:

Forslaget indebærer, at det nuværende forbud mod farvestoffer i de vigtigste fødevarer, udvides til at omfatte alle levnedsmidler. Samt at alle farvestoffer, altså også dem som er tilladt i dag, forbydes.

Farvestoffer er en del af det mere omfattende begreb "tilsætningsstoffer", som bl.a. også omfatter aromastoffer og konserveringsstoffer. Området har været genstand for debat og offentlig interesse i mange år, og som det anføres, er eksperterne uenige om, hvorvidt der er sundhedsrisici forbundet med at bruge de farvestoffer, som i øjeblikket er tilladt.

Reguleringen af tilsætningsstoffer foregår primært på EU-plan, og et dansk forbud ville, hvis det også skulle omfatte importerede varer, være en handelshindring i forhold til det indre marked.

Indgrebet præsenteres sammen med konsekvenser (se tabel 2.5), som omfatter fødevarernes udseende, konkurrenceproblemer som følge af et forbud samt forsigtighed med hensyn til forbrugernes helbred. Vurderingen af disse viser, hvilke hensyn der er vigtige for forbrugerne ved en eventuel udvidelse af forbuddet til at omfatte alle levnedsmidler og alle farvestoffer.

Undersøgelsens resultater:

66% går ind for at gennemføre et forbud mod farvestoffer, mens 8% er imod. 26% afholder sig fra at være for

eller imod. (Se t.s. 289)

Kvinder synes bedre om forslaget end mænd, og de ældre er holdningsmæssigt mere positive end de yngre. Der findes også en svag politisk dimension i holdningen til forbud mod farvestoffer, idet venstrefløjsorienterede er mest positive og højrefløjsorienterede mere forbeholdne. (Se t.s. 289-307)

Besvarelser af relevante spørgsmål i baggrundsskemaet viser, at mange forbrugere er kritisk opmærksomme på farve- og tilsætningsstoffer. 78% erklærer sig enige i udsagnet, at der er for mange unødvendige tilsætningsstoffer i maden. 65% er enige i udsagnet, at man foretrækker mad uden farvestoffer, også selvom det betyder, at maden ser lidt kedelig ud. (Se t.s. 9-10)

Besvarelserne af spørgsmål 7.3 (baggrundsskemaet) viser, at 90% af forbrugerne erklærer sig rede til at betale i gennemsnit 25% mere for fødevarer, som er produceret uden brug af sprøjtemidler, medicin, vækstfremmere og andre kemikalier. (Se t.s. 35)

Ikke overraskende fremgår det af krydstabuleringer, at jo mere kritisk og opmærksom man er overfor farve- og tilsætningsstoffer i maden, jo mere positiv er man også overfor at gennemføre et forbud mod farvestoffer i maden. (Se t.s. 311)

Desuden fremgår det af krydstabel med spm. 9.3, om hvordan fødevarer uden farve, konserveringsmidler og andre tilsætningsstoffer fremover skal sikres, at et forbud mod farvestoffer vurderes mere positivt af den gruppe, som går ind for at styre dette område gennem lovgivning (54% af de adspurgte) end af den gruppe, som går ind for at styre området gennem forbrugernes efterspørgsel (43% af de adspurgte). (Se t.s. 327)

Vurderinger af konsekvenser:

Den største fordel ved indgrebet er i følge 91% af de adspurgte, at et forbud mod farvestoffer betyder, at tvivlen om farvestoffers skadelighed kommer forbrugernes helbred til gode (score: 4,14).

Den største ulempe er i følge 89% af de adspurgte, at et forbud mod farvestoffer ikke kan omfatte importerede fødevarer (score: 4,14). Af alle konsekvenserne i materialet har denne konsekvens fået den højeste ulempe-score.

Det er i følge 82% af forbrugerne en ulempe, at danske fødevarer kan få konkurrenceproblemer, fordi de ser mindre farvestrålende ud, end udenlandske produkter (score: 3,60).

Der er dog delte meninger om, hvorvidt det faktisk er en ulempe eller en fordel, at fødevarer kommer til at se mindre farvestrålende ud. 46% mener det mest vil være en ulempe (score: 2,25), 35% mener det mest vil være en fordel (score: 3,36). Mere end 20 % tager ikke stilling til, hvorvidt der er tale om en fordel eller en ulempe.

Tolkning af resultater:

Vurderingen af de præsenterede konsekvenser tyder på delte meninger om, hvordan det vanskelige problemkompleks vedrørende farve- og tilsætningsstoffer skal styres. Og måske også - parallelt med eksperternes uenighed - om omfanget af den risiko, der er tale om.

66% af de adspurgte går, trods ulemperne eller omkostningerne, ind for at gennemføre et forbud mod farvestoffer, 8% er imod. Dette ønske om forbud harmonerer ikke helt med oplysninger fra baggrundsskemaet, hvor forbrugerne er delte på spørgsmålet om, hvordan området skal styres: 54% ønsker yderligere lovgivning, mens 45% ønsker at det styres af efterspørgslen.

Selv om der er et flertal, der er positive overfor forslaget, signalerer summen af fordels- og ulempepoint, at der er for mange ulemper forbundet med forslaget. Og, sandsynligvis, at de fleste vurderer, at det er urealistisk at forestille sig et skærpet forbud mod farvestoffer i Danmark alene.

Man kan undre sig over, at 2/3 af forbrugerne går ind for at gennemføre indgrebet, når vurderingerne samtidig

viser, at det opfattes som en vigtig ulempe, at et forbud ikke kan omfatte importerede varer.

Det er også overraskende, at så mange som 35% giver udtryk for, at det ligefrem vil være en fordel, hvis fødevarer bliver mindre farvestrålende. Denne gruppe kan opfattes som særlig omkostningsvillig.

Disse vurderinger tyder på, at en stor gruppe forbrugere er så kritiske overfor farvestoffer, at de er villige til at bære nogle omkostninger for at undgå dem.

De fleste forbrugere mener, at den største fordel ved at gennemføre et forbud, vil være, at tvivlen om, hvorvidt farvestoffer er sundhedsskadelige, vil komme forbrugernes helbred til gode. Hermed bekræftes, at hensynet til forbrugernes helbred er et afgørende element i befolkningens ønsker til fremtidens fødevarepolitik.

Undersøgelsen tyder på, at befolkningen er mere bekymrede end eksperterne for de mulige sundhedsrisici ved farve- og tilsætningsstoffer. Dette er i overensstemmelse med andre undersøgelser, som viser, at der eksisterer en udbredt diffus angst i befolkningen overfor risici, som man ikke kan gennemskue og ikke oplever, at man selv kan kontrollere. Mange mennesker accepterer derimod at være udsat for risici, som de selv oplever, at de kan styre og tage ansvaret for, som for eksempel kostvaner og rygning. Også selv om disse risici vurderes at udgøre en langt større fare for den konkrete persons helbred. (se f.eks. "Vår föda", 7/1997)

Denne forskel kan tolkes som udtryk for forskel i viden. Og/eller som almindelig skepsis i forhold til eksperternes viden. Den kan også tolkes som ønske om at kunne gennemskue og kontrollere, hvilke sundhedsfarer man udsætter sig for gennem fødevarerne, og dermed om selv at kunne tage ansvaret for sit helbred.

Der er sandsynligvis tale om en kombination af alle tre nævnte tolkninger. Derfor må de alle tages i betragtning, hvis man vil forsøge at finde ind til kernen af befolkningens ønsker og bringe fødevarepolitikken i overensstemmelse hermed på dette område. Tilbage står dog, at flertallet ønsker et forbud mod farvestoffer, på trods af at de tager kritisk stilling til de ulemper, som kan være forbundet med at indføre et forbud i Danmark alene.

Handlemuligheder:

Her skitseres handlingsanvisninger, som kan medvirke til at realisere (eller klargøre) forbrugernes ønsker og krav fra undersøgelsen. Der er tale om ideer og forslag; listen er ikke udtømmende.

- der bør arbejdes (nationalt og internationalt) for at gennemføre et forbud mod farvestoffer i alle levnedsmidler
- øget dialog mellem eksperter, erhvervsliv og forbrugere om risikovurdering og anvendelsen heraf i forbindelse med beslutninger om samfundets håndtering af farve- og tilsætningsstoffer
- øget viden om, hvad brug af farvestoffer betyder for forbrugernes opfattelse af fødevarekvalitet og for forbrugernes mulighed for at gennemskue fødevarernes kvalitet
- øget dialog mellem myndigheder, forskere, virksomheder og forbrugere med henblik på konkretisering af levnedsmiddelovgivningens tolkning af begrebet: "teknologisk behov for tilsætningsstoffer"

2.6 Økologiske indkøb i det offentlige

Tabel 2.6 Konsekvensvurdering af indgrebet " Økologiske indkøb i det offentlige "

DET OFFENTLIGE SKAL KØBE ØKOLOGISKE FØDEVARER. Det offentliges indkøb udgør ca. 10 % af det danske fødevarerforbrug. Der skal ske en gradvis omlægning til økologisk mad i alle offentlige institutioner, virksomheder og storkøkkener.

Konsekvensvurdering	Andel, der ser konse-kvensen som en fordel	Gns. fordels-størrelse (1-5)*	Andel, der ser kon-sekven-sen som en ulempe	Gns. ulempe-størrelse (1-5)*

Når det offentlige konsekvent køber økologiske fødevarer, vil det medføre en mærkbar stigning i den samlede efterspørgsel efter økologiske fødevarer.	75%	3,61	13%	3,02
Hvis offentlige institutioner skal servere økologisk mad for de samme penge, må de lave mad med mindre kød - flere grøntsager og mere frugt.	74%	3,62	20%	2,86
Hvis de offentlige institutioner ikke ændrer deres indkøbs- og madlavningsvaner, så bliver deres udgifter til indkøb 15-30% højere	9%	3,22	78%	3,41
Omlægningen vil betyde, at maden i de offentlige institutioner vil indeholde færre rester af sprøjtemidler.	94%	4,30	5%	2,34
Omlægningen betyder, at det offentlige - gennem sine indkøb - støtter økologisk fødevarerproduktion på bekostning af traditionel fødevarerproduktion.	69%	3,77	23%	2,94
Hvis økologiske indkøb medfører øgede offentlige udgifter, kommer borgerne til at betale det over skatten eller som brugerbetaling.	9%	2,94	81%	3,21

Basis: 437 besvarelser

Bem.: Summen af procentandelen, der ser indgrebet som en fordel og som en ulempe, giver ikke 100, da der har været mulighed for at svare både/og og hverken/eller og ved ikke.

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelserne på en skala, hvor 1 = en meget lille fordel/ulempe, og 5 = en meget stor fordel/ulempe. Skalaens gennemsnit er 3,00.

Gennemsnittet er alene beregnet på de personer, der mener, at konsekvensen er en fordel/en ulempe.

** Tabellen bygger på t.s. 185-206.

Holdninger til indgrebet bygger på t.s. 289-307, hvis ikke andet er anført i teksten.

Præsentation af indgrebet:

Indgrebet om økologiske indkøb i det offentlige drejer sig om, at det offentlige skal ændre indkøbspolitik, således at de offentlige indkøb fremmer udviklingen af økologisk landbrug.

Indgrebet indebærer blandt andet, at indkøberne i offentlige institutioner m.v. skal finde andre leverandører og indkøbsordninger. Erfaringer fra kommuner, som har indført økologisk kostforplejning, viser desuden, at omstillingen medfører ændringer i kostsammensætning og madlavningsvaner. Med sådanne ændringer kan det lade sig gøre at gennemføre ændringer indenfor det gældende budget.

Det offentlige forbrug af fødevarer svarer til ca 10% af den indenlandske omsætning. Indgrebet vil derfor medføre en betydelig udvidelse af markedet for økologiske fødevarer, set i forhold til den nuværende forholdsvis beskedne markedsandel.

Den grundlæggende ide med forslaget er da også, at økologiske indkøb i det offentlige skal virke som et lokomotiv, som kan trække hele fødevarerproduktionen i retning af økologisk fødevarerproduktion.

For at markedet kan følge med en øget efterspørgsel, skal en omstilling af de offentlige indkøb ske gradvist. En for pludselig stigning i den samlede efterspørgsel vil ikke kunne imødekommes af danske producenter og kan

derfor medføre øget fødevarerimport, prisstigninger og varemangel.

Undersøgelsens resultater:

51% er positive overfor indgrebet, mens 11% er negative. 36% er neutrale, mens 2% siger ved ikke. (Se t.s. 289)

Offentligt ansatte går i højere grad ind for indgrebet end privat ansatte (3,71 vs 3,35). Kvinderne er mere positivt indstillede end mændene. Ens politiske tilhørsforhold ser også ud til at have betydning for hvor positivt man vurderer indgrebet: de borgerlige vælgere er mere forbeholdne end regeringspartierne vælgere, og venstrefløjens vælgere er mest positive. (Se t.s. 289-307)

Vurdering af konsekvenser:

74% mener det er en fordel, at der skal bruges flere grøntsager og mindre kød, hvis det offentlige skal lave økologisk mad for det samme budget som nu. Ændringer af kostvaner ser ikke ud til at have nogen umiddelbar afskrækkende effekt for de fleste. Bemærk dog at 20% tværtimod synes, at en sådan kostændring er en ulempe.

Næsten alle synes, at det er en stor fordel at økologisk mad i det offentlige betyder, at der er færre rester af sprøjtemidler i maden.

Et flertal på 75% vurderer det som en fordel, at ændrede offentlige indkøb vil medføre en mærkbar stigning i den samlede efterspørgsel efter økologiske fødevarer, her er 13% af den modsatte opfattelse.

Og 69% mener, at det er en fordel at det offentlige støtter økologisk fødevarerproduktion på bekostning af traditionel fødevarerproduktion. Her er et stort mindretal på 23% dog imod en sådan aktiv offentlig støtte til økologisk fødevarerproduktion.

De ovenfor nævnte mindretal, som ikke kan se de fordele ved indgrebet, som flertallet af forbrugerne kan, er naturligt nok mindre positive end gennemsnittet, overfor indgrebet som helhed.

De høje ulempetal drejer sig, også i forbindelse med dette indgreb, om mulige økonomiske ulemper, denne gang især for skatteborgerne:

78% mener det er en ulempe at udgifterne til den offentlige forplejning, ved uændrede indkøbsvaner, kan stige 15-30%; 81% anser det for en ulempe at øgede udgifter ved økologiske indkøb skal betales via brugerbetaling eller over skatten.

Tolkning af resultater:

Generelt er der lidt mere delte meninger om, hvilke konsekvenser der er fordele hhv. ulemper i dette indgreb end i de andre.

75% ser det som en fordel at det offentlige gennem sin efterspørgsel kan virke som et lokomotiv for en større efterspørgsel efter økologiske produkter, hvilket må fortolkes som en grundlæggende accept af indgrebets grundidé.

Det er også værd at bemærke, at mange er villige til at acceptere kostændringer i retning af de officielle kostanbefalingerne, som en følge af, at det offentlige går over til økologiske indkøb.

I forbindelse med de høje fordelspoint til, at maden i de offentlige institutioner vil indeholde færre sprøjtemidler, skal det indskydes, at Veterinær- og Fødevarerinspektoratets løbende kontrol viser, at der sjældent findes sprøjtemiddelrester, over de tilladte græneværdier, i dansk producerede fødevarer.

Når forbrugerne så massivt peger på fordelene ved at undgå sprøjtemiddelrester i den økologiske mad, kan det enten skyldes, at de ikke ved, at der på dette punkt ikke er så stor forskel på konventionel og økologisk

produceret mad - eller det kan være udtryk for en generel skepsis overfor mad, hvor der er brugt sprøjtemidler i produktionen.

Det ville være interessant at vide om den store gruppe på 36%, som ikke tager stilling til indgrebet som helhed, overvejende hælder den ene eller den anden vej. Det kan vi ikke vide, da dette ikke er undersøgt. Men vurderingerne af de præsenterede konsekvenser, samt besvarelser andre steder i undersøgelsen, giver nogle mere klare billeder af, at de adspurgte er positivt indstillet over for mere økologi ud fra et miljø- og sundhedsmæssigt perspektiv, men negativt indstillet over for tiltag som bringer øgede udgifter, og kan medføre skatte- eller prisstigninger.

Igangværende ordninger med økologisk bespisning i offentlige institutioner peger imidlertid på, at institutionerne godt kan lave økologisk mad indenfor det eksisterende budget. Der er grund til at tro, at et større flertal af forbrugerne (end de 51% i denne undersøgelse) vil være positivt indstillet til økologiske indkøb i det offentlige, hvis de får kendskab til de allerede gjorte erfaringer - og har tillid til at omstillingen til økologisk mad ikke sker på bekostning af madens kvalitet.

Den vigtigste barriere for økologiske indkøb i det offentlige kan vise sig at være problemet med at skaffe økologiske fødevarer i tilstrækkeligt omfang. Det er derfor vigtigt, at der foregår en gradvis, langsigtet omstilling til økologiske indkøb, hvor fødevarerproducenterne kan have tillid til, at markedet til stadighed vokser. Det er derfor positivt, at en sådan udvikling synes at være i gang.

Handlemuligheder

Her skitseres handlingsanvisninger, som kan medvirke til at realisere forbrugernes ønsker og krav fra undersøgelsen. Der er tale om ideer og forslag, ikke om en udtømmende liste.

- øget erfaringsudveksling og rådgivning til storkøkkener om ændringer i indkøbsordninger, madlavningsvaner og kostomlægninger, som sikrer at kvaliteten kan holdes, indenfor samme budget, når der anvendes økologiske fødevarer
- formidling af viden om erfaringer med økologisk mad i det offentlige til beslutningstagere, brugere og interesserede borgere
- brugerne i den offentlige kostforplejning inddrages i højere grad i diskussionen af, hvorledes og i hvilket omfang og tempo omlægningen til økologisk kost bør foregå
- en strategi for sikring af fremtidige forsyninger af økologiske fødevarer til storkøkkener bør udvikles i samarbejde mellem offentlige institutioner og myndigheder, forbruger- og erhvervsorganisationer, producenter og distributører
- øget støtte til udvikling af forarbejdede økologiske fødevarer til storkøkkener i samarbejde mellem producenter, distributører og storkøkkener

2.7 Miljøafgifter, grønne priser

Tabel 2.7 Konsekvensvurdering af indgrebet" Miljøafgifter, grønne priser"

EN FØDEVARES PRIS SKAL AFSPEJLE DE MILJØMÆSSIGE OMKOSTNINGER VED DENS PRODUKTION OG TRANSPORT. Der skal ske en gradvis udbygning af miljøafgifterne, for eksempel på energi og vand, gødning og sprøjtemidler. Miljøafgiftens andel af prisen skal tydeligt kunne ses på varerne i butikken.

Konsekvensvurdering	Andel, der ser kon-sekven-sen som en fordel	Gns. fordels-størrelse (1-5)*	Andel, der ser kon-sekven-sen som en ulempe	Gns. ulempe-størrelse (1-5)*

De producenter og virksomheder, der har et højt energi- og transportforbrug, vil blive særligt belastede af miljøafgifter. Virksomhederne kan derfor få problemer med at konkurrere på eksportmarkederne, og Danmark kan miste eksportindtægter.	10%	2,94	88%	3,62
Fødevarer, hvis produktion og transport belaster miljøet, bliver dyrere. Det gælder for eksempel for kød og importeret frugt og delikatesser.	28%	3,12	66%	2,75
Fødevarer, som kan produceres med mindre miljøbelastning, bliver billigere. Det gælder for eksempel for lokalt og miljøvenligt produceret frugt, grønt og korn.	96%	4,17	5%	2,34
Grønne priser kan medvirke til, at fødevarerproduktionen bliver mere miljøvenlig.	92%	4,02	7%	2,78
Forbrugerne kommer til at betale for fødevarernes miljøbelastning.	29%	3,20	60%	2,91
Miljøafgifter på fødevarer kan have social slagside, fordi fødevarer udgør en større andel af husholdningsbudgettet for personer med lavere indkomster.	6%	2,65	87%	3,55

Basis: 437 besvarelser

Bem.: Summen af procentandelen, der ser indgrebet som en fordel og som en ulempe, giver ikke 100, da der har været mulighed for at svare både/og og hverken/eller og ved ikke.

* Det viste tal er et gennemsnit af besvarelserne på en skala, hvor 1 = en meget lille fordel/ulempe, og 5 = en meget stor fordel/ulempe. Skalaens gennemsnit er 3,00.

Gennemsnittet er alene beregnet på de personer, der mener, at konsekvensen er en fordel/en ulempe.

** Tabellen bygger på t.s. 119-140.

Holdninger til indgrebet bygger på t.s. 289-307, hvis ikke andet er anført i teksten.

Præsentation af indgrebet:

Ideen med at lægge miljøafgifter på ressourceforbrug og forurenende stoffer er at mindske brugen af dem, og derved spare samfundet for omkostninger til miljøoprydning, samt at få ressourcer som vand og energi til at strække længere.

Indførelse af miljøafgifter og grønne priser er en radikal ændring i forhold til den måde prisfastsættelser foregår på nu. Siden miljøproblematikken for alvor kom på dagsordenen har et sådant tiltag været diskuteret som en måde at håndtere miljøbelastningerne fra produktion og forbrug. Grønne skatter har, i begrænset omfang, været en del af omlægningen af skattepolitikken i de senere år og diskuteres fortsat både i Danmark og i udlandet.

Indgrebet "Miljøafgifter, grønne priser" går grundlæggende ud på, at jo større miljøbelastning et produkt har, jo højere pris skal det have. De højere priser ventes at få efterspørgslen på miljøbelastende fødevarer til at falde, hvorved mere miljøvenlige alternativer forventes at få større markedsandele.

Indgrebet, som det blev præsenteret i undersøgelsen, indebærer, at miljøafgiftens andel af prisen, tydeligt skal kunne ses på varerne i butikken. Ideen hermed er at give et signal til forbrugere, som ønsker at lægge om til et

mere miljøvenligt forbrug.

Fødevarernes andel af den samlede miljøbelastning er betydelig. En AKF rapport fra april 1998 viser således, at forbruget af fødevarer er den største CO2 post i husholdningernes vare- og tjenesteforbrug. CO2 udledninger fra fødevarerforbruget udgør omkring 10% af de samlede danske CO2 udledninger (Se: Miljøeffekter af privat forbrug, s. 8).

Miljøafgifter kan indføres ved en gradvis omlægning. Indgrebet stiller krav til produktionssektoren om omlægninger i beregningsmetoder m.v. Indgrebet indebærer en favorisering af miljøvenlige produktionsformer, og kan medføre konkurrenceproblemer overfor udlandet for energi- og ressourcetunge produktioner. Der er dog samtidig langsigtede fordele for omstillingsparate virksomheder, idet bedre ressourcehåndtering på sigt giver bedre virksomhedsøkonomi.

Indgrebet kræver at der udarbejdes præcise kriterier for fastsættelsen af miljøafgifter. Desuden at der gennemføres livscyklusvurderinger, som viser produkternes miljøbelastning. Indgrebet vil givetvis kræve et større samordningsarbejde med de andre EU-lande.

Undersøgelsens resultater

40% er positive overfor det, mens 23% er negative, og hele 37% ikke tager stilling. Det må formodes at det er svært at tage stilling til, fordi det drejer sig om indførelse af helt nye principper for både priser og skatter. (Se tabel 2.8. og t.s. 289)

Der er en tydelig politisk dimension i vurderingen af indgrebet, idet borgerlige vælgere bedømmer det ganske dårligt; regeringspartierne vælgere er i gennemsnit rimelig positive; og venstrefløjens vælgere er stærkt positive. Det finder mere støtte blandt personer under 30 år, og trods den påståede sociale slagside er den holdningsmæssige accept størst i den laveste indkomstgruppe. Desuden bedømmes indgrebet mere positivt i de større byer end i de mindste og landdistrikterne, og offentligt ansatte støtter indgrebet mere end privatansatte. (Se t.s. 289-307)

Vurderinger af konsekvenser

Næsten alle synes naturligt nok, at det er en fordel hvis miljøvenligere fødevarer bliver billigere end traditionelle fødevarer, (96%, fordel score:4,17).

En anden stor fordel, er ifølge 92% af forbrugerne, at grønne priser kan medvirke til, at fødevarerproduktionen bliver mere miljøvenlig (score 4,02).

Indgrebet bygger på, at det offentlige tager initiativer til at styre fødevarerproduktionen i mere miljøvenlig retning. I spørgsmål 9 får de adspurgte lejlighed til at vurdere om fødevarernes miljøpåvirkning skal styres af lovgivning eller markedet. 63% mener det er lovgivningen der skal styre, mens 33% mener forbrugernes efterspørgsel skal styre på dette område. (Se t.s. 49)

De største ulemper ved dette forslag er problemerne med konkurrenceevnen (iflg. 88%, score 3,62). Samt at miljøafgifterne kan få social slagside: det mener 87%, score 3,55.

To andre konsekvenser vurderer de fleste som en ulempe. Det drejer sig om, at fødevarer hvis produktion og forbrug belaster miljøet bliver dyrere; det mener 66%, score 2,75. At det i sidste ende bliver forbrugerne, der kommer til at betale for fødevarernes miljøbelastning, vurderes som en ulempe af 60%, score 2,91.

De to sidstnævnte konsekvenser er det dog ikke alle, der opfatter som en ulempe. Der er 28%, som mener, at det er en fordel, at miljøbelastende fødevarer bliver dyrere. Og der er 29% , som mener, at det er en fordel, at forbrugerne kommer til at betale for fødevarernes miljøbelastning.

Sådanne delte vurderinger, hvor en stor andel af forbrugerne viser sig at opfatte en konsekvens som en fordel, helt modsat af flertallets opfattelse af den som en ulempe, er der ikke så mange af i materialet. Men her er et tydeligt eksempel på, at forbrugerne kan have diametralt forskellige vurderinger.

Mange forbrugere vil godt betale mere for fødevarer, hvor der er stillet ekstra krav til produktionen. Fra svarene på spørgsmål 7 om, hvor meget man er villig til at betale mere for fødevarer, hvor der er taget ekstra miljøsyn i produktionen ved vi, at 52% af de adspurgte erklærer sig villige til at betale 20% eller mere for sådanne fødevarer.

(Se t.s. 35)

Tolkning af resultater

Den gennemgående tendens i materialet er, at økonomiske konsekvenser fremkalder en majoritet af ulempevurderinger. En del af baggrunden for, at dette indgreb har fået den laveste prioritering blandt de 8 foreslåede indgreb, kan derfor være, at de økonomiske omkostninger for producenter og forbrugere er meget fremtrædende i listen over konsekvenser.

Den samlede prioritering af de 8 indgreb, samt oplysninger fra baggrundsmaterialet, tyder på, at andre forhold som fødevareresikkerhed og kvalitet er mere vigtige for forbrugerne end fødevarernes generelle miljøbelastning.

Det er dog værd at bemærke, at på trods af de høje ulempe har 40% af forbrugerne givet udtryk en positiv holdning til forslaget.

En nærmere undersøgelse heraf viser, at blandt det flertal af forbrugerne som har givet ulempevurderinger til de nævnte økonomiske konsekvenser, er der alligevel 35-40% som er positivt indstillet overfor indgrebet. Det kan tolkes som en generel accept hos mange forbrugere af, at en ønsket udvikling har nogle omkostninger, som forbrugerne også må være med til at bære. (Se t.s. 139-140)

Ser man nøjere på, hvordan indgrebet om miljøafgifter er blevet prioriteret ved den strengere prioritering og rangordning i spm. 18 og 19 (t.s.260 og t.s. 279) viser det sig, at 12% har rangordnet dette indgreb som nummer 1 eller 2, når de skulle rangordne alle 8 indgreb efter vigtighed. Når forbrugerne i spm. 19 skulle give 150 point til højst tre af alle de 8 indgreb, viser det sig, at 11% af forbrugerne har givet 50 point og derover til indgrebet om miljøafgifter.

De 28-29% som vurderer det som en fordel, at fødevarer med miljøafgift bliver dyrere, og at det bliver forbrugeren som kommer til at betale for miljøbelastningerne, udgør en særlig gruppe. Dem betragter vi som særligt omkostningsvillige forbrugere - grønne forbrugere, eller politiske forbrugere. For dem er det et vigtigt anliggende, at forbruget gøres mere miljøvenligt, og de betragter det som en selvfølge, at forbrugeren - forurenere - skal være med til at betale for miljøbelastningen.

Konklusionen på vurderingen af dette forslag er dog, at skønt de fleste gerne vil have miljørigtige fødevarer, må disse helst ikke koste meget mere end alternativerne.

Handlemuligheder

Her skitseres handlingsanvisninger, som kan medvirke til at realisere forbrugernes ønsker og krav fra undersøgelsen. Der er tale om ideer og forslag, ikke om en udtømmende liste.

- en bred folkelig debat kan medvirke til, at uklarheder om miljøafgifternes formål og effekt belyses og debatteres. Formålet er at afklare, hvor de vigtigste problemer ligger for forbrugerne, myndighederne og erhvervslivet
- fortsat arbejde med teknologi- og livscyklusvurderinger af fødevarerektorens miljømæssige betydning skal

sikre, at det nødvendige grundlag for at indføre miljøafgifter er tilstede

- udvikling af metoder til formidling af viden om den enkelte fødevarers miljøafgift og miljøbelastning til forbrugere og indkøbere
- private og offentlige virksomheder opfordres til at udarbejde grønne regnskaber for at synliggøre miljøbelastninger og medvirke til miljøforbedringer
- det skal sikres at miljøafgifter ledsages af passende muligheder for at tilbageføre midler til forebyggende miljøforanstaltninger i virksomheder, offentlige institutioner og virksomheder, lokalområder m.v.
- der bør ske en vurdering af miljøafgifternes adfærdsregulerende virkninger hos virksomheder, institutioner og forbrugere

Kapitel 3.

Den Fødevarerpolitiske Redegørelse

- kommentarer på baggrund af undersøgelsen

I januar 1998 udkom regeringens fødevarerpolitiske redegørelse, som præsenterer hovedlinierne i fødevarerpolitikken.

Selvom vi i Danmark har haft offentlig regulering på fødevarerområdet gennem mindst 100 år, er det nyt, at vi har et Fødevarerministerium (Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri); det blev oprettet i 1997. Tidligere blev regulering af fødevarerområdet varetaget dels i Landbrugs- og Fiskeriministeriet, dels i Sundhedsministeriet.

Et vigtigt formål med at oprette det nye ministerium var i større omfang at sikre, at også forbrugernes krav og forventninger til fødevarerne bliver tilgodeset.

Det fremgår af redegørelsens indledning (Redeg. s. 2), at regeringen både nationalt og internationalt vil arbejde for et højt beskyttelsesniveau og ikke vil gå på kompromis med fødevarernes grundlæggende sikkerhed. Samtidig skal forbrugerne sikres gennemskuelig information, så de kan træffe reelle valg. På side 8 nævnes regeringens tre hovedprincipper for fødevarerpolitikken, nemlig sikkerhed, gennemskuelighed og troværdighed.

De overordnede resultater fra "Borgernes madpolitik" viser en meget stor tilslutning blandt forbrugerne til denne overordnede målsætning og de grundlæggende principper, jfr. nærværende rapportes kapitel 1 og 2, hvor det fremgår, at hensynet til forbrugernes helbred, sundhed og sikkerhed, samt gennemskuelig, præcis og fuldstændig information er de vigtigste elementer i forbrugernes ønsker til den fremtidige fødevarerpolitik.

Redegørelsen indeholder en række hensigtserklæringer om, hvad man ønsker at gennemføre på en række områder. Forbrugernes holdning til flere af disse er undersøgt i "Borgernes Madpolitik". I det følgende diskuteres det, i hvilket omfang regeringens hensigtserklæringer er i overensstemmelse med forbrugernes ønsker, hvad angår:

- 1) fødevarer sikkerhed
- 2) forsigtig anvendelse af fødevarer teknologi
- 3) vareinformation og -mærkning
- 4) kvalitetspolitik og -mærkning

5) økologi

6) miljø

7) dyrevelfærd

I dette kapitel henvises til Fødevareredegørelsen, f.eks. (Redeg. s 2) og til nærværende rapport, f.eks. (se kap. 1, s 10)

1. Fødevarer sikkerhed

"Planen skal i løbet af 1997-99 sikre, at salmonellaen udryddes i danske fødevarer. Planen går ud på gennem en løbende udsanering af inficerede besætninger at reducere salmonellaforekomsten til et niveau, hvor man kan sikre forbrugerne fuldt salmonellafri produkter." (om salmonellahandlingsplanen, Redeg. s. 10)

Selvom Danmark anses for, i international sammenligning, at have høj standard for fødevarer sikkerhed. har salmonellaforekomst og sygdomstilfælde på grund af bakterieinficeret mad været et af hovedtemaerne i fødevarere debatten de senere år.

Kommentarer på baggrund af undersøgelsen

Undersøgelsen viser, at fødevarer sikkerhed står meget højt på forbrugernes ønskeseddel.

Et statskontrolleret mærke for "sikker mad" får andenpladsen i forbrugernes vurdering af alle 8 indgreb, 84% er for, 2% imod. Et andet indgreb, "Staten skal sørge for sikker mad" er vurderetsom nummer 6 af de 8 indgreb med at tilslutning fra knap 60%, 12% imod. (Se rapporten afsnit 2.2 i kap. 2)

Den vigtigste forskel mellem de to indgreb er, at sidstnævnte, statsordningen, er formuleret mere restriktivt end det første. Således er det anført, at producenterne skal retsforfølges og kan straffes med bøder og erstatningskrav, hvis de ikke lever op til kravene om fødevarer sikkerhed.

Vurderingerne af indgrebene i undersøgelsen viser, at mange forbrugere er betænkelige ved at stille krav, som kan medføre at producenter lider økonomiske tab. Samtidig er der dog fuld opbakning til, at der skal gøres en indsats, som kan sikre at producenterne lever op til deres ansvar for at bekæmpe årsager til infektion.

89% af forbrugerne er endvidere enige om, at det vil være en stor fordel, hvis fødevarer, der ikke kan leve op til mærkets krav efterhånden forsvinder fra markedet.

Et stort flertal vurderer det naturligt nok som en ulempe, hvis indgreb for sikker mad medfører prisstigninger. Alligevel er der altså 84% henholdsvis 59% af forbrugerne, som går positivt ind for at gennemføre et af disse to indgreb. Vurderingen af indgrebene er lige så positiv for det flertal, som vurderer prisstigninger som en ulempe, som for forbrugerne som helhed.

Prioriteringen af de to indgreb afspejler, at der er en vis uenighed, også blandt forbrugerne, om hvordan staten skal sætte ind for at sikre forbrugerne bakteriologisk set sikre produkter. Men målet er der ingen uenighed om.

Der er ingen tvivl om, at forbrugerne ønsker fuldt salmonellafrie produkter, som Fødevareredegørelsen stiller dem i udsigt.

2. Forsigtig anvendelse af teknologi

Regeringen er positiv overfor nye teknologier indenfor fødevarer produktionen, men vil fastholde en streng sundhedsmæssig og miljømæssig risikovurdering, som bygger på forsigtighedsprincippet (Redeg. s.3).

Det gælder f.eks. pesticider, medicin, hormoner samt i forbindelse med genmodificerede fødevarer.

Pesticidrester i maden

Et uafhængigt udvalg (Pesticidudvalget) skal vurdere de samlede konsekvenser af en afvikling af pesticidforbruget indenfor jordbrugserhvervene (Redeg. s. 10).

"Det er regeringens holdning, at grænseværdierne skal fastsættes under hensyn til forsigtighedsprincippet og så lavt som overhovedet muligt. Der skal ske en løbende tilpasning af grænseværdierne i takt med ny viden." (Redeg. s. 11)

Veterinær- og Fødevarerdirektoratets løbende kontrol viser, at der sjældent påvises sprøjtemiddelrester i dansk producerede fødevarer, som overskrider de gældende grænseværdier.

Kommentarer på baggrund af undersøgelsen

71% af forbrugerne i undersøgelsens baggrundsdel er enige i udsagnet, at flere landmænd bør lægge om til økologisk drift (kap. 1, tabel 1.3).

Desuden opfatter forbrugerne det som en stor fordel, hvis indgrebet Økologiske Indkøb i det Offentlige kan medføre, at maden i de offentlige institutioner vil indeholde færre rester af sprøjtemidler. (Se kap. 2, tabel 2.6)

Undersøgelsen kan ikke sige noget om, hvilket niveau forbrugerne ønsker med hensyn til sprøjtemiddelrester, da de ikke er blevet oplyst om det nuværende niveau og status på området.

Resultaterne tyder på, at forbrugerne enten ikke ved, at der kun sjældent findes sprøjtemiddelrester i danske konventionelt producerede fødevarer. Eller at de generelt ønsker et lavere niveau for tilladte sprøjtemiddelrester end de gældende grænseværdier.

Eller også, at mange forbrugere ønsker, at fødevarer produceres uden sprøjtemidler, måske af hensyn til miljøbelastningen?

Medicinrester

"Overdreven antibiotikaanvendelse øger risikoen for dannelse af resistente bakteriestammer, hvilket i værste fald kan føre til, at sygdomme, der i dag relativt let kan behandles med antibiotika, ikke længere vil kunne behandles effektivt. Regeringen finder det uacceptabelt, at en sådan situation kan opstå. Det er derfor regeringens klare opfattelse, at antibiotika og anden medicin alene bør bruges målrettet i sygdomsbekæmpende øjemed, og at anvendelsen af f.eks. antibiotika til vækstoffremmende formål skal forbydes." (Redeg. s. 11)

Det anføres, at regeringen vil fortsætte arbejdet i EU og i andre internationale fora for at få forbudt vækstoffremmere. Samt at man vil indføre en afgift på anvendelsen af vækstoffremmere og stramme kontrollen med ordinerings af medicin til den enkelte besætning.

"...grænseværdier skal fastsættes under hensyn til forsigtighedsprincippet og så lavt som overhovedet muligt." (Redeg.s. 12)

Det kan tilføjes, at der i den løbende kontrol sjældent findes medicinrester i kødet.

Kommentarer på baggrund af undersøgelsen

92% af de adspurgte er enige i udsagnet: "Det bør forbydes at give medicin, f.eks. vækstoffremmere, til dyr, der ikke er syge."

(Se kap. 1, tabel 1.4)

Der er næsten fuld tilslutning til at forbyde brug af medicin til raske dyr. På den baggrund er det tvivlsomt om

forbrugerne vil være tilfredse med en afgift på vækstfremmere og fastsættelse af selv nok så lave grænseværdier.

Tilsætningsstoffer

Reguleringen af tilsætningsstoffer foregår primært på EU plan. Regeringen vil både generelt og i enkeltsager arbejde for at sikre sin målsætning på dette område, som drejer sig om:

"at begrænse brugen af tilsætningsstoffer mest muligt. Det er regeringens holdning, at tilsætningsstoffer kun skal tillades:

- hvis det er sundhedsmæssigt ubetænkeligt
- hvis det ikke medfører en vildledning af forbrugerne, og
- hvis tilsætningsstofferne opfylder et teknologisk behov.

Det er endvidere regeringens målsætning at basislevnedsmidler helt skal friholdes for farvestoffer." (Redeg.s. 13)

Kommentarer på baggrund af undersøgelsen

Forbrugerne blev bedt om at vurdere indgrebet, forbud mod brug af farvestoffer (se kap. 2, tabel 2.5). Forslaget er mere vidtgående end de gældende regler, og end målsætningen om at friholde basislevnedsmidler helt for farvestoffer, idet det indebærer forbud mod alle farvestoffer i alle levnedsmidler.

Det bør bemærkes, at dette indgreb udelukkende drejer sig om farvestoffer, som udgør en lille del af tilsætningsstofferne.

66% af forbrugerne var positivt indstillet overfor et forbud mod farvestoffer. 8% var imod indgrebet, mens 26% ikke tog stilling for og imod indgrebet.

I konsekvensvurderingerne mente 89% af de adspurgte, at det var en stor fordel ved et forbud, at den tvivl der er om, hvorvidt farvestoffer er sundhedsskadelige, kommer forbrugernes helbred til gode. Det tyder på, at forbrugerne ønsker anvendelse af forsigtighedsprincippet på dette område.

Der er delte meninger blandt forbrugerne om den konsekvens af et forbud mod farvestoffer, at nogle fødevarer vil komme til at se mindre farvestrålende ud. 46% ser det som en ulempe - mens 35% ser det som en fordel.

78% af de adspurgte er enige i udsagnet: "Jeg synes, at der er for mange unødvendige tilsætningsstoffer i det meste af den mad, man kan købe nutildags". 65% er enige i udsagnet: "jeg foretrækker mad uden farvestoffer, også selvom det betyder, at maden ser lidt kedelig ud". (Se kap. 1, tabel 1.5)

Forbrugernes bekymring, også i forbindelse med tilsætningsstoffer generelt, er meget markant.

Allergi

Den stigende opmærksomhed på de overfølsomheds- og allergiproblemer, der kan være forbundet med fødevarer, kommer til udtryk ved, at Redegørelsen har et særlig afsnit om allergi.

Regeringen vil arbejde for:

- at der gennemføres fuld ingrediensmærkning for alle fødevarer,
- at der i første omgang indføres obligatorisk mærkning i alle tilfælde af kendte allergener,
- at ingrediensmærkningen gøres mere forståelig for forbrugerne. (Redeg.s. 14)

Kommentarer på baggrund af undersøgelsen

Fuldstændig vareinformation er det højst prioriterede indgreb af alle 8 indgreb (se kap. 1, s. 2 og kap. 2, tabel

2.1). Indgrebet indebærer krav om, at varedeklarationen skal omfatte alle ingredienser og deres mængder.

Blandt de højt vurderede fordele ved dette indgreb nævnes, at fødevareallergikere vil få lettere ved at undgå de stoffer de ikke kan tåle, fordi alle ingredienser vil være deklareret. Netop i forbindelse med allergi er kravet om fuldstændig ingrediensmærkning vigtigt, fordi en sådan mærkning betyder, at producenten ikke kan erstatte en ingrediens med en anden uden at oplyse om det.

Her er den konsekvens i hele materialet, som får den mest positive vurdering. Forbrugerne kan forventes at hilse det velkommen, hvis regeringen fører ovennævnte planer ud i livet.

Genmodificerede fødevarer

"Regeringen vil fastholde kravet om en streng sundhedsmæssig og miljømæssig risikovurdering, som bygger på forsigtighedsprincippet. Regeringen vil samtidig fortsætte den aktive deltagelse i international forskning og videnskabeligt samarbejde på området." (Redeg. s. 28)

"Regeringen vil arbejde for at sikre en tilfredsstillende mærkning af produkter, der indeholder eller er fremstillet på grundlag af genmodificerede organismer, så forbrugerne får mulighed for **at foretage et reelt valg.**" (Redeg. s. 28).

"Det kan ikke helt undgås, at der sker en begrænset sammenblanding af produkter med og uden GMO i forbindelse med transport og oplagring. Men regeringen vil undersøge mulighederne for at fastsætte en meget lav maksimumsgrænse for, hvor meget GMO, der må være i GMO-fri produkter." (Redeg.s. 28)

Kommentarer på baggrund af undersøgelsen

Forbrugerne i undersøgelsen har udtrykt deres holdninger til gensplejsede fødevarer ved at tage stilling til en række udsagn. Besvarelsene fremgår af kap. 1., tabel 1.2.

- Jeg vil gerne acceptere gensplejsede fødevarer, hvis det begrænser brugen af sprøjtemidler (29% enige/ 47% uenige)
- Det er farligt for miljøet at anvende gensplejsede produkter, da man ikke kender de langsigtede konsekvenser (73% enige/8% uenige)
- Jeg vil gerne acceptere gensplejsning i nogle fødevarer, hvis det betyder, at de bliver billigere (8% enige/79% uenige)
- Det bør forbydes at producere og sælge gensplejsede fødevarer i Danmark (62% enige/16% uenige)

Meldingen fra et flertal af forbrugerne er klar: Man ønsker ikke gensplejsede fødevarer. Ikke engang ved udsigten til at priserne falder, eller at det kan begrænse brugen af sprøjtemidler.

Forbrugernes holdninger synes at bygge på en generel skepsis overfor gensplejsede fødevarer, så det er et spørgsmål om selv nok så strenge sundhedsmæssige og miljømæssige risikovurderinger er tilstrækkelig til at gøre gensplejsede fødevarer acceptable i forbrugernes øjne.

På den baggrund er det tvivlsomt, om regeringens forholdsregler er tilstrækkelige, set med forbrugernes øjne.

3. Vareinformation og -mærkning

"Regeringen vil arbejde for en styrkelse af mærkningsreglerne, således, at det udover en fuld ingrediensmærkning for alle fødevarer sikres:

- at der gennemføres en kvantitativ mærkning

- at der indføres oprindelsesmærkning
- at det bliver obligatorisk af anføre fremstillings- eller pakkedato på varerne
- at den simple næringsdeklaration bliver gjort obligatorisk for relevante produktionsområder og
- at nye levnedsmidler, herunder genteknologisk modificerede produkter, mærkes" (Redeg. s. 16)

Kommentarer på baggrund af undersøgelsen

Det højst prioriterede indgreb i undersøgelsen er indgrebet Fuldstændig vareinformation. 91% gik positivt ind for det, kun 1% var imod (se kap. 2, afsnit 2.1).

Indgrebet minder på nogle punkter om den styrkelse af mærkningsreglerne, som regeringen ønsker at gennemføre: f.eks. deklaration af alle ingredienser med angivelse af deres mængder, oprindelsesland og produktionsdato.

Herudover omfatter kravet om fuldstændig vareinformation, at der skal være oplysninger om miljøbelastninger og etiske hensyn i forbindelse med produktionen.

Undersøgelsen viser således, at forbrugerne ønsker lettilgængelige oplysninger om, hvordan fødevarer er produceret, og præcis hvad der er i den.

Udover informationsværdien i forhold til den enkelte forbruger, betyder fuld vareinformation også, at der bliver mere åbenhed om fødevarerne og deres produktion. Dermed bliver der bedre grundlag for at konkurrere på andre forhold end den information, som i øjeblikket er tilgængelig om fødevarerne.

Fuldstændig vareinformation ses som en afgørende forudsætning for, at forbrugerne kan påtage sig deres del af ansvaret for at styre fødevarerudbuddet i overensstemmelse med deres ønsker. Det fremgår af følgende konsekvensvurderinger (se tabel 2.1, kap. 2):

- 99% ser det som en fordel, at forbrugerne får bedre mulighed for at vurdere, hvordan fødevarer er produceret, og præcis hvad der er i den
- 73% ser det som en fordel, at forbrugerne med bedre information har ansvaret for, hvilke fødevarer der findes på markedet
- 90% ser det som en fordel, hvis indgrebet medfører, at de ringeste produkter bliver mindre efterspurgt og evt. helt forsvinder fra markedet.

Det kan derfor blive vigtigt for forbrugernes fremtidige tillid til politikere og myndigheder på området, om regler om mærkning og varedeklarationer ændres, så de giver grundlag for, at forbrugerne kan foretage et reelt valg og dermed for, at markedet kan fungere.

4. Kvalitetspolitik og kvalitetsmærkning

Af redegørelsen fremgår, at der er behov for en styrkelse af højkvalitetsfødevarer, både af hensyn til forbrugerne og af hensyn til dansk fødevarerproduktions langsigtede udviklingsmuligheder (Redeg. s. 17).

"Regeringen har derfor iværksat en række tiltag med henblik på en generel styrkelse af produktionen af kvalitetsfødevarer, ikke mindst på forsknings- og mærkningsområderne. Både når det drejer sig om traditionel fødevarer kvalitet og nye parametre som dyrevelfærd og miljø." (Redeg. s. 17)

Redegørelsen nævner igangværende og planlagte tiltag på følgende områder:

- systematisk offentliggørelse af kontrolresultater fra den offentlige fødevarerkontrol
- fortsat statsligt engagement i økologimærket og skærpelse af kontrolreglerne, så mærkets troværdighed fastholdes

- flere statslige frivillige kvalitetsmærker (et kødkvalitetsmærke blev lanceret i marts -98)
- positiv holdning til flere private kvalitetsmærker

Kommentarer på baggrund af undersøgelsen

Generelt peger undersøgelsen på, at mange forbrugere er opmærksomme på fødevarekvalitet og ønsker, at fødevarepolitikken kan medvirke til at højne kvaliteten på danske fødevarer.

I undersøgelsen har forbrugerne taget stilling til et forslag om et statskontrolleret mærke for fødevarer af høj kvalitet. Forslaget blev modtaget meget positivt af 80% af forbrugerne, kun 3% var imod. (Se kap. 2, afsn. 2.3)

Der er grund til at tro, at efterspørgslen efter kvalitetsfødevarer vil stige, og at forbrugerne accepterer højere priser, hvis de har tillid til, at de køber fødevarer af mærkbart højere kvalitet. 85% af forbrugerne erklærer sig parate til at betale i gennemsnit 27% mere for fødevarer af en mærkbart højere kvalitet (se t.s. 35).

I undersøgelsen vurderer forbrugerne også to forslag, som drejer sig om statskontrollerede mærker. 84% af de adspurgte er positivt indstillet til et mærke for sikker mad og 80% af de adspurgte er positivt indstillet til et mærke for høj kvalitet. Der er kun et par procent af forbrugerne der er imod disse ordninger. (Se kap.1, figur 1)

Mærkeordninger som middel til at styrke produktionen af kvalitetsfødevarer vurderes således positivt af de fleste forbrugere.

Undersøgelsen giver ikke grundlag for at vurdere forbrugernes holdning til de mange private mærker, som detailhandel og producenter for tiden indfører, og som omtales positivt i Fødevaredelegørelsen.

I forbindelse med vurderingen af de nævnte mærkeordninger blev forbrugerne spurgt om deres holdning til, at der kommer flere mærker, som vi, som forbrugere, skal tage stilling til.

Hertil svarer op mod to tredjedele, at de ser forekomsten af flere mærker som en ulempe. Men denne er tilsyneladende ikke større, end at de alligevel går ind for den pågældende mærkeordning.

Problemet med flere og flere mærker repræsenterer et dilemma, som man må forholde sig til i fødevarepolitikken. Måske først efter at have gjort erfaringer med de statslige kvalitetsmærker i et par år.

Ø-mærket bliver vurderet af forbrugerne i undersøgelsen gennem holdningstilkendegivelse til følgende udsagn: "jeg har fuld tiltro til, at fødevarer med mærket "Statskontrolleret økologisk" også er økologiske". Det er 54% enige i, mens 31% ikke er enige. (Se kap. 1, tabel 1.3)

Det er derfor godt, at regeringens økologilov indeholder en skærpelse af kontrolreglerne, så troværdigheden om økologimærket kan fastholdes. (redg. s. 19) - Og udvides, kunne man måske tilføje på baggrund af ovennævnte undersøgelsesresultat.

5. Økologi

Regeringens arbejde for at fremme økologisk fødevareproduktion er beskrevet i redegørelsen på side 18-19. Dette arbejde foregår især indenfor rammerne af "Aktionsplan for fremme af den økologiske fødevareproduktion i Danmark".

Aktionsplanen indebærer, iflg. redegørelsen, at der gives støtte til markedsføring og afsætning af økologiske fødevarer, og der vil blive givet støtte til produktudvikling og fortsat økonomisk støtte til omlægning til økologisk landbrug.

Det anføres, at regeringen støtter, at den offentlige sektor, herunder amter og kommuner, som led i en grøn indkøbspolitik i stigende omfang efterspørger økologiske fødevarer. Der er afsat midler til, at kommuner og

amter kan etablere systemer, der fremmer økologiske indkøb. Der bliver lavet nye regler for statens kantiner, så de kan lægge større vægt på anvendelsen af økologiske råvarer.

Kommentarer på baggrund af undersøgelsen

Som tidligere anført udtrykker 71% af forbrugerne en positiv holdning til, at flere landmænd lægger om til økologisk landbrug.

Et af de 8 vurderede indgreb er et forslag om at støtte produktion og forbrug af økologiske fødevarer gennem "Økologiske indkøb i det offentlige". 51% af forbrugerne er positive, 11% er negative, 38% tager ikke stilling til indgrebet. (Se kap. 2, afsnit 2.6)

Til forskel fra regeringens plan om støtte til en frivillig omlægning af indkøbspolitikken, er indgrebet i undersøgelsen formuleret som et krav. "Det offentlige skal købe økologiske fødevarer. Det offentlige indkøb udgør ca 10% af det danske fødevareforbrug. Der skal ske en gradvis omlægning til økologisk mad i alle offentlige institutioner, virksomheder og storkøkkener."

Forbrugerne kan se mange fordele ved indgrebet, for eksempel at det kan komme til at virke som et lokomotiv for mere økologisk produktion, ved at øge efterspørgslen efter økologiske fødevarer.

På baggrund af undersøgelsen må det forventes, at forbrugerne er positivt indstillet til, at staten øger sin indsats for at fremme produktion og forbrug af økologiske fødevarer.

6. Miljø

Redegørelsen på dette punkt omhandler miljøbelastningerne fra landbruget, og bestræbelser for at sikre grundvand og vandløb mod kvælstof og pesticider.

Regeringen mener, at der er brug for at fastholde og forstærke den indsats, som er gjort med vandmiljøhandlingsplanen og pesticidhandlingsplanen. (Redeg. s. 23-24)

Kommentarer på baggrund af undersøgelsen

Ser man på fødevarens livscyklus fra jord til bord, viser det sig, at fødevarer hører til den mest miljøbelastende del af danskernes forbrug. (Jfr. AKF rapport, Miljøeffekter af privat forbrug, april 1998).

I undersøgelsen vurderes et forslag om miljøafgifter, som middel til at gøre forbrug og produktion af fødevarer mindre miljøbelastende. Afgifter på energi og vand, gødning og sprøjtemidler, skal indgå i varens pris og tydeligt kunne ses på varerne i butikken (se kap. 2, afsnit 2.7). 40% gik ind for forslaget, 23% imod, mens 37% afholdt sig fra at tage stilling.

I forbindelse med vurderingen af dette forslag, var der 92% af forbrugerne, der vurderede det som en fordel, hvis grønne priser kan medvirke til en mere miljøvenlig produktion.

Der er således mange, som kan se, at miljøafgifterne kan anvendes fremadrettet og dynamisk og medvirke til at reducere virksomhedernes ressourceforbrug og miljøbelastning. Men en sådan fordelagtig konsekvens var ikke tilstrækkeligt til, at flertallet ville give høj prioritet til forslaget om miljøafgifter.

Der er således, også i befolkningen, delte meninger om grønne skatter. Tilslutningen til forslaget om afgifter kommer fra hele det politiske spektrum, dog med en lille overvægt fra partier til venstre for regeringen.

7. Dyrevelfærd

Den stigende opmærksomhed på dyrenes velfærd kommer også til udtryk i redegørelsen (Redeg. s. 25-27). Regeringen har afsat midler til en fortsat indsats i de kommende år for at regulere dyrevelfærdsmæssige forhold i forbindelse med dyrehold og transport (nationalt og på EU plan) og til forskning i alternative driftssystemer.

Regeringen vil i indeværende Folketingssamling fremkomme med forslag til ny lov om svinehold, som skal sigte på at forbedre dyrenes velfærd.

Den danske fjerkræproduktion skal være et særligt indsatsområde. Den i stigende grad rationelle og effektive produktion har ikke taget tilstrækkelig hensyn til dyrenes velfærd. Den offentligt finansierede forskning skal rettes mere specifikt mod at rette op på disse problemer, og resultaterne skal omsættes til praksis.

Kommentarer på baggrund af undersøgelsen

Der er ingen tvivl om, at mange forbrugere ønsker, at der hurtigt sker forandringer på dette område, og at forbud kan være en vej at gå. Således er 68% af forbrugerne enige i udsagnet: det bør forbydes at sælge æg fra burhøns i Danmark. (Se kap. 1, tabel 1.4)

- 38% siger, at hensyn til dyrenes velfærd er meget vigtigt for dem, når de køber ind, mens kun 8% siger, at det slet ikke spiller nogen rolle. (Se t.s. 40)
- 16% siger, at de har undladt at købe et produkt, fordi der ikke var taget hensyn til dyrevelfærd i produktionen. (Se t.s. 27-34)
- 88% erklærer sig villige til at betale i gennemsnit 22% mere for fødevarer, hvor der ved fremstillingen er stillet ekstra krav til dyrenes velfærd. (Se t.s. 35)

Overordnet mener 69% af forbrugerne, at hensynet til dyrenes velfærd skal varetages gennem offentlig styring/lovgivning. 28% mener, at området skal styres gennem forbrugernes efterspørgsel. (Se kap. 1, tabel 1.1)

Resultaterne tyder på, at regeringen har opbakning blandt forbrugerne til at stramme op omkring dyrevelfærd.

8. Kort sammenfatning

Redegørelsens overordnede målsætning og grundlæggende principper rammer meget præcist det, som ifølge undersøgelsen er forbrugernes vigtigste bud på elementer i fremtidens fødevarerpolitik: præcis og fuldstændig information skal give forbrugerne bedre grundlag for at vælge selv, indenfor nogle rammer som er sat af offentlig regulering.

På følgende punkter skal regeringen være opmærksom på, at mange forbrugere vil se ekstra kritisk på, hvordan hensigterne føres ud i livet:

- varedeklARATIONER skal omfatte fuld ingrediensmærkning og mængdeangivelser samt gennemskuelig information om hvor og hvornår varen er produceret
- varemærkning skal også omfatte oplysninger om varenes miljøbelastninger og etiske forhold i produktionen
- der skal iværksættes tiltag på salmonellaområdet, som fører til reelt forbedret fødevarer sikkerhed
- to trediedele af forbrugerne ønsker forbud mod farvestoffer i alle levnedsmidler
- staten skal fremme forbrug og produktion af økologiske fødevarer, 51% ønsker at offentlige institutioner går over til økologiske indkøb
- 92% af forbrugerne ønsker forbud mod at der gives medicin, herunder vækstfremmere, til dyr, som ikke er syge.
- 68% af forbrugerne går ind for, at det skal forbydes at sælge æg fra burhøns i Danmark

- 70-80% af forbrugerne er generelt skeptiske overfor gensplejsede fødevarer, 62% ønsker forbud mod at gensplejsede fødevarer produceres og sælges i Danmark

Kapitel 4

Undersøgelsens Metode

Den politiske forbruger, som ønsker sunde, miljørigtige fødevarer, er tilsyneladende blevet en vigtig faktor for at forandre rammerne for fødevarepolitikken. Blandt mange forbrugere er der således stigende interesse for at kunne gennemskue, hvordan fødevarerne er blevet til.

Men det er svært at få et generelt overblik over forbrugernes holdninger, og dette i sig selv kan udgøre en barriere for, at politikerne griber ind overfor usunde og miljøskadelige fødevarer.

Der er derfor behov for undersøgelser, der søger at komme bag om de forskellige forbrugerønsker og belyse, hvilke mål der prioriteres højt, og hvilke midler der kan bringes i anvendelse for at opnå dem.

Formålet med Teknologirådets projekt var at komme med nogle bud på politiske tiltag indenfor fødevarepolitik, som er udtryk for, hvad danske forbrugere ønsker. Samt at belyse, hvilke omkostninger forbrugerne vil være parate til at betale for at opnå en ønsket udvikling og undgå en uønsket.

"Choice Questionnaire"-metoden:

Til undersøgelsen har Teknologirådet valgt at bruge et særligt, udvidet spørgeskemadesign, som kaldes "Choice Questionnaire". De adspurgte skal ikke alene tilkendegive deres holdning til forskellige fødevarepolitiske alternativer, men også tage stilling til forventede fordele og ulemper, som kan være konsekvenserne af de forskellige politiske alternativer. På den måde bliver konflikter synlige - for eksempel mellem ønsker om øgede miljøhensyn på den ene side, og krav til varernes pris på den anden side. Herved får man et billede af, hvilke konsekvenser svarpersonerne lægger vægt på, når de vurderer den ene eller den anden indgrebsmulighed.

Som det fremgår nedenfor er det vigtigt at svarpersonerne vurderer indgreb og konsekvenser i to uafhængige forløb, som det er sket i denne undersøgelse. Det er nærliggende at antage, at en persons konsekvensvurderinger har indflydelse på personens prioritering af indgreb. Men det er vigtigt at denne sammenhæng ikke forudbestemmer undersøgelsens resultater.

Spørgeskemaets indhold er udformet på baggrund af interviews med Folketingets fødevarepolitiske ordførere, fødevareeksperter og interessenter på fødevarerområdet. Spørgeskemaets forskellige muligheder for indgreb, og argumenter for hvilke følger disse kan få, er udvalgt med henblik på at afspejle forskellige holdninger i den fødevarepolitiske debat.

Dataindsamlingen

Selve spørgeskemaundersøgelsen blev foretaget i januar 1998 i samarbejde med AC Nielsen AIM A/S, som også har foretaget interviewene. 914 tilfældigt udvalgte personer i alderen fra 16 år og opefter blev inviteret til at medvirke.

De udvalgte forbrugere blev bedt om at medvirke ved at svare på to spørgeskemaer. Først blev et baggrundsskema besvaret ved personligt interview. Denne første del af undersøgelsen omfatter 494 personer. De samme personer fik ved afslutningen af interviewet udleveret et andet spørgeskema (indgrebsskemaet), som de selv skulle udfylde og indsende; det gjorde 437 af de 494 personer. (se baggrundsskema, skema 1, i bilag 2 og indgrebsskema, skema 2, i bilag 3)

Selvom der således var 88% af de 494, som deltog i den første del af undersøgelsen, som også var villige til at gå videre til den anden og mere krævende del af undersøgelsen, blev svarprocenten for hele undersøgelsen 49%, hvilket er skuffende, men ikke usædvanligt. Det siges, at være en generel tendens for tiden; måske som følge af et stigende antal interviewundersøgelser.

En bortfaldsanalyse (på køn, alder og landsdel) viser, at der ikke er markante forskelle på den del af bruttostikprøven, som det er lykkedes at få et interview med i forhold til den del, som har nægtet at deltage eller ikke har været at træffe. En sammenligning af stikprøven på dimensionerne: politisk observans, husstandsindkomst og uddannelse viser, at stikprøven udviser en næsten perfekt afspejling af befolkningssammensætningen. (se en redegørelse for forløb og bortfald i bilag 5)

Undersøgelsens konklusioner er således repræsentative for befolkningen. Det forhold, at antallet af svarpersoner ikke er mere end 437, betyder, at der ikke har kunnet drages konklusioner på basis af små grupperinger i materialet eller på basis af resultater med stor spredning i besvarelserne. Men for de større grupperinger og tydelige svarfordelinger er der tale om resultater med en høj repræsentativitet.

Spørgeskemaer

Baggrundsskemaet: det første skema omhandler oplysninger om demografiske forhold samt indkomst, uddannelse, erhverv, politiske præferencer. En række spørgsmål, søger at belyse svarpersonernes adfærd og holdninger blandt andet til forskellige fødevareteknologier. Endelig spørges der til, hvilke hensyn de lægger vægt på, når de køber ind samt hvorvidt de mener at udviklingen på en række fødevareområder fremover skal styres af yderligere offentlig regulering eller af forbrugernes efterspørgsel.

Indgrebsskemaet: det andet skema er det egentlige "Choice Questionnaire"- skema. For at undersøge holdningerne til forskellige fødevarepolitiske indgreb, blev der opstillet et overordnet mål for fødevarepolitikken: sunde og miljørigtige fødevarer, og præsenteret 8 fødevarepolitiske indgreb, som forbrugerne skulle tilkendegive deres holdninger til.

Forbrugerne skulle for hvert indgreb vurdere en række sandsynlige konsekvenser af indgrebet ved at svare på, om de opfattede konsekvensen som en fordel eller en ulempe, og dernæst på et skala fra 1-5 angive hvor stor en fordel eller ulempe, der, efter svarpersonens mening, var tale om.

Herefter blev forbrugerne spurgt om deres holdning til hvert enkelt indgreb ved at tilkendegive om de var positivt, neutralt eller negativt indstillet til, at gennemføre det pågældende indgreb.

Svarpersonerne skulle til sidst i besvarelserne vurdere de 8 indgreb. Dette foregik på 3 forskellige måder. Disse tre målinger gav næsten identiske resultater med hensyn til, hvilke indgreb forbrugerne mener, at det er vigtigst at gennemføre.

Om metodens muligheder og begrænsninger

Prioritering af indgreb

Hvad er sammenhængen mellem forbrugernes vurdering af indgrebenes konsekvenser og deres overordnede prioritering af de 8 indgreb?

I undersøgelsen har vi tilstræbt, at forbrugerne har besvaret disse to spørgsmål uafhængigt af hinanden. De blev bedt om at vurdere konsekvenserne positivt eller negativt uden at lade deres vurdering farve af, om de kunne lide pågældende indgreb eller ej.

Til slut skulle de foretage tre forskellige vurderinger af indgrebene (se spm. 18, 19 og 20 i spørgeskema 2). Disse tre vurderinger giver næsten identisk resultat med hensyn til indgrevenes rækkefølge efter popularitet uafhængigt af, hvordan den måles.

	Spm.20	Spm.18	Spm.19
	Målt efter holdning	Målt efter rangordning	Målt efter prioritering
Fuldstændig vareinformation	1	1	1
Mærke, så forbrugerne kan vælge 'sikker mad'	2	2	2
Mærke, så forbrugerne kan vælge høj kvalitet	3	3	5
Kostvejledning om sundere spisevaner	4	5	6
Forbud mod brug af farvestoffer	5	4	3
Staten skal sørge for 'sikker mad'	6	6	4
Økologiske indkøb i det offentlige	7	7	8
Miljøafgifter, grønne priser	8	8	7

Oplysningerne i tabellen stammer fra t.s. 260, 279 og 289.

På den baggrund kan det konstateres at spørgsmål 20 giver et pålideligt mål for forbrugernes prioritering mellem de 8 indgreb.

Vi har set på, om der er en forskel mellem indgrebenes prioriteringsrækkefølge, når forbrugerne laver en overordnet prioritering af alle indgreb (som ovenfor) og når man bruger fordelingen af fordels- og ulempepoint som grundlag for prioritering af indgrebene. Hvis tildelingen af fordels- og ulempepoint bliver lagt til grund for indgrebenes prioriteringsrækkefølge, ser den ud som følger:

Nr. Indgreb

- 1 Fuldstændig vareinformation
2. Kostvejledning om sundere spisevaner
3. Mærke, så forbrugerne kan vælge 'sikker mad'
4. Staten skal sørge for 'sikker mad'
5. Mærke, så forbrugerne kan vælge høj kvalitet
6. Økologiske indkøb i det offentlige
7. Miljøafgifter, grønne priser
8. Forbud mod brug af farvestoffer

*) Se t.s. 251.

Det ses, at hovedtendensen i indgrebsprioriteringen holder, men der sker nogle rækkefølgeskift på de mellemste og nederste pladser.

Det betyder, at det er vigtigt for resultaterne af denne metode, at give de adspurgte mulighed for at prioritere og vurdere indgrebene som sådan, uden at være bundet af hvordan de har vurderet konsekvenserne.

Hvis konsekvensvurderingerne var blevet lagt til grund for prioriteringen af indgreb, ville forbud mod farvestoffer ligge på sidstepladsen, fordi konsekvenserne har fået færrest fordelspoint og flest ulempepoint af de 8 indgreb. Men 2/3 af forbrugerne har peget på indgrebet, og det ligger nu på en femteplads. Kostvejledning har fået mange fordelspoint og få ulempepoint og er prioriteret som nummer 2, målt på fordels- ulempepoint; målt på indgrebsprioriteringen blev den nummer 4.

Med den uafhængige vurdering af indgrebene har forbrugerne fået mulighed for at sige: det kan godt være der er nogle problemer med det forslag, men vi vil have det alligevel. Eller: det er ingen problemer med dette forslag, men det er ikke vigtigt nok til at jeg vil topprioritere det.

Samtidig giver de holdninger, som kommer til udtryk i forbrugernes vurdering af konsekvenserne, et meget værdifuldt grundlag for at forstå baggrunden for, at forbrugerne har vurderet de 8 indgreb, som de har. Om en konsekvens vurderes som en fordel eller en ulempe er ikke givet på forhånd, men afhænger af personlige erfaringer og præferencer.

Vurderingen af konsekvenser

Vurderingen af om en konsekvens er en fordel eller en ulempe er forskellig for forskellige mennesker, fordi folk har forskellige værdier og præferencer. Det viser sig også i denne undersøgelse. Det er metodens vigtigste styrke, at den kan sige noget om de vurderinger, der har været med til at styre de adspurgtes valg og prioriteringer. Det kan flertallet af holdningsundersøgelser ikke.

Der er steder i materialet, hvor der er uenighed blandt forbrugerne om, hvorvidt en konsekvens er en fordel eller en ulempe. Når der er tale om tilstrækkelig store grupper, der har en diametralt forskellig opfattelse, er der grund til at medtage i tolkningen, at disse grupper tilsyneladende ser på konsekvensen ud fra helt forskellige perspektiver og værdigrundlag. Eksempelvis ud fra ønsket om, at undgå prisstigninger, fordi prisstigninger under alle omstændigheder er dårlige for forbrugerens økonomi og derfor en ulempe. Omvendt kan ønsket om, at fødevarerproduktionen bliver mere miljøvenlig bevirke, at prisstigninger opfattes som en nødvendighed - eller ligefrem en fordel.

For nogle spiller hensynet til producenternes økonomi og danske fødevarers konkurrenceevne så stor en rolle, at de betragter de miljø- eller helbredsmæssige omkostninger som en mindre ulempe. For nogle spiller bekymringen for forbrugernes helbred eller miljøet så stor en rolle, at de betragter det som en mindre ulempe, at producenterne taber penge eller konkurrenceevnen falder.

Samtidig er dette overordnet set metodens achilleshæl. Fordi resultaterne bliver meget afhængige af:

- hvilke indgreb forbrugerne får at vælge imellem
- hvilke konsekvenser, som forbrugerne bliver bedt om at vurdere

Konstruktion af spørgeskema

Konstruktionen af spørgeskemaet til forbrugernes vurdering af indgreb og konsekvenser er den vanskeligste fase i denne metode. Der er brug for ekspertviden til hjælp, både med udvælgelse og formulering af indgreb og med at vælge og formulere konsekvenser. Der er megen information i de enkelte spørgsmål, og denne skal være så korrekt som mulig.

Fødevarerområdet er et kompliceret område. Fødevarerpolitik kan indeholde mange typer af virkemidler eller instrumenter (forbud, tilskud, bøder, økonomiske incitamenter m.v.). Disse anvendes for at opnå eller modvirke flere forskellige delmål eller hensyn. Hensyn til helbred, til fødevarer sikkerhed, til producenternes økonomi og konkurrenceevne, til miljø, til forbrugerpriser med videre.

Det er umuligt at præsentere de interviewede for samtlige de indgrebsmuligheder, som kan overvejes på fødevarerområdet. Ligesom det er umuligt - når man har udvalgt et indgreb, som skal med i skemaet - at bringe en liste over samtlige konsekvenser, som indgrebet kan tænkes at medføre.

Det er derfor vigtigt, at udvalget af indgreb og af konsekvenser foretages med henblik på:

- at det belyser undersøgelsens overordnede problemstilling
- at det er rimeligt afbalanceret med hensyn til udvælgelse af både indgreb og konsekvenser
- at information om indgreb og konsekvenser så vidt muligt er korrekt
- at det er interessant og muligt for de adspurgte at udtrykke en holdning

- at det er vigtigt for politikere og producenter/detailhandlere at kende forbrugernes indstilling

Skemaet, som det ser ud, kan selvfølgelig kritiseres på nogle punkter. Nogle vil sikkert mene, at det ikke alle steder lever op til de anførte kriterier. For Teknologirådet har det været vigtigt at sammensætte et skema, hvor svarene kunne belyse forskellige temaer, som drøftes i dagens fødevarerpolitiske debat, for eksempel forbrugernes informationsgrundlag, kvalitet, fødevarer sikkerhed, sundhed og miljø.

Et andet problem vedrørende formuleringen af konsekvenser skal nævnes her. Det drejer sig om begreber som risiko, sikkerhed og kvalitet m.m. Sådanne begreber er i undersøgelsen brugt uden nærmere præcisering. Det vil sige, at når undersøgelsen viser, at forbrugerne ønsker højere kvalitet, er dette udtryk for forbrugernes egen opfattelse af, hvad kvalitet er. Tilsvarende når forbrugerne ønsker bedre fødevarer sikkerhed; undersøgelsen kan ikke belyse, om det, som de ønsker, er absolut salmonellafrihed, hvilket efter eksperter opfattelse er en umulighed.

I rapporten har vi valgt at se sådanne tilkendegivelser som signaler om, at forbrugerne er utilfredse med det eksisterende kvalitetsniveau og det eksisterende niveau for fødevarer sikkerhed. Der skal andre, mere kvalitativt orienterede, undersøgelser til, hvis disse ønsker skal konkretiseres nærmere.

Det skal bemærkes, at det også kan ses som en force ved undersøgelsen, at den ikke forsøger at presse bestemte opfattelser af risiko og kvalitet ned over svarpersonerne, blandt andet fordi der jo heller ikke blandt eksperter er enighed om, hvad man skal forstå ved disse størrelser.

På baggrund af undersøgelsens resultater må det alt i alt vurderes, at det udvalg af indgreb og konsekvenser, som forbrugerne blev præsenteret for, lever rimeligt op til de anførte kriterier. Samlet set "skejer undersøgelsens resultater ikke meget ud", hverken til den ene eller den anden side, hvis man sammenligner holdningstilkendegivelserne med undersøgelser af tilsvarende emner.

Hvis man er meget miljøinteresseret, kan man blive skuffet over, at de to miljøindgreb fik lavest prioritering af de 8 indgreb. Men opmuntret over, at så forholdsvis radikale indgreb kan samle 40-50% tilslutning, og at resultaterne viser, at forbrugerne ønsker, at der tages miljøhensyn i fødevarer politikken.

Hvis man mener, at gode vilkår for erhvervslivet er det vigtigste hensyn i fødevarer politikken, kan man blive skuffet over, at forbrugernes fødevarer politik i følge undersøgelsen, stiller krav om skærpede bestemmelser, som kan give problemer for nogle virksomheder og producenter. Men også opmuntret over, at så mange forbrugere er villige til at tage hensyn til producenternes omkostninger og danske fødevarer konkurrenceevne.

Balancen vil altid kunne diskuteres. De kommentarer vi har fået hidtil peger på, at man vil være tilbøjelig til at kritisere formulering af indgreb og konsekvenser, hvis vurderingsresultatet går imod det resultat, som man kunne ønske sig.

Der har ligeledes været kritik af, at præsentationen af indgreb og konsekvenser i enkelte tilfælde rummer vildledende eller mangelfuld oplysning. Hvis svarpersonernes vurdering er præget af et mangelfuldt informationsgrundlag, er det svært at tolke, om vurderingen er udtryk for manglende indsigt eller tilfredshed/utilfredshed med pågældende konsekvens.

Denne kritik kan man imødekomme, hvis man kan finde en overordnet problemstilling eller målsætning for sin undersøgelse, som er så snævert afgrænset, at man er i stand til at præsentere:

- samtlige handle- eller indgrebsmuligheder, som fører til målet
- samtlige konsekvenser, som indgrebet vil medføre
- samtlige eksperter synspunkter på, hvad sandheden er om disse konsekvenser.

Sådanne mere snævre og entydige problemstillinger findes og vil fremover kunne afgrænses og anvendes, f.eks.

til mere specifikke undersøgelser, også indenfor fødevarerområdet.

"Choice Questionnaire" som virtuel dialog mellem eksperter og lægfolk?

I nærværende undersøgelse var problemstillingen langt fra afgrænset. "Borgernes Madpolitik" er eller kunne være et bredere begreb, end undersøgelsen viser. Forbrugerne i undersøgelsen har været henvist til at vælge mellem de svaralternativer, som er præsenteret i de to spørgeskemaer, og at svare på lukkede spørgsmål.

Måske ville spørgsmålene og dermed indgreb og konsekvenser i "Borgernes Madpolitik" have set helt anderledes ud, hvis forberedelsen var foregået i tæt dialog med forbrugerne selv: som fokusgruppesamtaler, scenariværksteder eller lignende mere kvalitative forløb. Som det er nu, er svaralternativerne præget af, hvad eksperterne (her: eksperter, politikere, journalister og vi i Teknologirådet) tror, at det er vigtigt for forbrugerne at forholde sig til.

Set i bakspejlet tror vi på, at vi har ramt nogle spørgsmål, som optager mange forbrugere og præsenteret dem for information, som er vigtig når man tager stilling i debatten om fødevarerpolitik. Og at vi dermed har opnået i hvert fald noget af det, som er et vigtigt mål i teknologivurdering: dialog mellem eksperter og lægfolk.

"Choice Questionnaire"- metoden udmærker sig ved, at informationen fra eksperterne indgår i et spørgeskema. Herved bliver det praktisk muligt at stille spørgsmål til mange personer.

Den dagsorden, som sættes "til debat" i spørgeskemaet, styrer naturligvis hvilke holdninger og værdier, som kan komme til udtryk i debatten. Denne dagsorden er i dette tilfælde sat af de temaer, som er aktuelle i den offentlige debat om fødevarer. Metoden giver hermed mulighed for at få indlæg i denne debat, som kommer fra et stort antal almindelige forbrugere.

Metoden har så mange fordele, at vi mener, at den vil kunne bruges med udbytte i mange situationer. Den kan dog ikke erstatte en virkelig dialog, som er kendetegnet ved, at eksperter og lægfolk i princippet har mulighed for at kommunikere mere ligeværdigt, alene i kraft af at de befinder sig på samme sted på samme tidspunkt.

Generelt viser resultaterne, at "Choice Questionnaire"- metoden er velegnet til at undersøge holdninger til problemstillinger, hvor man ønsker at præsentere interviewpersonerne for mere kompliceret information og at få besvarelser som uddyber og nuancerer er baggrunden for svarpersonernes holdningstilkendegivelser.

Metoden bidrager til at synliggøre nogle af de interesser og hensyn, som ligger bag en given holdning. Svarpersonerne har fået mulighed for at tage stilling til et mere komplekst sæt af overvejelser og har ikke været tvunget til at give helt entydige ja - nej svar.

Kapitel 5

Elementer til borgernes madpolitik

Hvis politikerne vil følge op på denne undersøgelses resultater og realisere forbrugernes ønsker og krav, kan det anbefales, at lade følgende overskrifter være retningslinier for det fødevarerpolitiske arbejde:

- **Mere dialog med forbrugerne**
- **Øget forskning**
- **Øget vægt på forebyggelse**
- **Mere effektiv formidling**
- **Mere uddannelse til personer, der arbejder med fødevarer**
- **Målrettet anvendelse af viden**

• Ny lovgivning, opfølgning på eksisterende

I det følgende gennemgås disse punkter med enkelte eksempler fra forslagene til handlingsmuligheder. En mere udførlig omtale findes i kapitel 2.

Mere dialog med forbrugerne: sikkerhed, sundhed og miljø i forbindelse med fødevarer er i stigende omfang blevet politiske anliggender: spørgsmål som forhandles mellem politikere, eksperter og interessenter med henblik på regulering. Forbrugerne bør i højere grad være med til at diskutere vurdering af risici og anvendelse af sådanne vurderinger i forbindelse med politiske beslutninger om krav til maden. Forbrugerne bør inddrages i udformning af mærkningsregler for høj kvalitet og for "sikker mad". Forbrugerne bør endvidere inddrages i en bred debat om miljøafgifters mål og effekt.

Forskning, bl.a. for at få mere viden om forbrugernes behov og adfærd: der er brug for mere viden om forbrugernes behov, f.eks. om behovet for mere information og om baggrunden herfor. Der er endvidere brug for vurderinger, baseret på et livscyklusperspektiv, som bidrag til at klarlægge fødevarersektorens miljømæssige betydning. Samt for intensiveret forskning i årsagerne til sundhedsskadelige bakterier i maden.

Forebyggelse: der bør gøres en kombineret fødevarer- og sundhedspolitisk indsats for at styrke den forebyggelse, som har med ernæring og kostvaner at gøre. Læger skal f.eks. kunne tilbyde gratis kostvejledning til patienter, som har brug for det.

Formidling: der er brug for at vareinformation gøres mere gennemskuelig og lettere tilgængelig for forbrugerne. Kostvejledning og ernæringsråd bør i højere grad formidles målrettet til udvalgte målgrupper.

Uddannelse: der bør uddannes flere diætister til at imødekomme behovet for kostvejledning til patienter. Der er også brug for et uddannelsesmæssigt løft til ansatte i kontrol- og overvågningssystemet.

Målrettet anvendelse af viden: der er brug for at sætte ind for at sikre at ny (og gammel) viden faktisk bliver anvendt. Eksempelvis er der brug for at viden, om årsager til sygdomsfremkaldende bakterier i mad, anvendes til løbende, tidssvarende uddannelse af alle, der arbejder med fødevarer. Der er brug for overførsel og udveksling af viden og erfaring om offentlig økologisk forplejning med henblik på at sikre at kvalitet og budgetter kan holdes.

Ny lovgivning: der er brug for at skærpe reglerne om varedeklARATIONER og varemærkning. Et flertal af forbrugerne ønsker forbud mod farvestoffer i alle fødevarer. Der er endvidere brug for en mere grundig opfølgning på de nugældende regler om kontrol og overvågning af fødevarerens sikkerhed, for både danske og importerede fødevarer.

I regeringens Fødevareredegørelse fra januar 1998 findes flere hensigtserklæringer, som, hvis de føres ud i livet, synes at imødekomme mange af ovennævnte forslag til borgernes madpolitik.

Af Ida-Elisabeth Andersen og Trine Iversen.

Bilag.

Bilag 1

Undersøgelse om borgernes madpolitik

Du inviteres hermed til at medvirke i Teknologirådets undersøgelse om borgernes ønsker til fremtidens fødevarerpolitik. teknologirådet er en uafhængig institution, nedsat af folketinget.

Fødevarerområdet styres både ved hjælp af lovgivning og gennem forbrugernes efterspørgsel. Projektet om "Borgernes madpolitik" skal belyse forbrugernes ønsker til fødevarerne, samt til hvordan ansvaret for, at vi for

sunde og miljøvenligt producerede fødevarer skal fordeles mellem forbrugere, erhverv og politikere.

Undersøgelses resultaterne bliver præsenteret for politikerne og offentligheden på et pressemøde i marts. Det sker netop samtidig med, at politikerne eter planen er i fuld gang med at diskutere Fødevareministerens forslag til ny fødevarepolitik.

Teknologirådet har bedt analyseinstituttet ACNielsen AIM A/S om at gennemføre undersøgelse og interviewe 500 tilfældigt udvalgte borgere.

Som en af de udvalget borgere får du derfor mellem 7. og 18. januar besøg af en interviewer fra ACNielsen AIM A/S, som vil bede dig medvirke i et spørgeskemainterview om dine holdninger til fødevarepolitik. Det personlige interview varer et kvarters tid. Herefter bliver du præsenteret for et spørgeskema, som vi vil bede dig om at besvare, efter at intervieweren er gået.

Vi regner med at det tager en times tid at besvare dette skema. Du for også udleveret en frankeret svarkuvert, som skal bruges til at indsende skemaet til ACNielsen AIM A/S. Du bedes indsende skemaet inden 1 uge. Alle, som indsender det besvarede skema, vil modtage en lille gave som besvær.

Alle deltagere i denne undersøgelse er naturligvis garanteret fuld anonymitet. Det er frivilligt at deltage. samtidigt håber vi selvfølgelig, at så mange som muligt ønsker at tilkendegive deres holdninger og deltage i undersøgelsen, som kan få stor betydning for den kommende lovgivning på fødevarerområdet.

Med venlig hilsen

Ida-E. Andersen

Projektleder, Teknologirådet

Bilag 2 - Baggrundsskema - spørgeskema 1

Sp.1. De første spørgsmål handler om indkøb af fødevarer.

Vil De sige, at De ?

INTV: Læs op

	<u>Kort 2</u>
1. Foretager eller deltager i alle, eller stort set alle husstandens indkøb	.. 14 1
1. Foretager eller deltager i størstedelen af husstandens indkøb	.. 2
1. Foretager eller deltager i ca. halvdelen af husstandens indkøb	.. 3
1. Foretager eller deltager i en mindre del af husstandens indkøb	.. 4
1. Stort set ikke deltager i indkøb af fødevarer	.. 5
1. Ved ikke	.. 6

Sp. 2. Hvilken af disse beskrivelser passer bedst på husstandens indkøb af fødevarer?

INTV: Vis kort 1

1. Der købes ind fra dag til dag	.. 15 1
1. Der foretages et lidt større indkøb en gang om ugen; men der er daglig eller næsten daglig behov for småindkøb	.. 2
1. Der foretages et stort indkøb en gang om ugen - indkøb derudover sker kun, hvis vi har glemt at købe noget	.. 3

1. Forskelligt/ved ikke

Sp. 3. Jeg vil nu læse nogle meninger og synspunkter op for Dem. Det drejer sig om nogle udtalelser, som forskellige mennesker er fremkommet med, og som man naturligvis kan være mere eller mindre enig i. Jeg vil gerne høre, hvor enig eller uenig De er. De kan benytte et af disse svar.

INTV: Vis kort 2

	Helt enig	Ret enig	Hver-ken/ eller	Ret uenig	Helt uenig	Ved ikke	
	1	2	3	4	5	6	
1. Jeg vil nødig undvære brun sovs og kartofler i mit aftensmåltid	16
2. Jeg er ofte ude for, at butikken har udsolgt af de økologiske fødevarer, som jeg gerne ville have købt	16
3. Jeg vil gerne acceptere gensplej-sede fødevarer, hvis det begrænser brugen af sprøjtemidler	16
4. Det bør forbydes at give medicin, f.eks. vækstfremmere, til dyr, der ikke er syge	16
5. Jeg køber flere økologiske føde-varer til børnene end til resten af familien	16
6. Jeg køber hovedparten af mine fødevarer i en discountforretning for at få dem billigst muligt	16
7. Jeg synes, at der er for mange unødvendige tilsætningsstoffer i det meste af den mad, man kan købe nu til dags	16
8. Det er farligt for miljøet at anvende gensplejsede produkter, da man ikke kender de langsigtede konsekvenser	16
9. Jeg følger med i ernæringsrådene, og prøver at rette mig nogenlunde efter dem	16
10. Det bør forbydes at sælge æg fra burhøns i Danmark	16
11. Jeg vil gerne acceptere gensplejs-ning i nogle fødevarer, hvis det betyder, at de bliver billigere	16

Sp. 3. - fortsat

	Helt enig	Ret enig	Hver-ken/ eller	Ret uenig	Helt uenig	Ved ikke	
	1	2	3	4	5	6	
12. Jeg har fuld tiltro til, at fødevarer med mærket 'Statskontrolleret økologisk' også er økologiske	27
13. Jeg lægger stor vægt på at købe mad af god kvalitet - også selv om det koster lidt mere	27
14. Jeg læser stort set aldrig varedeklarationer	27
15. Det bør forbydes at producere og sælge gensplejsede fødevarer i Danmark	27
16. Jeg foretrækker mad uden farve-stoffer, også selv om det betyder, at maden ser lidt kedelig ud	27
17. Jeg mener, at flere landmænd bør lægge om til økologisk drift - også selv om det betyder, at forbrugerne skal betale mere for fødevarerne	27

Sp. 4. Hvor ofte spiser De aftensmad, som slet ikke indeholder kød - altså rene grøntsagsretter, mælkeretter og fiskeretter?

1. Hver dag eller næsten hver dag	..	33	1
2. 3-5 gange om ugen	..		2
3. 1-2 gange om ugen	..		3
4. 2-3 gange om måneden	..		4
5. Ca. 1 gang om måneden	..		5
6. Sjældnere	..		6
7. Aldrig	..		7
8. Ved ikke	..		8

Sp. 5. Når nogen forbrugere køber fødevarer, tænker de ikke kun på selve varen; men også på *etiske eller moralske* forhold i forbindelse med det land, som varen kommer fra, i forbindelse med hvordan varen er produceret, eller i forbindelse med den virksomhed, som har produceret varen.

Har De indenfor det seneste års tid undladt at købe et produkt, fordi De ikke kunne lide oprindelseslandet, producenten, eller den måde, på hvilken varen var produceret?

1. Ja	..	Gå til sp.6	34	1
2. Nej	..	Gå til sp.7		2
3. Ved ikke	..	Gå til sp.7		3

Sp. 6. Hvad var det for forhold, der fik Dem til at lade være med at købe det pågældende produkt ?

1. Menneskerettigheder/usympatisk styre/usympatisk politik	..	35
2. Landets miljøpolitik	..	36
3. Virksomhedens/producentens miljøpolitik	..	37
4. Børnearbejde	..	38
5. Arbejdsmiljø/personalepolitik	..	39
6. Dyrevelfærd	..	40
7. Andet	..	41
8. Ved ikke	..	42

Sp. 7. I de fleste tilfælde er det sådan, at fødevarer, hvor der stilles ekstra krav i forhold til de gængse fremstillingsmetoder, koster mere at fremstille.

Jeg vil nu beskrive nogle fødevarer, hvor der er stillet ekstra krav, og jeg vil så høre om, og i givet fald hvor meget mere, De er villig til at betale herfor.

Vi tager udgangspunkt i en kurv med almindelige fødevarer, der i dag koster 100 kr. Disse skal De så tænke Dem udskiftet med de varer, som jeg beskriver. Spørgsmålet er så, hvad De vil betale derfor. Hvis De slet ikke er villig til at betale mere for de varer, som jeg beskriver, skal De altså svare 100 kr. Hvis De er villig til at betale en merpris, skal De nævne et beløb højere end 100 kr.

	<u>Beløb</u>
1. Kød, mælk, æg osv. hvor der er taget særlig hensyn til dyrenes velfærd	43-46
2. Fødevarer, der er produceret uden brug af sprøjtemidler, medicin, vækstfremmere og andre kemikalier	47-50
3. Fødevarer, der er fremstillet så miljøvenligt som muligt	51-54
4. Fødevarer af en mærkbar højere kvalitet	55-58

Sp. 8. Her ser De en liste med forskellige forhold, som man kan tage hensyn til, når man køber fødevarer til den daglige husholdning.

Hvor meget går De op i de forskellige ting, når De køber ind?

INTV: Vis kort 3

	Er slet ikke vigtigt	Tager jeg lidt hensyn til	Tager jeg noget hensyn til	Tager jeg meget hensyn til	Er helt af-gør-ende	Ved ikke	
	1	2	3	4	5	6	
1. Den ernæringsmæssige sundhed, f.eks. fedtprocent eller fiberindhold	59

2. Et produkt, som man kan indtage uden risiko, f.eks. uden 'E-numre' eller 'Garanteret salmonellafri'	60
3. En lav pris/et godt tilbud	61
4. Råvarekvaliteten	62
5. Om produktet er økologisk eller ej	63
6. Om der er taget særlige hensyn til miljøet ved produktets fremstilling	64
7. Om der er taget særlige hensyn til dyrevelfærd ved produktets fremstilling	65
8. Om produktet har en god og oplysende varedeklaration	66

Sp. 9. Fødevarerområdet styres både ved hjælp af lovgivning og gennem forbrugernes efterspørgsel. På nogle områder kan man mene, at der er behov for, at staten går ind og styrer udviklingen ved hjælp af lovgivning, og på andre områder kan man mene, at forbrugernes indkøb skal være det, som styrer udviklingen.

Går De ind for, at udviklingen fremover skal sikres med yderligere lovgivning, eller at udviklingen skal følge forbrugernes efterspørgsel, når det gælder?

INTV: Læs et udsagn op ad gangen

	Lov-givning	Forbru-gernes efter-spørgsel	Ved ikke (Læses ikke op)	
	1	2	3	
1. Fødevarerproduktionens miljøpåvirkninger	67
2. Hensynet til dyrenes velfærd	68
3. Fødevarer uden farve, konserveringsmidler og andre tilsætningsstoffer	69
4. Fødevarer, der er ernæringsrigtige	70
5. En præcis og fuldstændig mærkning af fødevarer	71

Til sidst har vi brug for nogle oplysninger til bearbejdning af data.

K.1. Notér køn

		<u>Kort 3</u>	
1.	Mand	..	14
2.	Kvinde	..	1

K.2. I hvilket år er De født ?

INTV: Noter fødselsår, dvs. 1958 = 58

Noter: 15-16

K.3. Hvor mange personer bor der i alt i Deres husstand, inkl. Dem selv ?

1.	1 person	..	17	1
2.	2 personer	..		2
3.	3 personer	..		3
4.	4 personer	..		4
5.	5 personer	..		5
6.	6 personer	..		6

K.4. Er der hjemmeboende børn eller unge i Deres husstand? Hvis 'Ja': Hvad er deres alder?

1.	Ingen hjemmeboende børn/unge	..	18
2.	0-2 år	..	19
3.	3-6 år	..	20
4.	7-12 år	..	21
5.	13-19 år	..	22
6.	20 år eller derover	..	23

K.5. Hvad er Deres egen højeste uddannelse?

1.	Skole 7 år eller kortere	..	24-25	1
2.	Skole 8/9 år - Mellemskole	..		2
3.	Realeksamen/10. klasse	..		3
4.	Studentereksamen/HF-eksamen	..		4
5.	Grundlæggende erhvervsuddannelse	..		5
6.	Afsluttet erhvervsuddannelse	..		6
7.	Højere uddannelse af kort varighed	..		7
8.	Højere uddannelse af mellemlang varighed	..		8
9.	Højere uddannelse af lang varighed	..		9
10.	Vil ikke svare	..		10

K.6. Hvad er Deres erhverv ?

INTV: Hvis p.t. arbejdsløs eller på orlov, så spørg om erhverv inden dette

1.	Arbejder, ufaglært (ej specialarbejder)	..	26-27	1
2.	Arbejder, ufaglært (specialarbejder)	..		2

3.	Arbejder, faglært	..	3
4.	Funktionær/tjenestemand, lavere	..	4
5.	Funktionær/tjenestemand, højere	..	5
6.	Selvstændig landbruger	..	6
7.	Selvstændig detailhandler/Håndværksmester	..	7
8.	Selvstændig i øvrigt	..	8
9.	Lærling/Elev/Studerende	..	9
10.	Ude af erhverv (pensionist/førtidspens./efterløn)	..	10
11.	Gift kvinde uden erhverv	..	11
12.	Medhjælpende ægtefælle	..	12

K.7. Er De p.t. arbejdsløs eller på orlov ?

1.	På orlov (forældre-, uddannelses-, sabbat o.l).	.. 28	1
2.	P.t. arbejdsløs	..	2
3.	Nej	..	3

K.8. Hvad er husstandens samlede årsindkomst - brutto - dvs. før skat ?

INTV: Vis kort 4

1.	Under 100.000 kr.	.. 29-30	1
2.	100.000 - 149.999 kr.	..	2
3.	150.000 - 199.999 kr.	..	3
4.	200.000 - 249.999 kr.	..	4
5.	250.000 - 299.999 kr.	..	5
6.	300.000 - 399.999 kr.	..	6
7.	400.000 - 499.999 kr.	..	7
8.	500.000 - 599.999 kr.	..	8
9.	600.000 kr. eller derover	..	9
10.	Vil ikke svare/ved ikke	..	10

K. 9. Urbanisering

1.	Hovedstadsområdet	.. 31	1
2.	Provinsbyer >50.000 indbyggere	..	2
3.	Provinsbyer 20.000 - 50.000 indbyggere	..	3
4.	Provinsbyer 10.000 - 19.999 indbyggere	..	4
5.	Provinsbyer <10.000 indbyggere	..	5
6.	Landdistrikter	..	6

K.10. Geografisk region

1.	København/Frederiksberg/Gentofte	.. 32	1
2.	Hovedstadsområdet i øvrigt	..	2
3.	Øerne i øvrigt	..	3
4.	Jylland	..	4

K.11. Hvilket parti ville De stemme på, hvis der var folketingsvalg i morgen ?

1.	Socialdemokratiet (A)	.. 33-34	1
2.	Det Radikale Venstre (B)	..	2
3.	Det Konservative Folkeparti (C)	..	3
4.	Centrum-Demokraterne (D)	..	4
5.	Socialistisk Folkeparti (F)	..	5
6.	Dansk Folkeparti (O)	..	6
7.	Kristeligt Folkeparti (Q)	..	7
8.	Demokratisk Fornyelse (U)	..	8
9.	Venstre (V)	..	9
10.	Fremskridtspartiet (Z)	..	10
11.	Enhedslisten (Ø)	..	11
12.	Andet parti/Andre	..	12
13.	Stemme blankt/stemmer ikke	..	13
14.	Har ikke stemmeret	..	14
15.	Ved ikke	..	15
16.	Nægter	..	16

K.12. Har De bil i husstanden ?

1.	Ja	.. 35	1
2.	Nejntlig ansat	..	2

K. 13. Er De ansat i en privat eller offentlig virksomhed ?

INTV: Ved koncessionerede virksomheder (eneretsbevilling) eller halvoffentlige virksomheder (eks. Post Danmark), marker da ved "offentlig virksomhed".

INTV: Læs op

1.	Privat virksomhed	.. 36	1
2.	Offentlig virksomhed (koncessioneret/halvoffentlig)ntlig ansat	..	2
3.	Selvstændig erhvervsdrivende	..	3
4.	Ikke ansat/ude af erhverv	..	4
5.	Nægter at svare (læses IKKE op)	..	5
6.	Ved ikke (læses ikke op)	..	6

HUSK:

- **Overfør skema.nr. (fra label) til:**
 - 1) Dette skema
 - 2) Selvudfyldelsesskemaet
- **Udlevér selvudfyldelsesskemaet, og**
- **Instruér i udfyldelse heraf.**

Bilag 3 - Indgrebsskema - spørgeskema 2

Tak fordi du vil medvirke i Teknologirådets undersøgelse om borgernes ønsker til fremtidens fødevarepolitik.

Du har netop medvirket i et interview, hvor du har svaret på spørgsmål om dine holdninger til fødevarepolitik, fødevarekvalitet og om dine egne forbrugsvaner på fødevareområdet.

Nu beder vi dig om selv at udfylde vedlagte spørgeskema. Herved får du lejlighed til at fortælle os lidt grundigere om dine holdninger til, hvordan vi i Danmark skal fordele ansvaret for, at vore fødevarer er sunde og sikre, og at de produceres under forsvarlige forhold.

Udfyldelsen af skemaet foregår på den måde, som interviewer har vist dig under instruktionen. Vi garanterer for, at du er sikret anonymitet og dine besvarelser bliver behandlet fortroligt (interviewnummeret øverst på denne side, tjener til kontrol af, at du har indsendt skemaet).

Endnu engang: husk at sende skemaet ind igen i vedlagte frankerede svarkuvert - senest den

25. januar 1998

Alle som indsender det udfyldte spørgeskema vil modtage et gavekort til FDB på 50 kr.

Med projektet om "Borgernes madpolitik" ønsker Teknologirådet at indhente viden om befolkningens holdninger til aktuelle problemstillinger i den fødevarepolitiske debat. Vi har bedt analyseinstituttet ACNielsen AIM A/S om at gennemføre undersøgelsen for os og interviewe 500 tilfældigt udvalgte borgere.

I foråret 1998 fremsætter Fødevareminister Henrik Dam Kristensen en ny fødevarerlov - "Grundlov for fødevarer" kaldes den. Loven vil blive behandlet i Folketinget og indgå i den offentlige debat i de kommende måneder.

Resultaterne af Teknologirådets undersøgelse skal bruges i denne sammenhæng og vil blive præsenteret for regeringen og Folketinget samt andre interesserede på et pressemøde i marts 1998. Der er allerede nu stor interesse for undersøgelsens resultater fra politikere og presse.

Vi håber derfor, at så mange som muligt af dem, som vi har henvendt os til, ønsker at tilkendegive deres holdninger og medvirke i undersøgelsen, som kan få stor betydning for den kommende lovgivning.

Hvis du har problemer med at udfylde skemaet, kan du få hjælp hos ACNielsen AIM på telefonnummer 80 30 19 45.

På forhånd tak

Ida-Elisabeth Andersen
projektleder, Teknologirådet

Indledning om fødevarepolitik og om denne undersøgelse:

Mad er en nødvendighed i alle menneskers hverdag. Fødevareproduktion spiller en vigtig rolle for udviklingen i det danske samfund

Fødevareproduktion har altid været vigtigt i Danmark. I mere end hundrede år har landbrug og fødevareindustri været af afgørende betydning for det danske samfunds økonomiske og sociale udvikling. Og danskerne har været i stand til at producere langt flere fødevarer end vi selv kan forbruge, således går omkring 70% af landbrugsproduktionen til eksport.

Fødevareproduktion beskæftiger mange mennesker, enten direkte i industri og landbrug eller i tilknyttede erhverv.

Fra midten af sidste århundrede har den teknologiske udvikling i landbrug og fødevarefremstilling medvirket til at sikre høj kvalitet og god hygiejne, som er meget væsentlig, netop når det gælder fødevareproduktion. Den teknologiske udvikling har medvirket til at stadig færre mennesker, beskæftiget i landbrug og industri, har kunnet frembringe stadig større mængder af fødevarer.

Vi importerer også fødevarer og kan hver dag året rundt få mad og frugt, som vi ikke kendte for bare 30-40 år siden. Fødevareindustrien har overtaget meget af det arbejde som tidligere foregik i den enkelte husholdning. Vi kan købe mad som er rensat og grydeklar, og færdigretter som blot skal varmes. Altsammen noget som er af stor betydning for mange mennesker i en travl hverdag.

.....men fødevareproduktionen giver også problemer for miljø og sundhed

De senere år har der været mange problemer, som har givet anledning til bekymring hos både politikere, producenter og forbrugere:

- * forurening af grundvand og vandløb med sprøjtemidler og gødning
- * stærkt stigende forekomst af madforgiftninger, som skyldes salmonella og andre bakterier i maden
- * øget energiforbrug til produktion og transport, hvilket forurener miljøet
- * arbejdsmiljøproblemer i industri og landbrug

- * dårligere dyrevelfærd
- * flere tilfælde af overfølsomhed og allergi
- * brug af vækstfremmere, som bekymrer mange
- * brug af genteknologi til fødevarer, som ligeledes bekymrer mange

Disse og andre problemer får for tiden stor omtale i medierne, fordi de optager mange mennesker. Også detailhandlen mærker forbrugernes bekymring, blandt andet ved at salget af økologiske produkter, især mælk og æg, er stærkt stigende. Og ved at mange forbrugere ønsker bedre information om fødevarerne, så de ved, hvad varerne indeholder og hvordan de er produceret.

Danske forbrugere er optaget af deres egen og deres børns sundhed. Læger og ernæringseksperter advarer os om, at forkerte kostvaner er det vigtigste problem vi har på fødevarerområdet. Vi bliver syge af at spise en forkert sammensat kost. Vi spiser for meget fedt fra kød og mejeriprodukter og for lidt frugt og grønt, og det er ifølge ernæringseksperterne den vigtigste årsag til hjerte-kar-sygdomme, kræft og knogleskørhed, som flere og flere danskere lider af.

Der er altså nok at tage fat på, når politikerne i foråret 1998 skal debattere en ny fødevarerlov. Store og svære problemer skal løses. Men af hvem? Hvordan - og med hvilke midler?

Det vil vi gerne have dig til at give nogle bud på ved at svare på spørgsmålene i dette spørgeskema. Formålet er at indhente viden om, hvordan forbrugerne ønsker ansvaret for styringen af fødevarerområdet fordelt mellem producenter og detailhandlere - politikerne - og forbrugerne selv.

Spørgeskemaet er bygget op på den måde, at vi går ud fra, at der er en fælles målsætning for fødevarerpolitikken. En målsætning, som de fleste forbrugere, producenter og politikere kan blive enige om. Denne målsætning er, at fødevarerpolitikken skal medvirke til at sikre produktion og forbrug af:

sunde og miljørigtige fødevarer

Problemet er så **HVORDAN?**

- * Hvad kan der gøres?
- * Hvem bør gøre det?
- * Hvilke konsekvenser vil det have?
- * Hvilke konsekvenser vil vi acceptere for at nå det overordnede mål?

Ved at svare på spørgsmålene i skemaet har du chancen for at tilkendegive dine holdninger - som borger og som forbruger - til fødevarerpolitikken.

Spørgeskemaets opbygning

I den første del af undersøgelsen, som du har medvirket i ved at lade dig interviewe, blev du bedt om at fortælle om dine indkøbs- og madvaner, samt om at tilkendegive din holdning, blandt andet til nogle af de nye teknologier på fødevarerområdet.

I dette spørgeskema vil vi bede dig om at vurdere nogle **udvalgte indgreb:**

- * fuldstændig vareinformation

- * forbud mod brug af farvestoffer
- * miljøafgifter, grønne priser
- * kostvejledning om sundere spisevaner
- * mærke så forbrugerne kan vælge høj kvalitet
- * økologiske indkøb i det offentlige
- * mærke så forbrugerne kan vælge "sikker mad"
- * staten skal sørge for "sikker mad"

Et indgreb er i denne sammenhæng et politisk tiltag, en handling som nogen vil foretage for at løse nogle af de problemer, som vi har peget på. Løsninger som kan medvirke til at opnå det fælles mål. Som vi som nævnt har defineret som

sunde og miljørigtige fødevarer

Vi vil altså bede dig om at tage stilling til de **indgreb**, som præsenteres på de følgende sider. Der er ialt 8 indgreb, ét på hver side. Sammen med hvert af indgrebene er anført nogle konsekvenser, som indgrebet vil medføre. **En konsekvens** er i denne sammenhæng en virkning, som eksperter regner med at indgrebet vil få. Det kan være, at indgrebet har som konsekvens, at priserne stiger, at miljøet får det bedre, at forbrugernes sikkerhed bliver bedre, at konkurrenceevnen trues o.s.v.

Disse **konsekvenser** kan betragtes som en fordel eller en ulempe. Om man ser den enkelte konsekvens som en fordel eller en ulempe, afhænger af, hvem man er og hvilke holdninger man har.

Vi vil gerne have din vurdering af både konsekvenserne og indgrebene, sådan som du er blevet instrueret i at gøre det - ved at markere om du synes, konsekvensen er en **fordel** eller en **ulempe** og derefter angive et tal for at markere, hvor stor eller lille en fordel eller ulempe, der er tale om. På de sidste sider i skemaet beder vi dig om at **rangordne indgrebene** i den rækkefølge, som du finder er den rigtige.

På den måde kan vi, når vi analyserer resultaterne, finde ud af, hvilke indgreb som deltagerne i undersøgelsen synes, at det er vigtigst at gennemføre. Samt hvilke konsekvenser, deltagerne synes godt om, og hvilke de ikke kan acceptere.

Hvad kan undersøgelsen bruges til?

Det siger sig selv, at denne undersøgelse ikke kan belyse alt det, som hører med i en omfattende fødevarerpolitik. Der er nogle klare begrænsninger.

En af dem drejer sig om EU og andre internationale organisationer, som fastlægger mange af reglerne på fødevarerområdet. Der er forhold, vi ikke kan bestemme over i Danmark, fordi vi har forpligtet os til at overholde sådanne aftaler. Men det betyder ikke, at det ikke er vigtigt at finde ud af, hvordan danske forbrugere mener, at reglerne skal være i Danmark. Det er jo vigtigt for politikerne at vide, når de går til forhandlingsbordene ude i verden.

En anden begrænsning ligger i, at det ofte siges, at forbrugerne siger ét og gør noget andet. Når de står i supermarkedet, har de glemt alt om miljøet og dyrevelfærd og tager kun hensyn til prisen, når de vælger fødevarer.

Denne undersøgelse kan medvirke til, at vi får et klarere billede af, hvad danske forbrugere ønsker selv at have ansvaret for, og hvor de ønsker, at politikerne griber ind og på hvilke måder, der skal gribes ind. Vi vil gøre, hvad vi kan for at politikere og myndigheder skal tage undersøgelsens resultater alvorligt.

Sådan udfylder du skemaet:

Der er mange forslag til, hvordan de fødevarepolitiske mål kan nås. I dette spørgeskema vil vi begrænse os til at se på de følgende indgreb:

- * fuldstændig vareinformation
- * forbud mod brug af farvestoffer
- * miljøafgifter, grønne priser
- * kostvejledning om sundere spisevaner
- * mærke så forbrugerne kan vælge høj kvalitet
- * økologiske indkøb i det offentlige
- * mærke så forbrugerne kan vælge "sikker mad"
- * staten skal sørge for "sikker mad"

Vi præsenterer hver enkel indgrebsmulighed sammen med nogle virkninger eller konsekvenser, som indgrebet kan medføre.

På de næste sider i spørgeskemaet finder du nogle tabeller - en for hver af de foreslåede indgrebsmuligheder. Tabellerne indeholder oplysninger om nogle sandsynlige konsekvenser af de forskellige indgreb. Disse oplysninger har vi indhentet hos eksperter fra forskellige fagområder (økonomer, ingeniører, læger, sociologer, biologer m.v.) og hos personer, som arbejder med fødevarepolitiske spørgsmål i organisationer og virksomheder.

Du bedes vurdere konsekvenserne

Når du har gennemtænkt, hvad konsekvensen betyder, skal du først afkrydse, om du ser den som en **fordel** eller en **ulempe**, eller om den **hverken** er en fordel eller en ulempe, men **ligegyldig**. I enkelte tilfælde kan det forekomme, at du vil se en konsekvens både som en fordel og en ulempe. I så fald er det tilladt at sætte kryds i både fordels- og ulempe-kassen.

Derefter kommer selve **vurderingen** af den enkelte konsekvens. Det foregår på den måde, at du med et tal angiver, hvor stor en fordel eller ulempe du synes, der er tale om. Tallets betydning (1 til 5) finder du i toppen af kolonnen.

Selvom du allerede har en klar holdning til de indgrebsmuligheder, som vi præsenterer, vil vi meget gerne have, at du tager stilling til indgrebenes konsekvenser én for én. Man kan nemlig synes godt om et indgreb og alligevel ikke synes godt om alle konsekvenserne. Og man kan - omvendt - synes, at et indgreb er mindre godt, selvom man opfatter nogle af konsekvenserne som positive. Derfor beder vi dig følge anvisningerne og tage stilling til hver enkelt konsekvens.

På de sidste sider i dette spørgeskema beder vi dig om at vurdere selve indgrebene. Du skal her rangordne alle indgrebene efter, hvor vigtige de er, efter din opfattelse. Du skal også udvælge de tre indgreb, som politikerne efter din opfattelse først og fremmest bør føre ud i livet. I den sidste tabel i skemaet får du endelig mulighed for at sige, hvad du synes om de enkelte indgreb.

Alt i alt får du med dette spørgeskema mulighed for at fortælle os, både hvad du synes om forslagene til indgreb (bagest i skemaet), og hvad du synes om de enkelte konsekvenser (på de første 8 skemasider efter instruktionen). **Du får hermed flere muligheder for at vise os grundene til at du foretrækker nogle indgreb frem for andre.** Dine svar vil være meget vigtige oplysninger for denne undersøgelses resultater og dermed for, hvad vi efter undersøgelsen kan lægge frem som borgernes bud på nogle vigtige spørgsmål i fødevarepolitikken.

VI ØNSKER DIG GOD FORNØJELSE MED AT BESVARE SKEMAET, OG UNDERSTREGER, AT DIN BESVARELSE KAN FÅ STOR BETYDNING FOR FREMTIDENS FØDEVAREPOLITIK.

MÅL: Sunde og miljørigtige fødevarer

INDGREB: Fuldstændig vareinformation

ALLE OPLYSNINGER VEDRØRENDE FØDEVARERS PRODUKTION OG INDHOLD SKAL GØRES LET TILGÆNGELIGE FOR FORBRUGEREN.

Varedeklarationen skal omfatte alle ingredienser og angive deres mængder. Yderligere oplysninger om blandt andet produktionsdato, oprindelsesland, miljøbelastning og etiske hensyn skal også være tilgængelige for forbrugeren i butikken.

	Fordels størrelse	Ulempes størrelse
Konsekvenser:	1. Meget lille 2. Lille 3. Gennemsnitlig 4. Stor 5. Meget stor	1. Meget lille 2. Lille 3. Gennemsnitlig 4. Stor 5. Meget stor
Forbrugeren får bedre mulighed for at vurdere, hvordan fødevareren er produceret, og præcis hvad der er i den.	Fordel ● Ulempe ● Hverken/eller ●	●
Når forbrugerne får bedre information om fødevarerne, kan det hævdes, at de selv har ansvaret for, hvilke fødevarer der findes på markedet.	Fordel ● Ulempe ● Hverken/eller ●	●
Fødeveareallergikere vil få lettere ved at undgå de stoffer, de ikke kan tåle, fordi alle ingredienserne vil være deklareret.	Fordel ● Ulempe ● Hverken/eller ●	●

<p>Kravet om fuldstændig varedeklaration vil begrænse industriens mulighed for at erstatte en ingrediens med en anden, uden at ændre varedeklarationen. Dette kan medføre mere besvær og højere omkostninger.</p>	Fordel	●	
	Ulempe		●
	Hverken/eller		
<p>Når der følger flere oplysninger med varen, får forbrugerne mere besvær med at finde netop de oplysninger, de er interesserede i.</p>	Fordel	●	
	Ulempe		●
	Hverken/eller		
<p>De ringeste produkter bliver muligvis mindre efterspurgt og vil eventuelt helt forsvinde fra markedet.</p>	Fordel	●	
	Ulempe		●
	Hverken/eller		

MÅL: Sunde og miljørigtige fødevarer

INDGREB: Forbud mod brug af farvestoffer

DET SKAL IKKE VÆRE TILLADT AT BRUGE FARVESTOFFER I LEVNEDSMIDLER.

I dag er det ikke tilladt at bruge farvestoffer i de vigtigste fødevarer, men de må gerne bruges i drikkevarer, slik, is og lignende. Eksperter mener ikke, at der er nogen risiko forbundet med at bruge de tilladte farvestoffer, men andre stiller spørgsmål ved, om de nu også er helt ufarlige.

Fordels størrelse

Ulempes størrelse

Konsekvenser:

1. Meget lille
2. Lille
3. Gennemsnitlig
4. Stor
5. Meget stor

1. Meget lille
2. Lille
3. Gennemsnitlig
4. Stor
5. Meget stor

Nogle fødevarer vil se anderledes ud end de gør i Fordel dag. De vil typisk blive mindre farvestrålende.

Ulempe ●

Hverken/eller ●

Forbudet kan ikke omfatte importerede fødevarer.

Fordel

Ulempe ●

Hverken/eller ●

Danske fødevarerprodukter vil adskille sig i udseende fra andre landes produkter, hvilket kan give konkurrenceproblemer for danske fødevarerproducenter.

Fordel ●

Ulempe ●

Hverken/eller

Forbudet betyder, at den tvivl der er, om hvorvidt farvestoffer er sundhedsskadelige, kommer forbrugernes helbred til gode.

Fordel ●

Ulempe ●

Hverken/eller ●

MÅL: Sunde og miljørigtige fødevarer

INDGREB: Miljøafgifter, grønne priser

EN FØDEVARES PRIS SKAL AFSPEJLE DE MILJØMÆSSIGE OMKOSTNINGER VED DENS PRODUKTION OG TRANSPORT.

Der skal ske en gradvis udbygning af miljøafgifterne, for eksempel på energi og vand, gødning og sprøjtemidler. Miljøafgiftens andel af prisen skal tydeligt kunne ses på varerne i butikken.

	Fordels størrelse	Ulempes størrelse
Konsekvenser:	1. Meget lille 2. Lille 3. Gennemsnitlig 4. Stor 5. Meget stor	1. Meget lille 2. Lille 3. Gennemsnitlig 4. Stor 5. Meget stor

De producenter og virksomheder, der har et højt energi- og transportforbrug, vil blive særligt belastede af miljøafgifter. Virksomhederne kan derfor få problemer med at konkurrere på eksportmarkederne, og Danmark kan miste eksportindtægter.

Fordel ●

Ulempe ●

Hverken/eller ●

Fødevarer, hvis produktion og transport belaster miljøet, bliver dyrere. Det gælder for eksempel for kød og importeret frugt og delikatesser.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Fødevarer, som kan produceres med mindre miljøbelastning, bliver billigere. Det gælder for eksempel for lokalt og miljøvenligt produceret frugt, grønt og korn.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Grønne priser kan medvirke til, at fødevarerproduktionen bliver mere miljøvenlig.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Forbrugerne kommer til at betale for fødevarernes miljøbelastning.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Miljøafgifter på fødevarer kan have social slagside, fordi fødevarer udgør en større andel af husholdningsbudgettet for personer med lavere indkomster.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

MÅL: Sunde og miljørigtige fødevarer

INDGREB: Kostvejledning om sundere spisevaner

LÆGER SKAL KUNNE HENVISE PATIENTER TIL KOSTVEJLEDNING SOM ET SUPPLEMENT TIL MEDICINSK BEHANDLING.

Forskning viser, at dårlige kostvaner medvirker til udvikling af hjerte-kar-sygdomme, kræft og knogleskørhed. Der bør gøres en indsats for at forbedre befolkningens kostvaner ved hjælp af kostvejledning.

Konsekvenser:

Fordels størrelse

1. Meget lille
2. Lille
3. Gennemsnitlig
4. Stor
5. Meget stor

Ulempes størrelse

1. Meget lille
2. Lille
3. Gennemsnitlig
4. Stor
5. Meget stor

Fødevarer med dette kvalitetsmærke vil være dyrere end andre.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Kvalitetsmærket kan virke som lokomotiv for en forbedring af alle fødevarers kvalitet.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Kvalitetsmærket kan skabe opmærksomhed omkring danske fødevarer af høj kvalitet på eksportmarkederne.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Indførelsen af kvalitetsmærket betyder, at der kommer endnu et mærke, som forbrugerne skal forholde sig til.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Kvalitetsmærket er til fordel for den økonomisk velstillede forbruger, mens det har mindre betydning for forbrugere med mere stram økonomi.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

MÅL: Sunde og miljørigtige fødevarer

INDGREB: Et mærke så forbrugerne kan vælge høj kvalitet

Et nyt statskontrolleret mærke skal sætte standarden for fødevarer af høj kvalitet

Mærket skal være frivilligt. Kravene til kvalitet skal være høje, og kontrollen skal være effektiv. Mærket viser, at fødevareren overholder høje krav til råvarekvalitet og forarbejdning.

Fordels størrelse

Ulempes størrelse

Konsekvenser:

1. Meget lille
2. Lille
3. Gennemsnitlig
4. Stor
5. Meget stor

1. Meget lille
2. Lille
3. Gennemsnitlig
4. Stor
5. Meget stor

Fødevarer med dette kvalitetsmærke vil være dyrere end andre.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Kvalitetsmærket kan virke som lokomotiv for en forbedring af alle fødevarers kvalitet.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Kvalitetsmærket kan skabe opmærksomhed omkring danske fødevarer af høj kvalitet på eksportmarkederne.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Indførelsen af kvalitetsmærket betyder, at der kommer endnu et mærke, som forbrugerne skal forholde sig til.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Kvalitetsmærket er til fordel for den økonomisk velstillede forbruger, mens det har mindre betydning for forbrugere med mere stram økonomi.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

MÅL: Sunde og miljørigtige fødevarer

INDGREB: Økologiske indkøb i det offentlige

DET OFFENTLIGE SKAL KØBE ØKOLOGISKE FØDEVARER.

Det offentliges indkøb udgør ca. 10 % af det danske fødevarerforbrug. Der skal ske en gradvis omlægning til økologisk mad i alle offentlige institutioner, virksomheder og storkøkkener.

Fordels størrelse

Ulempes størrelse

Konsekvenser:

1. Meget lille
2. Lille
3. Gennemsnitlig
4. Stor
5. Meget stor

1. Meget lille
2. Lille
3. Gennemsnitlig
4. Stor
5. Meget stor

Når det offentlige konsekvent køber økologiske fødevarer, vil det medføre en mærkbar stigning i den samlede efterspørgsel efter økologiske fødevarer.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Hvis offentlige institutioner skal servere økologisk mad for de samme penge, må de lave mad med mindre kød - flere grøntsager og mere frugt.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Hvis de offentlige institutioner ikke ændrer deres indkøbs- og madlavningsvaner, så bliver deres udgifter til indkøb 15-30% højere.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Omlægningen vil betyde, at maden i de offentlige institutioner vil indeholde færre rester af sprøjtemidler.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Omlægningen betyder, at det offentlige - gennem sine indkøb - støtter økologisk fødevarerproduktion på bekostning af traditionel fødevarerproduktion.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Hvis økologiske indkøb medfører øgede offentlige udgifter, kommer borgerne til at betale det over skatten eller som brugerbetaling.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

MÅL: Sunde og miljørigtige fødevarer

INDGREB: Mærke så forbrugerne kan vælge "sikker mad"

DER INDFØRES ET STATSKONTROLLERET MÆRKE FOR "SIKKER MAD".

Mærket fortæller forbrugeren, at der er gjort mest muligt for at sikre, at den mad, der sælges, ikke indeholder sygdomsfremkaldende bakterier.

	Fordels størrelse	Ulempes størrelse
Konsekvenser:	1. Meget lille	1. Meget lille
	2. Lille	2. Lille
	3. Gennemsnitlig	3. Gennemsnitlig
	4. Stor	4. Stor
	5. Meget stor	5. Meget stor

Mærkningen kan medføre, at færre danskere bliver syge af bakterier i maden.	Fordel	●	
	Ulempe		●
	Hverken/eller		
Mærkningen kan medføre, at fødevarer, der ikke lever op til mærkets krav, efterhånden vil forsvinde fra butikkerne.	Fordel	●	
	Ulempe		●
	Hverken/eller		
Mærkningen vil kunne motivere kød-, æg- og fjerkræproducenter til at producere fødevarer, der i højere grad er fri for uønskede bakterier.	Fordel	●	
	Ulempe		●
	Hverken/eller		
Indgrebet bygger på, at det er forbrugeren, som tager ansvaret for at købe anderledes ind og dermed påvirke udviklingen på fødevaremarkedet.	Fordel	●	
	Ulempe		●
	Hverken/eller		
Fødevarer, som skal leve op til mærkets krav, bliver dyrere på grund af højere produktionsomkostninger.	Fordel	●	
	Ulempe		●
	Hverken/eller		
Indgrebet medfører, at vi som forbrugere skal tage stilling til endnu et mærke, når vi køber ind.	Fordel	●	
	Ulempe		●
	Hverken/eller		

MÅL: Sunde og miljørigtige fødevarer

INDGREB: Staten skal sørge for "sikker mad"

STATEN SKAL SIKRE, AT DER IKKE SÆLGES MAD MED FOR HØJT INDHOLD AF BAKTERIER I DANMARK.

Producenter, som markedsfører fødevarer, der ikke overholder de fastsatte grænser, skal retsforfølges og straffes med bøder og erstatningskrav.

	Fordels størrelse	Ulempes størrelse
Konsekvenser:	1. Meget lille	1. Meget lille
	2. Lille	2. Lille
	3. Gennemsnitlig	3. Gennemsnitlig
	4. Stor	4. Stor
	5. Meget stor	5. Meget stor

Indgrebet vil medføre, at der vil være færre sygdomstilfælde, der skyldes bakterier i mad.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Indgrebet pålægger fødevarereproducenterne at bekæmpe årsagerne til bakterier i fødevarereproduktionen.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Indgrebet bygger på, at det er staten, som tager ansvaret og griber ind for at sikre, at markedet lever op til de fastsatte krav.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Indgrebet kan medføre prisstigninger.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Indgrebet kan betyde, at der bliver midlertidig mangel på visse fødevarer, indtil sikkerhedskravene er opfyldt.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

Hvis producenter tvinges til ikke at producere og sælge fødevarer, hvor der er en sundhedsrisiko, så vil producenterne lide økonomiske tab.

Fordel

Ulempe

Hverken/eller

DIN PRIORITERING, HVILKE INDGREB ER VIGTIGST, NÆSTVIGTIGST OG SÅ VIDERE?

Efter at du nu har vurderet **konsekvenserne** af de forskellige indgreb, vil vi gerne have dig til at angive en rækkefølge, som fortæller hvilket **indgreb**, som efter din mening er vigtigst (nr. 1), næstvigtigst (nr. 2) og så videre. Selv om ingen af indgrebene virker helt overbevisende på dig, bedes du angive, i hvilken rækkefølge du bedst kan acceptere indgrebene.

Det indgreb, som du foretrækker, fremfor alle de andre, giver du et ettal i firkanten ud for indgrebet; herefter gives et 2-tal til det indgreb, som du herefter finder mest vigtigt, o.s.v. til sidste indgreb, som får et 8-tal.

- * Fuldstændig vareinformation
- * Forbud mod brug af farvestoffer
- * Kostvejledning om sundere spisevaner

*Mærke så forbrugerne kan vælge høj kvalitet

*Økologiske indkøb i det offentlige

*Mærke så forbrugerne kan vælge "sikker mad"

*Staten skal sørge for "sikker mad"

DINE PERSONLIGE VALG - TOP 3

Forestil dig nu, at du skal udvælge netop 3 af de nævnte indgreb. Du har 150 point til rådighed. I tabellen på denne side beder vi dig nu skrive de tre indgreb, som du især foretrækker, og fordele de 150 point mellem de tre indgreb.

Det indgreb, som er vigtigst for dig, giver du flest point, mens de to andre indgreb så får færre point. Men hvis du mener, at to (eller alle tre) indgreb er lige vigtige, så giver du dem det samme antal point.

TOP 3 - vælg 3 indgreb

Indgreb nr.....	giver jeg.....	point
Indgreb nr.....	giver jeg.....	point
Indgreb nr.....	giver jeg.....	point
		Ialt 150 point

Listen over indgreb:

1. Fuldstændig vareinformation
2. Forbud mod brug af farvestoffer
3. Miljøafgifter, grønne priser
4. Kostvejledning om sundere spisevaner
5. Mærke så forbrugerne kan vælge høj kvalitet
6. Økologiske indkøb i det offentlige
7. Mærke så forbrugerne kan vælge "sikker mad"
8. Staten skal sørge for "sikker mad"

DIN HOLDNING

Efter at du nu har vurderet de forskellige indgreb og udvalgt de tre foretrukne indgreb, vil vi endnu engang bede dig om at angive din holdning til de forskellige indgreb. Angiv for hvert indgreb, om du er meget positiv, ret positiv, neutral, ret negativ eller meget negativ overfor, at dette indgreb skal gennemføres. Sæt kryds i det felt, der passer til din mening.

Sæt netop ét kryds ud for hvert af de 8 indgreb.

Meget positiv Ret positiv Neutral Ret negativ Meget negativ

1. Fuldstændig vareinformation
2. Forbud mod brug af farvestoffer
3. Miljøafgifter, grønne priser

4. Kostvejledning om sundere spisevaner
5. Mærke så forbrugerne kan vælge høj kvalitet
6. Økologiske indkøb i det offentlige
7. Mærke så forbrugerne kan vælge "sikker mad"
8. Staten skal sørge for "sikker mad"

Bilag 5

Om undersøgelsens metode og gennemførelse

Nærværende undersøgelse består af et kombineret analysedesign, nærmere bestemt to kvantitative delundersøgelser.

Indledningsvis er der gennemført personlige interview med et repræsentativt udsnit af den danske befolkning på 16 år og derover. I forlængelse af det personlige interview fik hver svarperson udleveret et postalt skema. De fik derpå en grundig personlig instruktion i udfyldelsen heraf. Svarpersonerne har så efterfølgende udfyldt og returneret selvudfyldelseskemaet pr. post. Det er således de samme svarpersoner, der har deltaget i de to delundersøgelser (single-source), omend ikke alle har returneret selvudfyldelseskemaet.

I begge delundersøgelser er dataindsamlingen sket ved papirskemaer. De anvendte skemaer er indsat som bilag C (det personlige, inkl. visningskort) og bilag D (selvudfyldelseskemaet). De indkomne skemaer er løbende blevet registreret, og der har fundet en løbende indlæsning og bearbejdning af data sted.

De personlige interview er gennemført i perioden den 8. -17. januar 1998. Frist for returnering af selvudfyldelseskemaet var sat til 25. januar 1998. Den 22. januar 1998 blev der udsendt rykker-breve med det formål at øge antallet af indkomne skemaer. Der blev endelig lukket for registrering og indlæsning af skemaer den 29. januar 1998.

Flowet mellem de forskellige faser i undersøgelsen er illustreret nedenfor:

Udsendelse af 'invitationsbreve' til stikprøven (v/Teknologirådet)	d. 5. januar 1998
Personlige interview og udlevering af selvudfyldelseskemaet (inkl. instruktion i udfyldelse af selvudfyldelseskemaet)	d. 8.-17. januar 1998
Modtagelse, registrering og indlæsning af de gennemførte personlige interview	d. 12.-26. januar 1998
Modtagelse, registrering og indlæsning af de returnerede og udfyldte selvudfyldelseskemaer	d. 14.-29. januar 1998
Postal rykkerprocedure (ca. 200 breve)	d. 22. januar 1998
Indlæsning og bearbejdning af data	d. 12.-29. januar 1998

Udvalgets struktur

Samplingplanen er bygget op omkring 102 distrikter. Distrikterne er udvalgt således, at de udgør et minutiøst udsnit af undersøgelsens univers, som er alle danskere på 16 år og derover, hvilket svarer til ca. 4,3 mill. personer. Ved udvælgelsen er der stratificeret geografisk og efter urbanisering, således at stikprøven ligeledes afspejler universets fordeling på geografiske regioner og på urbaniseringsgrad.

I hvert af de 102 udtrukne interviewdistrikter har Indenrigsministeriet derpå leveret et udtræk fra Det Centrale Personregister (CPR). Udtrækket af ca. 9 personer (i 9 forskellige husstande) i hvert af de 102 distrikter er sket ved systematisk tilfældig udvælgelse.

Materialets sammensætning

De gennemførte interview/udfyldte og returnerede spørgeskemaer fordeler sig på følgende vis:

494 personlige interview

437 returnerede selvudfyldelsesspørgeskemaer

Vejning af datamaterialet

Ved databehandlingen af undersøgelsens resultater er der foretaget en vejning af materialet på køn, alder og geografi, således at grupper, der er overrepræsenteret i forhold til den ideelle fordeling, er vejet ned, og grupper, der er blevet underrepræsenteret, er vejet op.

Der er foretaget en specialvejning af datamaterialet. Den kombinerede base, der består af de 437 svarpersoner, der har deltaget i både det personlige interview samt udfyldt og returneret selvudfyldelsesskemaet, er vejet, således at deres sammensætning svarer til den danske befolkning på 16 år og derover. De resterende 57 svarpersoner (494-437), der ikke har returneret selvudfyldelsesskemaet og derfor kun har deltaget i det personlige interview, indgår derimod 'uvejet' (med vægten 1,0) i materialet.

Materialets sammensætning før og efter denne vejning fremgår af nedenstående oversigt:

	<u>Uvejet</u>	<u>Kombineret base vejet</u>	<u>Ideal</u>	<u>Fuld base vejet</u>	<u>Uvejet</u>
Antal interview	437	437		494	494
Køn					
Mand	44,6%	49,0%	49,0%	50,3%	46,4%
Kvinde	55,4%	51,0%	51,0%	49,7%	53,6%
Alder					
16-24 år	12,6%	14,8%	14,8%	15,2%	13,2%
25-29 år	6,2%	9,3%	9,3%	9,3%	6,5%
30-39 år	25,6%	18,4%	18,4%	20,2%	26,5%
40-49 år	19,2%	18,0%	18,0%	17,9%	19,0%
50-61 år	19,5%	17,5%	17,5%	16,5%	18,2%
62 år og derover	16,9%	21,9%	21,9%	21,0%	16,6%
Geografi					
Hovedstodomr.	19,9%	25,0%	25,0%	25,6%	21,1%
Øerne i øvrigt	30,4%	29,2%	29,2%	29,1%	30,2%
Jylland	49,7%	45,8%	45,8%	45,3%	48,8%

Gennemførelsesstatistik

Af nedenstående skema fremgår gennemførelsesstatistik for det to-delte analysedesign:

Brutto sample	914
Neutralt bortfald (1)	15
Netto sample	899
Bortfald i øvrigt (2)	405
Antal personligt gennemførte interview:	494
Besvarelsesprocent på personligt interview	55
Selvudfyldelseskemer returneret (efter kvalitetscheck):	437
Andel, der har returneret selvudfyldelseskemaet af de, der har deltaget i det personlige interview	88
Besvarelsesprocent kombineret base	
(gnf./netto sample)	49

Bortfaldsanalyse

Bortfaldsanalysen er gennemført på baggrund af de 420 personer, som ikke har deltaget i det personligt interview. Bortfaldets sammensætning fremgår af nedenstående oversigt.

	<u>Bortfald</u>	<u>Fuld base</u> <u>Uvejlet</u>	Ideal
	420	494	
Køn			
Mand	49,5%	46,4%	49,0%
Kvinde	50,5%	53,6%	51,0%
Alder			
16-24 år	14,8%	13,2%	14,8%
25-29 år	8,6%	6,5%	9,3%
30-39 år	15,5%	26,5%	18,4%
40-49 år	14,8%	19,0%	18,0%
50-61 år	28,3%	18,2%	17,5%
62 år og derover	18,1%	16,6%	21,9%
Geografi			
Hovedstadsområdet	28,6%	21,1%	25,0%
Øerne i øvrigt	26,7%	30,2%	29,2%
Jylland	44,8%	48,8%	45,8%

De tre dimensioner, køn, alder og landsdel afdækker ikke markante forskelle på den del af bruttostikprøven, som det er lykkedes at få et interview med, i forhold til den del, som har nægtet at deltage, eller som ikke har været at træffe.

Efter vejningen, der som nævnt er foretaget på dimensionerne køn, alder og landsdel, afspejler det tabulerede materiale præcist den samlede befolkningsfordeling på disse dimensioner.

For at undersøge stikprøven for eventuelle skævheder, har vi også sammenlignet dennes fordeling på andre dimensioner. Her findes der imidlertid ikke direkte sammenlignelig registerstatistik, så i stedet er der benyttet tal fra store befolkningsrepræsentative stikprøveundersøgelser, der er gennemført indenfor de senere måneder. Nogle resultater:

	Denne stikprøve (437 intv.)	Sammen-lignings-materiale
Politisk observans: A+B	38%	39%
CVQDZO	53%	51%
F+Ø	10%	11%
	101%	101%
Husstandsindkomst:		
< 200.000	20%	24%
200-299.000	16%	15%
300-399.000	16%	13%
400-499.000	19%	15%
500.000 +	18%	19%
uoplyst	12%	14%
	101%	100%

Den politiske profil passer næsten perfekt (sammenligningsmaterialet er indsamlet primo februar 1998), og der er heller ikke tale om nogen substantiel skævhed på husstandsindkomsten, om end undersøgelsens 437 deltagere marginalt har lidt bedre indkomster.

	Denne stikprøve (437 intv.)	Sammen-lignings-materiale
Skoleuddannelse:		
7. klasse ell. mindre	11%	11%
8-9-10 klasse	18%	15%
Student/HF	10%	8%
Erhvervsuddannelse	38%	46%
Højere uddannelse	24%	20%
	101%	100%
Eget erhverv:		
Arbejder	25%	28%
Funktionær	34%	29%

Selvstændig	7%	4%
Lærling, elev, stud.	14%	15%
Gift uden selverhverv	1%	1%
Ude af erhverv	18%	21%
Orlov	2%	2%
Arbejdsløs	4%	3%
	105% (3)	103%

Stikprøven har en lille overvægt af personer med en højere uddannelse, og en underrepræsentation af personer med en erhvervsuddannelse. Desuden er der i stikprøven en lille overvægt af funktionærer.

En perfekt afspejling af befolkningssammensætningen på disse dimensioner ville måske nok kunne ændre enkelte detaljer i undersøgelsen; men afvigelserne er så små, at hovedkonklusionerne umuligt kan rokkes, og i det mindste på de dimensioner, som der her er redegjort for, må man sige, at stikprøven udviser en næsten perfekt afspejling af befolkningssammensætningen.

1. "Neutralt bortfald" er et udtryk for følgende: Ingen respondent (f.eks. fraflyttet adressen eller afdød) + Andet ikke gennemført (f.eks. blinde/døve)
2. "Bortfald i øvrigt" er et udtryk for følgende: Personer, der ikke er truffet (efter 3 forsøg) (ca. 40 pct.) + Personen der ikke har ønsket at deltage (ca. 60 pct.)
3. Procentsummen bliver over 100, da arbejdsløse og folk på orlov både registreres som sådanne, og under det erhverv, som de ville have haft, hvis de var i arbejde.

Bilag 6 - Projektets organisering

Projektorganisation

En **planlægningsgruppe** har gennem hele projektforløbet medvirket med råd og ideer.

Gruppen er sammensat med følgende medlemmer:

- Informationschef, redaktør Poul Dines, Samvirke, FDB
- Fuldmægtig, cand.brom. Bent Egebjerg Mikkelsen, Veterinær- og Fødevarerdirektoratet
- Lektor, mag.scient.soc. Lotte Holm, Inst. for human ernæring, KVL
- Miljøkonsulent, cand.tech.soc. Carsten Elert, Dansk Nærings- og Nydelsesmiddelarbejderforbund
- Forskningschef, mag.scient.soc. Henrik Dahl, ACNielsen AIM A/S
- Direktør, civ. ing. Jørgen Højmark Jensen, Levnedsmiddelkontrollen i København
- Lektor, civ.ing. Michael Søgaard Jørgensen, Danmarks Tekniske Universitet
- Forsknings- og levnedsmiddelchef, cand.scient.pol. Anette Toft, Landbrugsrådet

Planlægningsgruppen har givet råd og vejledning under hele projektet. Teknologirådet er alene ansvarlig for tolkning og præsentation af resultaterne.

Teknologirådet har ansvaret for de afgørelser, som er blevet truffet gennem projektforløbet.

Planlægningsgruppen kan derfor ikke tages til indtægt for fejl og mangler i undersøgelsen, men udelukkende takkes for at omfanget af fejl og mangler er blevet reduceret på grund af planlægningsgruppens indsats.

Projektgruppe i Teknologirådet

Projektleder, mag.scient.soc. Ida Andersen, har haft ansvaret for undersøgelsens design og tilrettelæggelse samt for afrapportering af resultaterne.

Phd. stipendiat, antropolog Trine Iversen, Institut for Human Ernæring, KVL, har medvirket ved udformning af de to spørgeskemaer og ved afrapportering.

Stud. scient. pol. Peter Bjerg, praktikant i Teknologirådet, har løst arbejdsopgaver i forbindelse med tilrettelæggelse af undersøgelsen og analysen af resultaterne og har deltaget igennem hele projektforsøbet.

Bilag 7

Eksperter og interessenter på fødevarerområdet som har medvirket til udformning af spørgeskema 2 med forslag og kommentarer.

Anne Busk Jensen	Dansk Industri
Arne Dinesen	Dansk Industri
Bent Claudi Lassen	Landbrugsrådet Forskningsudvalget
Brit Larsen	Veterinær- og Fødevaredirektoratet
Charlotte Madsen	Veterinær- og Fødevaredirektoratet
Erik Hove	Danske Slagterier
Flemming Bager	Dansk Zoonosecenter
Henrik Kloppenborg	Landsforeningen Økologisk Jordbrug
Jan Pedersen	Veterinær- og Fødevaredirektoratet
Jesper Lassen	RUC
Jesper Toft	
Jørgen Slivsgård	
Lise Fogh-Pedersen	Miljøstyrelsen
Nina Due Jensen	Forbrugerrådet
Ole Jepsen	FDB
Per Olsen	Landbrugsrådet
Per Steen	Statens Planteavlsvforsøg
Peter Gerner-Smidt	Statens Serum Institut
Søren Kjeldsen-Kragh	Den Kgl. Veterinære Landbohøjskole
Thomas Elvensø	Ministeriet for Fødevarer, Landbrug og Fiskeri

De fødevarerpolitiske ordførere i Folketinget, som har medvirket til udformningen af spørgeskema 2 med forslag og kommentarer.

Jens Vibjerg	Folketinget (V)
Jøren Jespersen	Folketinget (SF)
Kirsten Thulesen Dahl	Folketinget (DF)
Lene Espersen	Folketinget (K)
Tove Lindbo Larsen	Folketinget (S)
Vibeke Peschardt	Folketinget (R)